

BARNE-, LIKESTILLINGS- OG
INKLUDERINGSDEPARTEMENTET

Samlet oversikt

Satsing på barn og ungdom

Regjeringens mål og innsatsområder i statsbudsjettet 2013

BARNE-, LIKESTILLINGS- OG
INKLUDERINGSDEPARTEMENTET

Samlet oversikt

Satsing på barn og ungdom

Regjeringens mål og innsatsområder i statsbudsjettet 2013

PUBLIKASJONEN INNEHOLDER BUDSJETTINFORMASJON FRA:

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD):
Arbeidsdepartementet (AD):
Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (FAD):
Helse- og omsorgsdepartementet (HOD):
Justis- og beredskapsdepartementet (JD):
Kommunal- og regionaldepartementet (KRD):
Kulturdepartementet (KUD):
Kunnskapsdepartementet (KD):
Landbruks- og matdepartementet (LMD):
Miljøverndepartementet (MD):
Samferdselsdepartementet (SD):
Utenriksdepartementet (UD):

www.regjeringen.no/bld
www.regjeringen.no/ad
www.regjeringen.no/fad
www.regjeringen.no/hod
www.regjeringen.no/jd
www.regjeringen.no/krd
www.regjeringen.no/kud
www.regjeringen.no/kd
www.regjeringen.no/lmd
www.regjeringen.no/md
www.regjeringen.no/sd
www.regjeringen.no/ud

Publikasjonen erstatter ikke de enkelte fagdepartementenes budsjettproposisjoner, men omtaler de viktigste innsatsområdene for barn og ungdom på tvers av departementenes arbeidsområder.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
Barne- og ungdomsavdelingen
Postboks 8036 Dep, 0030 Oslo

Publikasjonen kan siteres fritt
med tydelig angivelse av kilde.

INNHold

FORORD	7
--------------	---

KAPITTEL 1

KUNNSKAP, RETTIGHETER OG INNFLYTELSE	9
--	---

1.1 FORSKNING OG KUNNSKAPSUTVIKLING	10
1.2 BARN OG UNGES RETTIGHETER	10
FNs konvensjon om barnets rettigheter	11
Barneombudet	12
Menneskerettigheter i opplæringen	13
Rettigheter i arbeidslivet	13
1.3 BARN OG UNGDOMS DELTAKELSE OG INNFLYTELSE I SAMFUNNET	14
Styrke barn og ungdoms deltakelse og innflytelse i lokalsamfunnet	14
Stemmerettsjubileet	15
Offentlig informasjon og digitale medier	17
Barn og unge som forbrukere	18

KAPITTEL 2

FAMILIE OG OMSORG	21
-------------------------	----

2.1 ØKONOMISKE VILKÅR FOR BARNEFAMILIENE	22
Barnetrygd	22
Kontantstøtte	22
Foreldrepenger	23
Adopsjonsstøtte	24
Bostøtte	24
2.2 STØTTE I SAMLIV OG I OMSORGS- OG OPPDRAGERROLLEN	24
Samlivstiltak og foreldreveiledning	25
Familievern	25

KAPITTEL 3

OPPLÆRING OG UTDANNING	27
------------------------------	----

Stortingsmelding	28
3.1 BARNEHAGE	29
Et mangfoldig barnehagetilbud	30
3.2 GRUNNSKOLE OG VIDEREgåENDE OPPLÆRING – GRUNNOPPLÆRINGEN	31
En tilpasset opplæring	32
Tema- og fagspesifikke satsinger	35
3.3 MINORITETER I UTDANNINGSSYSTEMET	36
Språklige minoriteter i skole og utdanning	37
Voksenopplæring	37
Samiske barn og unges opplæringstilbud	38
3.4 HØYERE UTDANNING, FAGSKOLEUTDANNING, VOKSENOPPLÆRING OG STUDIEFINANSIERING	39
Høyere utdanning	39
Fagskoleutdanning	40
Utdanningsstøtte	40

KAPITTEL 4**FRIVILLIG ENGASJEMENT, KULTUR OG IDRETT 43****4.1 FRIVILLIG ENGASJEMENT OG EN MANGFOLDIG BARNE- OG UNGDOMSKULTUR 44**

Frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner 44

Kunst og kulturopplevelser 47

Barne- og ungdomsarbeid i Den norske kirke 51

Mangfold og minoriteter 51

4.2 IDRETT, FYSISK AKTIVITET, FRILUFTSLIV OG MILJØENGASJEMENT 54

Idrett og fysisk aktivitet 55

Friluftsliv og miljø 57

KAPITTEL 5**NÆRMILJØ OG INKLUDERING 61****5.1 ET SOSIALT OG INKLUDERENDE OPPVEKSTMILJØ 62**

Inkludering av utsatt ungdom 62

5.2 INNSATS MOT RUSMIDDELPROBLEMER 64

Opptrappingsplan for rusfeltet 64

Lokalt rusforebyggende arbeid 66

5.3 INNSATS MOT KRIMINALITET 67

Kriminalitetsforebyggende handlingsplan 68

Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme 68

Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT) 69

Barn og unge i rettssystemet 69

5.4 INNSATS FOR Å FREMME LIKESTILLING OG HINDRE DISKRIMINERING 71

Likestilling 2014 – Regjeringens handlingsplan for likestilling mellom kjønnene 71

Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering 72

Bedre livskvalitet blant lesbiske, homofile, bifile og transpersoner 72

KAPITTEL 6**HELSE OG SOSIALE FORHOLD 75****6.1 HELSEFREMMENDE OG FOREBYGGENDE ARBEID 76**

Folkehelse 76

Forebygging av uønsket svangerskap og abort 80

Trafikksikkerhet 80

6.2 INNSATS OVERFOR UTSATTE BARN, UNGDOM OG FAMILIER 82

Statlig forvaltning av barnevernet 83

Tiltak i barne- og ungdomsvernet 83

Handlingsplan mot fattigdom 87

Mindreårige asylsøkere og flyktningbarn 90

6.3 ARBEID MOT VOLD, OVERGREP OG UTNYTTING AV BARN OG UNGE	93
Handlingsplan mot vold i nære relasjoner	95
Tvangsekteskap og kjønnslemlestelse	96
Tiltak mot menneskehandel	96
6.4 STYRKING AV PSYKISK HELSEARBEID	97
Kommunale tjenester	97
Tiltak for kompetanseheving om psykisk helse	98
Innsats mot selvmord	99
6.5 BARN OG UNGDOM MED NEDSATT FUNKSJONSEVNE	99
Universell utforming og økt tilgjengelighet	100
Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler	101

KAPITTEL 7 ETABLERING, BOLIG OG ARBEID 105

Entreprenørskap og etablering	106
Boli-etablering	107
Alle skal gis mulighet til å komme i arbeid	109

KAPITTEL 8 INTERNASJONALT SAMARBEID, KONTAKT OG BISTAND 113

8.1 INTERNASJONALT BARNE- OG UNGDOMSSAMARBEID	114
Internasjonal barnebortføring	114
Samarbeid i Norden og nærområdene	114
Samarbeid i EU/EØS-området	116
Internasjonalt organisasjons- og solidaritetsarbeid	117
8.2 UTDANNINGSSAMARBEID	117
Nordisk utdanningssamarbeid	118
Europeisk utdanningssamarbeid	118
Internasjonalt utdanningssamarbeid gjennom FN	119
8.3 BISTAND TIL BARN I NORSK UTVIKLINGSSAMARBEID	120
Barn og ungdoms rettigheter	121
Utdanning	121
Beskyttelse av barn	123

VEDLEGG

KORTVERSJON AV FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER	125
- ÅRETS BARNE- OG UNGDOMSKOMMUNE 2012	128

FORORD

Vi vet at tidlig innsats kan være avgjørende for en god oppvekst. Problemer skal ikke få vokse seg store og bli vanskelige å håndtere. Vi er mange som skal bidra til tidlig innsats og vi er mange som deler på ansvaret for at barn og ungdom skal få en best mulig start og gode oppvekst- og levekår.

Denne publikasjonen gir en oversikt over tilskuddsordninger, satsingsområder og metoder som kan være nyttige når kommuner skal ta beslutninger og gjøre prioriteringer på barne- og ungdomsområdet. For å få til et godt arbeid er det viktig at vi også lytter til barn og ungdom. Det vil bidra til å sikre kvalitet på tilbud og tjenester rettet mot dem. Vi skal sikre at barn og unge får en reell innflytelse, både når det gjelder egne liv, men ikke minst er det viktig at de blir delaktige i å forme samfunnet.

Jeg vet at folkevalgte og ansatte i kommunene gjør en god innsats for å sikre at barn og ungdom får best mulige vilkår. Det jobbes systematisk med å legge til rette for et godt samspill mellom etater og tjenester, og mellom offentlig og frivillig sektor.

Jeg er opptatt av at vi får til bedre samordning av tilbud og tjenester til barn og ungdom. Dette gjelder på tvers av etats- og faggrenser. Og det gjelder både på kommunalt, regionalt og statlig nivå. Jeg ønsker at vi skal lære mer av hverandre, og strekke oss enda noen hakk for å sikre et godt oppvekstmiljø. Da er barn og unges egne meninger og erfaringer avgjørende.

Jeg håper dere får glede av denne samlede oversikten over regjeringens politikk på barne- og ungdomsområdet.

Lykke til videre med utviklingen av politikken for og med barn og ungdom!

Inga Marte Thorkildsen
barne-, likestillings- og inkluderingsminister

... og ...
... basert på kunnskap om
... barn og unges utvikling, behov
... og interesser. Gjennom
... skning frambringes
... kunnskap om hvordan
... endringer påvirker
... unges oppvekst- og
...
... konvensjon om barnets rettigheter,
... skolegang og utvikling, del
... omsorg og beskyttelse. Regjeri
... styrke barns rettigheter
... konvensjonen.

... individer ...
... er gitt i FN's ...
... med ...
... punkter ...
... samfunnet ...
... skal sikre ...
... nå ...
... på ...

Kapittel 1

KUNNSKAP, RETTIGHETER OG INNFLYTELSE

En god barne- og ungdomspolitik er basert på kunnskap om barn og unges utvikling, behov og interesser. Gjennom forskning frambringes kunnskap om hvordan samfunnsendringer påvirker barn og unges oppvekst- og levekår. Gjennom FN konvensjonen om barnets rettigheter har alle barn rett til liv og helse, skolegang og utvikling, deltakelse og innflytelse og omsorg og beskyttelse. Regjeringen jobber aktivt med å sikre og styrke barns rettigheter gjennom overvåking av barnekonvensjonen.

Barn og ungdom er selvstendige individer som skal behandles med respekt. Rettigheter gitt i FNs barnekonvensjon understreker deres rolle som medborgere i samfunnet, og at deres erfaringer og synspunkter må lyttes til. Ungdom skal ha makt til å påvirke samfunnet. De skal få si sin mening og bli hørt. Ungdom skal sikres innflytelse i saker som påvirker deres liv. Det må jobbes videre for å sikre alle unge muligheten til å delta i politikk og samfunnsliv.

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Artikkel 3:

TIL BARNETS BESTE

Ved alle handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Staten skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller beskyttelsen av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.

FNs konvensjon om barnets rettigheter ble inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven i 2003. Konvensjonen gjelder som norsk lov og skal ha forrang dersom det oppstår motstrid med annen norsk lovgivning. Regjeringen jobber aktivt med å sikre og styrke barns rettigheter. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har et overvåkings- og pådriveransvar når det gjelder implementering av barnekonvensjonen. Regjeringen sikrer også barns rettigheter gjennom barneombudsordningen og

1.1 FORSKNING OG KUNNSKAPSUTVIKLING

Forskning om barn og unge er en forutsetning for å sikre gode oppvekst- og levekår for barn og unge. Forskning skal framskaffe kunnskap om hvordan samfunnsendringer påvirker barn og ungdoms oppvekst- og levekår, og gi et sikrere grunnlag for politiske og faglige beslutninger. Forskning er viktig for alt barne- og ungdomsarbeid – både offentlig og frivillig engasjement. Både grunnforskning, oppdragsforskning og utviklingsarbeid er nødvendig for å ivareta behovene.

Det er avgjørende at alle som har ansvar i forhold til barn og ungdoms oppvekstmiljø, enten det er på statlig, regionalt eller kommunalt nivå, får anledning til å nyttiggjøre seg forskningskunnskap i sitt arbeid. En forutsetning for at forskningen skal ha samfunnsmessig betydning, er at det drives god forskningsformidling som når bredt ut.

Regjeringen ser det som viktig å ivareta og utvikle et langsiktig perspektiv på forskning om barn og ungdom. En rekke departement og direktorat gir støtte til barne- og ungdomsforskning. Det gis støtte både til programvirksomheten innenfor Norges forskningsråd og direkte støtte til enkeltprosjekt, evalueringer og utviklingsarbeid. Videre gis det støtte til utvikling av statistikk om barn og ungdom, som kommuner, fylker og andre kan nyttiggjøre seg av i sitt arbeid.

Regjeringen vil også i 2013 stimulere til en bred barne- og ungdomsforskning, både gjennom forskningsbevilgninger og gjennom kontakt og dialog med forskningsmiljøene. Videre har regjeringen startet arbeid med en ny forskningsmelding som skal legges fram for Stortinget våren 2013.

Mer informasjon

- www.forskningsradet.no
- www.forskning.no
- www.ssb.no/barnogunge

1.2 BARN OG UNGES RETTIGHETER

FNs konvensjon om barnets rettigheter ble inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven i 2003. Konvensjonen gjelder som norsk lov og skal ha forrang dersom det oppstår motstrid med annen norsk lovgivning. Regjeringen jobber aktivt med å sikre og styrke barns rettigheter.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har et overvåkings- og pådriveransvar når det gjelder implementering av barnekonvensjonen. Regjeringen sikrer også barns rettigheter gjennom barneombudsordningen og opplæring om menneskerettigheter i skolen.

**FNs
KONVENSJON
OM BARNETS
RETTIGHETER**

Artikkel 4:

STATENS ANSVAR

Det er statens ansvar å sette barnerettighetene ut i livet.

FNS KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

FNs barnekonvensjon er en internasjonal avtale som gir barn og unge under 18 år et særskilt menneskerettighetsvern. Konvensjonen inneholder følgende hovedprinsipper:

- hensynet til barnets beste
 - barnets rett til medbestemmelse
 - barnets rett til ikke-diskriminering
 - barnets rett til liv, overlevelse og optimal utvikling.
- Dette innebærer:
- rett til helsetilbud
 - rett til omsorg og beskyttelse
 - rett til sosial trygghet og tilstrekkelig levestandard
 - rett til utdanning
 - rett til hvile og fritid

Barnets menneskerettigheter, slik de er uttrykt i barnekonvensjonen, skal prege og gjennomsyre alle beslutninger og all offentlig virksomhet.

Barnekonvensjonen ble vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 1989. Norge ratifiserte barnekonvensjonen i 1991, og har dermed en folkerettslig forpliktelse til å oppfylle alle bestemmelsene i konvensjonen. Barnekonvensjonen ble inkorporert i norsk rett i 2003, og har forrang dersom det oppstår motstrid mellom konvensjonen og annen norsk lovgivning. Gjennom inkorporeringen har konvensjonen fått en sterk stilling i norsk rett. Ved å gjøre barnekonvensjonen til en del av den nasjonale retten, har staten også sikret at alle myndigheter, enkeltpersoner og organisasjoner er direkte forpliktet av konvensjonens bestemmelser.

Som følge av ratifiseringen må Norge rapportere til FN hvert 5. år om vår oppfølging av konvensjonen. Norges 4. rapport ble sendt til barnekomiteen i februar 2008. Rapporten ble utarbeidet av Barne- og likestillingsdepartementet i samarbeid med berørte departement. Vedlagt Norges 4. rapport var rapporten *Barn og unge rapporterer til FN om rettighetene sine*. I denne rapporten viderefremmes barn og unges egne synspunkter på hvordan det er å vokse opp i Norge til FN.

Norske myndigheter ble eksaminert av FNs barnekomité i januar 2010, og komitéens avsluttende merknader ble levert 29. januar 2010. Merknadene er oversatt til norsk, og sendt ut til landets kommuner, statlige myndigheter, frivillige organisasjoner, høyskoler og universitet. Merknadene er fulgt opp i de ansvarlige fagdepartement.

Regjeringen har styrket overvåkings- og pådriveransvaret i Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet når det gjelder implementeringen av FNs barnekonvensjon. Det er etablert et kontaktforum mellom departementene for løpende samarbeid om oppfølging av konvensjonen, og det er blitt arrangert årlig et dialogforum mellom barne-, likestillings- og inkluderingsministeren og ungdomsrepresentanter.

Mer informasjon

- *FNs barnekonvensjon – fra visjon til kommunal virkelighet*, Q-1078 B
- *Plakat med informasjon beregnet på barn og ungdom*, Q-1095 B (bokmål), Q-1095 N (nynorsk) og Q-1095 S (samisk)
- *Hefte med selve konvensjonsteksten og tilleggsprotokollene*, Q-0648 B (bokmål), Q-0648 N (nynorsk), og Q-0648 S (samisk)
- *Norges første rapport til FN om barnekonvensjonen*, Q-0827 B (bokmål), Q-0827 E (engelsk)
- *Norges andre, tredje og fjerde rapport, avsluttende merknader fra FNs komité for barns rettigheter til Norges rapporter og informasjon om FNs Spesialsesjon om barn*, www.regjeringen.no/bld www.unicef.no
- *Generelle kommentarer fra FNs barnekomité til konvensjonen om barnets rettigheter* (norsk og engelsk versjon), www.regjeringen.no/bld
- *Barn og unge rapporterer til FN om rettighetene sine* – vedlegg til Norges fjerde rapport om barnekonvensjonen, av Mona Sandbæk og Jona Hafdis Einarsson – Nova-rapport nr. 2/08
- *Barnets rettigheter på barnets premisser – utfordringer i møtet mellom FNs barnekonvensjon og norsk rett*, av Karl Harald Søvig, UiB, Det juridiske fakultets skriftserie nr. 115

- *En kartlegging av opplæringstilbud om barnekonvensjonen i aktuelle utdanninger* – av Simon Innvær mfl. HiO-rapport 2009 nr. 20.
- *Oppfølging av avsluttende merknader fra FNs barnekomité av januar 2010*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet juni 2011. www.regjeringen.no/bld

Andre konvensjoner:

Norge ratifiserte i 1980 International Labour Organisation, ILOs Minstealderkonvensjon (nr. 138), hvor den generelle aldersgrensen er satt til 15 år, men 18 år for spesielt farlig arbeid. Konvensjonen er innarbeidet i norsk rett.

Sommeren 1999 vedtok ILO en ny konvensjon om avskaffelse av de verste former for barnearbeid for barn under 18 år (nr.182) som supplerer minstealderkonvensjonen.

BARNEOMBUDET

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

kap. 850 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
13 555	13 672	13 625

Barneombudet er et uavhengig, selvstendig og partipolitisk nøytralt organ, opprettet gjennom en egen lov (lov om barneombud av 6. mars 1981 nr. 5). Barneombudets hovedoppgave er å fremme barns interesser overfor det offentlige og private og å følge med i utviklingen av barns oppvekstvilkår. Som talsperson for barn og unge ønsker barneombudet å omforme barn og unges erfaringer og kunnskap til politisk og praktisk handling.

Barneombudet vil i 2013 fortsette arbeidet med å oppfylle barnekonvensjonenes rettigheter i Norge, ved å sikre rettighetene til barn gjennom bedre lovgivning, bedre samordning av tjenester for barn og bedre fordeling av ressurser til barn. Barneombudet vil fortsatt arbeide for å fremme rettighetene til samiske barn og unge og forholdene til barn og unge med minoritetsbakgrunn, herunder barnevernets oppfølging og ansvar for mindreårige asylsøkere og deres familier. Barneombudet skal arbeide for at barn skal ha rett til å uttale seg i saker som omhandler dem selv, og fremme forslag til tiltak som kan løse eller forebygge konflikter mellom barn og samfunn. Barneombudet skal også følge med på at det gis tilstrekkelig informasjon til det offentlige og private om barns rettigheter og tiltak de har behov for.

Mer informasjon

- www.barneombudet.no

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Artikkel 2:

INGEN DISKRIMINERING

Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.

MENNESKERETTIGHETER I OPPLÆRINGEN

Kunnskapsdepartementet

Opplæring i menneskerettighetene er forankret i læreplanverkets generelle del som skisserer den verdimessige, kulturelle og kunnskapsmessige overbygningen for grunnskole og videregående opplæring (grunnopplæringen). Menneskerettigheter er også forankret i læreplaner for fag i Kunnskapsløftet, og det er et obligatorisk emne i *Rammeplanen for barnehager*.

Det Europeiske Wergelandsenteret er et europeisk ressurs-senter for opplæring i interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap. Senteret skal

blant annet tilby etter- og videreutdanning for lærere og lærerutdannere om interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap for alle landene i Europarådet. Senteret har som målsetning å fungere som en brobygger som kan hjelpe lærere, lærerutdannere og andre aktører å sette politiske målsetninger ut i live.

Mer informasjon

- www.udir.no
- www.theewc.org

RETTIGHETER I ARBEIDSLIVET

Arbeidsdepartementet

Arbeidsmiljøloven har et eget kapittel om arbeid av barn og ungdom, med tilhørende forskrift, som gir regler om vern av unge personer på arbeidsplassen. Hovedregelen er at barnearbeid er forbudt. Under forutsetning av at arbeidet ikke påvirker barnets sikkerhet, helse eller utvikling på en uheldig måte, og ikke går utover skolegang, kan barn som har fylt 13 år likevel utføre lett arbeid. På samme vilkår kan barn som har fylt 14 år være i arbeid som ledd i barnets skolegang/praktiske yrkesorientering. Barn under 15 år, eller som er skolepliktige, kan utføre kulturelt, kunstnerisk, sportslig eller reklamemessig arbeid. Foreldrene må samtykke før skolepliktige barn eller barn under 15 år settes til arbeid.

Økt arbeidsmiljøkunnskap hos unge arbeidstakere

For å sikre at unge arbeidstakere får en god start på arbeidslivet, for å forebygge og hindre utstøtning, samt å etablere en forebyggende kultur som kan bidra til å forbedre arbeidslivsstandarden på lengre sikt, er det nødvendig at

unge arbeidstakere og deres arbeidsgivere har kunnskap om arbeidsmiljøregelverket. Det er derfor behov for at utdanningsmyndighetene, arbeidsmiljømyndighetene og partene i arbeidslivet samarbeider om å vurdere ulike tiltak som er nødvendige og hvordan disse skal gjennomføres. I denne sammenheng vil Arbeidsdepartementet ta initiativ til et tettere og mer aktivt samarbeid mellom Arbeidstilsynet og de organ som arbeider med å utvikle rammer, innhold og strategier for kompetanseutvikling, for å sikre at HMS-perspektivet blir ivarettatt på en god måte.

Mer informasjon

- www.lovdato.no (Forskrift nr 551 om arbeid av barn og ungdom av 30. april 1998)
- www.arbeidstilsynet.no/ung
- www.regelhjelp.no
- Arbeidstilsynets svartjeneste tlf 815 48 222

Østendig informasjon er en forutsetning for å kunne delta i bud, deres behov for informasjon og ytringsmuligheter skaper aktive forbrukere av digitale medier, og kan i stor grad påvirke film, spill, underholdning og for kommunikasjon. I denne sammenheng i skolen. Barn, unge og Internett Kulturdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Samferdselsdepartementet. Tilgjengeligheten til Internett kombinert med billig forbruk og økende digitale mediebruk. Blant annet gjelder deltakelse i

1.3 BARN OG UNGDOMS DELTAKELSE OG INNFLYTELSE I SAMFUNNET

Barn og ungdom skal ha reell innflytelse over barne- og ungdomspolitikken. Deres ressurser og kunnskap er viktige bidrag i utforming og gjennomføring av politiske prioriteringer. Regjeringen ser det som viktig at barn og unge får økt innflytelse i saker som berører dem og deres hverdagsliv.

Barnas kommunestyre, lokale ungdomsråd, ungdommens fylkesting og andre tiltak som involverer barn og ungdom i lokalpolitiske prosesser, viser at det satses på medvirkning fra barn og ungdom i mange kommuner. Barn og ungdom må likevel i større grad enn i dag få tid og rom for deltakelse på egne premisser, og gis reelle muligheter for politisk påvirkning.

20 kommuner og Longyearbyen lokalstyre var ved kommunestyrevalget i 2011 med i et forsøk med nedsatt stemmerettsalder til 16 år ved kommunestyrevalget. Om lag 9400 ungdommer fikk dermed muligheten ved valg til å være med på å påvirke hverdagen i sin kommune. Ved de tre forrige kommunevalgene har valgoppslutningen blant førstegangsvelere ligget på 33 prosent. I 2011 var valgdeltakelsen for førstegangsvelgerne 46 prosent. I kommunene med forsøk med nedsatt stemmerettsalder var valgdeltakelsen 58 prosent blant 16- og 17-åringene, det vil si en valgdeltakelse godt over valgdeltakelsen blant førstegangsvelgerne som er 18 eller 19 år. Forsøket følges opp i 2012 og 2013 med evaluering som gjennomføres av Institutt for samfunnsforskning i samarbeid med Uni Rokkansenteret. Evalueringen skal legge en del av grunnlaget for en beslutning om hvordan forsøket skal følges opp.

STYRKE BARN OG UNGDOMS DELTAKELSE OG INNFLYTELSE I LOKALSAMFUNNET

Barn og ungdom i kommunene

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet ser det som viktig at barn og unge sikres muligheten til deltakelse og innvirkning, både i samfunnet og i egne liv. Departementet

vil i 2013 fortsette og arbeide med forslag fra et offentlig utvalg som i 2011 leverte en utredning om ungdoms makt og deltakelse. Utredningen (NOU 2011: 20 Ungdom, makt og medvirkning) har vært på en bred offentlig høring. Forslagene fra utvalget vil bli vurdert av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i samarbeid med andre

**FNs
KONVENSJON
OM BARNETS
RETTIGHETER**

Artikkel 12:

Å SI SIN MENING OG BLI HØRT

Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.

departement. Departementet vil også stimulere til at enda flere kommuner arbeider for en bred medvirkning fra barn og unge. Departementet vil bidra til utveksling av ideer og erfaringer, blant annet gjennom at temaet blir diskutert på konferanser og samlinger.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet vil fortsette sin informasjonsvirksomhet overfor kommunene. Departementet vil bidra til idé- og erfaringsutveksling blant annet gjennom kåring av «Årets barne- og ungdomskommune» og ved at temaet drøftes på konferanser, samlinger og andre kontaktmøter.

Mer informasjon

- www.ung.no
- NOU 2011:20 *Ungdom, makt og medvirkning*
- *Veileder i arbeidet med ungdomsråd* – en håndbok for sekretærer og koordinatore, Q-1192 B
- *Barn og unges fritidsmiljø og deltakelse og innflytelse – rettigheter, lover og regelverk*, rundskriv Q-12/2011 B
- *Mer innflytelse til barn og ungdom* – eksempler fra arbeidet i kommuner og fylker, Q-0302
- *Deltakelse og innflytelse fra barn og ungdom* – informasjon og veiledning for arbeidet i kommunene, rundskriv Q-27/2006 B
- *Håndbok for ungdomsråd*, Q-1122
- *Ungdoms Fritidsmiljø. Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse*, Rapport Q-1154

STEMMERETTSJUBILEET

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Regjeringen besluttet i 2009 å markere innføringen av allmenn stemmerett i 2013, med vekt på kvinnestemmeretten. Det vil foregå sektorovergripende arrangementer lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Målet er en feiring som spiller hele befolkningen.

Komiteen for jubileet har ambisjon om å skape engasjement blant ungdom i forhold til stemmerett, likestilling, representasjon og deltakelse. Det tas sikte på å iverksette to tiltak spesielt rettet mot ungdomsgruppa/førstegangsvælgerne ved Stortings- og Sametingsvalget i 2013.

Demokratikampanje foran stortingsvalget 2013

Organisasjonen mot offentlig diskriminering (OMOD) har fått tildelt penger for å videreføre prosjektet *RapValg* til 2013. I forkant av de siste valgene har RapValg engasjert ungdom i en musikkkonkurranse hvor publikum har stemt fram de beste bidragene til en landsfinale.

Konkurransen skal profileres i kanaler som appellerer til begge kjønn. De beste bidragene stemmes fram til en landsfinale den 31. august på Sentrum Scene, en drøy uke før valget. I tillegg til dette vil Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) motta tilskudd til sitt arbeid med Demokratiagentene, et tiltak for å skape engasjement rundt valget og påvirke den politiske debatten til å rette seg mot ungdom.

• Debattbok for ungdom

Stemmerettsjubileet bidrar til utgivelse av debattbok for ungdom, med lansering i februar 2013. Boka distribueres til alle i 2. og 3. trinn på videregående skole. Foreningen lles lager debattopplegg og nettsider rundt boka. Debattboka bidrar til at ungdom engasjeres gjennom hele året, ikke bare rett før valget.

16 Ungdom skal ha reell innflytelse over barne- og ungdomspolitikken. Kunnskap er viktige bidrag i utforming og gjennomføring av politiske prioriteringer. Staten ser det som viktig at barn og unge får økt innflytelse i saker som berører deres hverdagsliv. Barnas kommunestyre, lokale ungdomsråd, ungdommens råd og andre som involverer barn og ungdom i lokale politiske prosesser, viser at det er viktig for barn og ungdom i mange kommuner. Barn og ungdom må likevel i større grad få deltakelse på egne premisser, og gis reelle muligheter for politisk innflytelse. I 2012 var det 16 kommuner som hadde etablert lokale styre ved kommunestyrevalget i 2011.

Kommunal planlegging for og med barn og ungdom

Miljøverndepartementet

Hensynet til barn og unges oppvekstvilkår skal ivaretas i all planlegging etter plan- og bygningsloven. Det går frem av formålsparagrafen i loven av 2008. Videre stilles det krav i loven til den som fremmer planer, enten det er kommunen, annet offentlige organ eller en privat aktør, om at de skal sørge for at berørte barn og unge blir hørt og får medvirke i planleggingen. Kommunen er gitt et ansvar for å kontrollere at slik medvirkning er gjennomført, ved sin behandling av planene.

Mer informasjon

- Temaveileder: *Barn og unge og planlegging etter plan- og bygningsloven*
- *Rikspolitiske retningslinjer for barn og unge*, Rundskriv T-2/08
- www.planlegging.no
- www.dirnat.no/bu
- www.miljolare.no

Deltakelse og innflytelse i skole og opplæring

Kunnskapsdepartementet

I Kunnskapsløftet, under prinsipper for opplæringen, slås det fast at skolen og lærebedriften skal legge til rette for elevmedvirkning og for at elevene og lærlingene/lærerkandidatene kan foreta bevisste verdivalg og valg av utdanning og fremtidig arbeid.

Elever og lærlingers medvirkning i skolen er lovfestet i opplæringsloven § 11-2 blant annet med krav om elevråd ved skolen fra 5. årstrinn. I august 2012 trådte følgende forskrift i kraft:

§ 1-4a. Tid til arbeid med elevråd og elevmedverknad: Alle elever skal ha moglegheit og tid til å arbeide med saker knytt til elevdemokrati og medverknad i opplæringa. Arbeidet må vere godkjent av skolen (Tilføyd ved forskrift 30. juni 2012 nr. 816 (i kraft 6. aug 2012)).

Forskriften om miljørettet helsevern i skole og barnehage som trådte i kraft i 1996 gjelder det fysiske arbeidsmiljøet for barn og unge. Opplæringslovens kapittel 9a, *Elevane sitt skolemiljø*, som trådte i kraft i 2003, gjelder det psykososiale miljøet. Kapitlet blir ofte betegnet som «elevenes arbeidsmiljølov». Opplæringslovens § 11-1a *Skolemiljøutvalg ved grunnskoler* og § 11-5a *Skolemiljøutvalg ved videregående skoler* skal sikre deltakelse fra elevene, foreldrene, skolen og de ansatte i arbeidet med skolemiljøet.

Mer informasjon

- www.utdanningsdirektoratet.no
- www.lovdatab.no

OFFENTLIG INFORMASJON OG DIGITALE MEDIER

Offentlig informasjon er en forutsetning for å kunne delta og øve innflytelse i samfunnet. Barn og unge skal sikres tilgang til gode medietilbud, deres behov for informasjon og ytringsmuligheter skal ivaretas og de skal beskyttes mot skadelig medieinnhold. Barn og unge er aktive forbrukere av digitale medier, og kan i stor grad dra nytte av den raske teknologiske utviklingen for å dekke sine behov for musikk, film, spill, underholdning og for kommunikasjon. I denne situasjonen er det viktig at de nye mediene inngår som en naturlig del av undervisningen i skolen.

Barn, unge og Internett

Kulturdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Samferdselsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

Tilgjengeligheten til Internett kombinert med billig forbruker-teknologi, har åpnet for nye problemstillinger og utfordringer knyttet til barn og unges digitale mediebruk. Blant annet gjelder dette risikoen for å bli utsatt for mobbing, sjikanering samt å bli eksponert for krenkende innhold på nettet.

Norge deltar i EU-programmet Safer Internet, som skal legge til rette for tryggere bruk av Internett for barn og unge. Norges bidrag til programmet utgjør til sammen ca. 11 mill. kroner fordelt over programperioden på fem år (2009–2013). Departementenes tiltaksplan *Barn, unge og Internett* vil bli videreutviklet i perioden 2012–2013 for å øke oppmerksomheten rundt risikofaktorer relatert til barn og unges Internettbruk, i tillegg til å få foreldre og skole til å ta barns digitale hverdag på alvor.

Mer informasjon

- www.tryggbruk.no
- www.udir.no/laringsmiljo
- www.medietilsynet.no
- www.dubestemmer.no
- www.nettvett.no
- www.foreldrepraten.no

Personvern på internett

Kunnskapsdepartementet, Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Samferdselsdepartementet

Målet med *Du bestemmer*-kampanjen er å skape bevissthet rundt ulike personvernrelaterte problemstillinger ved bruk av digitale medier. *Slettmeg.no* ble lansert i 2010 som et prøveprosjekt. Dette er en råd- og veiledningstjeneste som tilbyr rettledning slik at personer som finner krenkende opplysninger om seg selv på nettmedier, kan få slettet disse. Slettehjepsordningen ble lagt ned hos Datatilsynet fra 31.12.2011, og videreføres hos Norsk senter for informasjons-sikring (NorSIS).

Nettvett.no i regi av Post- og teletilsynet er en tjeneste som tilbyr informasjon, råd og veiledning om sikker bruk av internett, herunder råd og veiledning av foreldre og skoler om barns internettbruk.

Mer informasjon

- www.dubestemmer.no
- www.datatilsynet.no
- www.utdanningsdirektoratet.no
- www.slettmeg.no
- www.nettvett.no

Film og medier

Kulturdepartementet

Det er en viktig statlig oppgave å sørge for at barn og unge i Norge har tilgang til medieinnhold på norsk som er av god kvalitet. Film skal ha en sterk posisjon blant barn og unge som publikum og utøver i skole og fritid. Organisasjonen Film & Kino har hovedansvaret for filmtiltak rettet mot barn og unge. Norsk filminstitutt og Film & Kino har utarbeidet *Handlingsplan for filmsatsingen på barn og unge 2012-2013*.

Mer informasjon

- www.filmweb.no
- www.nfi.no/barnunge

Forbrukeremner inngår i Kunnskapsløftet og dekker forbrukerrettigheter og plikter, personlig økonomi, reklame, digital forbrukerkompetanse og bærekraftig forbruk. Opplæringen skal bidra til økt bevissthet om at forbruksmønstre påvirker bruk av jordas naturressurser. Undervisning i forbrukeremner skal gjøre elevene i stand til å opptre som selvstendige og kritiske forbrukere. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet vil i 2013 legge særlig vekt på tiltak som kan heve kunnskapen og forståelsen om personlig økonomi hos unge forbrukere. Det er utviklet et diskusjonsopplegg for foreldremøter, *Foreldrepraten*, som har som mål å skape diskusjon og refleksjon om barn og unges forbruk, reklame og mediebruk. Siden januar 2012 har slettme.no vært en viktig kanal for informasjon om nettmisbruk. Siden januar 2012 har slettme.no vært en viktig kanal for informasjon om nettmisbruk. Siden januar 2012 har slettme.no vært en viktig kanal for informasjon om nettmisbruk.

Du bestemmer-kampanjen

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

Du bestemmer er et samarbeid mellom Teknologirådet, Datatilsynet og Senter for IKT i utdanningen. Målet er å skape bevissthet rundt ulike personvernrelaterte problemstillinger ved bruk av digitale medier. Det er utarbeidet undervisningsopplegg for henholdsvis barneskoler og ungdomskoler/videregående skoler som finnes på kampanjens nettsider.

Slettme.no ble lansert i 2010 som et prøveprosjekt driftet av Datatilsynet. Dette er en rådgivnings- og veiledningstjeneste som tilbyr rettleiding slik at personer som finner krenkende opplysninger om seg selv på nettmedier, kan få slettet disse.

Mer informasjon

- www.dubestemmer.no
- www.slettme.no
- www.norsis.no
- www.datatilsynet.no

BARN OG UNGE SOM FORBRUKERE

Undervisning i forbrukeremner

Kunnskapsdepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Forbrukeremner inngår i Kunnskapsløftet og dekker forbrukerrettigheter og plikter, personlig økonomi, reklame, digital forbrukerkompetanse og bærekraftig forbruk. Opplæringen skal bidra til økt bevissthet om at forbruksmønstre påvirker bruk av jordas naturressurser. Undervisning i forbrukeremner skal gjøre elevene i stand til å opptre som selvstendige og kritiske forbrukere. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet vil i 2013 legge særlig vekt på tiltak som kan heve kunnskapen og forståelsen om personlig økonomi hos unge forbrukere. Det er utviklet et diskusjonsopplegg for foreldremøter, *Foreldrepraten*, som har som mål å skape diskusjon og refleksjon om barn og unges forbruk, reklame og mediebruk.

Mer informasjon

- www.forbrukerportalen.no
- www.miljolare.no/forbruk
- www.forbrukerombudet.no
- www.foreldrepraten.no
- www.utdanningsdirektoratet.no
- www.perlprojects.org

Beskyttelse av barn og unge som forbrukergruppe

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Forbrukerombudet fører tilsyn med at de næringsdrivende følger markedsføringslovens regler. En annen viktig oppgave for ombudet er å spre informasjon om hvordan man kan gjøre gode og informerte valg som forbrukere. Barn og unge har som forbrukergruppe særskilt behov for vern mot ulovlig markedsføring. Det er fastsatt særlige regler om begrensninger i markedsføring rettet til barn i markedsføringsloven kapittel 4. I 2013 vil Forbrukerombudet fortsette sitt arbeid med å gripe inn mot vilkår i avtaler og ulovlig markedsføring av produkter, som enten er direkte rettet til eller er spesielt attraktive for barn og unge. Ombudet vil særlig prioritere å arbeide for å unngå at barn blir utsatt for direkte kjøpsoppfordringer via sms, telefon og i sosiale medier. Forbrukerombudet har opprettet en egen Facebook side for unge forbrukere: <http://www.facebook.com/ulurt>.

Mer informasjon

- www.forbrukerombudet.no
- www.facebook.com/ulurt

FNs tiår for opplæring for bærekraftig utvikling 2005–2014

Kunnskapsdepartementet

FNs generalforsamling har proklamert 2005–2014 til *FNs tiår for utdanning for bærekraftig utvikling*. UNESCO har fått i oppdrag å koordinere tiåret. Målet med FNs tiår er å forsterke individenes og samfunnets kapasitet til å vurdere og foreta valg til fordel for en bærekraftig utvikling.

Mer informasjon

- www.unesco.no
- www.miljolare.no
- www.natursekken.no
- www.perlprojects.org

FNs KONSENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Artikkel 17:

MASSEMEDIA

Staten skal sikre barn tilgang til informasjon fra et mangfold av nasjonale og internasjonale kilder. Staten skal oppmuntre massemedia og foreleggere til å spre informasjon som skaper forståelse, kunnskap, sosiale ferdigheter og velvære, til å lage eget barnestoff, også for minoritetsbarn. Staten skal beskytte barna mot skadelig informasjon.

Kapittel 2

FAMILIE OG OMSORG

En viktig oppgave for regjeringen er å legge til rette for en trygg økonomisk og sosial situasjon for barn, ungdom og deres familier. En politikk som satser på å styrke familiens omsorgsfunksjon vil også bidra til å gjøre storsamfunnet bedre å leve i, og vil medvirke til å sikre den nye generasjonen et trygt oppvekstmiljø. Økonomisk handlefrihet og mulighet for foreldre til å tilpasse sin tid til barnas behov er en forutsetning for gode oppvekstvilkår.

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Artikkel 27:

LEVESTANDARD

Barnet har rett til en levestandard som er tilstrekkelig på alle områder. Foreldrene, eller andre som har ansvar for barnet, har det grunnleggende ansvaret for å sikre de levevilkår som er nødvendig for barnets utvikling. Staten har plikt til å støtte de foresatte.

Departementet har i tre år gjennomført prosjekter for å løse konflikter i hjemmet i forbindelse med arbeidsrutiner, spesielt med barn. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har gjennom prosjektet som er utført i 2012, derfor å flytte drøyt 100 familier. Familievernnet er en statlig tjeneste som er faglig og utgjør grunnstammen i familievernet.

2.1 ØKONOMISKE VILKÅR FOR BARNEFAMILIENE

Regjeringen ønsker å skape gode materielle vilkår for barnefamiliene slik at omsorgen for barn og unge kan ivaretas på best mulig måte. Barnetrygden skal fortsatt være den viktigste kontantytelsen til familier med barn. Gode permisjonsordninger sikrer god kontakt mellom barn og foreldre i barnets første leveår og gjør det mulig for foreldrene å beholde tilknytning til arbeidslivet. Et godt utbygd barnehage tilbud er også svært viktig for barnefamiliene. Fra august 2012 er kontantstøtteordningen lagt om. Kontantstøtten er avviklet for toåringene. For barn i alderen 1 til 1 ½ år er stønaden økt.

BARNETRYGD

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

kap. 845 post 70 (i 1 000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
14 883 109	15 030 000	14 985 000

Barnetrygden skal bidra til å dekke utgifter til forsørgelse av barn. Barnetrygd gis for alle barn under 18 år som er bosatt i Norge. Den som har barnet boende fast hos seg, har rett til barnetrygd. Det gis barnetrygd for ett barn mer enn det faktiske barnetall når foreldre er ugift, skilt eller separert og ikke bor sammen i en felles husholdning. Retten til utvidet barnetrygd faller bort dersom den enslige forsørgeren gifter seg eller lever i et stabilt samboerskap.

Satsen i 2013 er 11 640 kroner per barn årlig. Det utbetales et småbarnstillegg til enslige forsørgere som har barn i alderen 0–3 år og som fyller vilkårene for rett til utvidet barnetrygd etter barnetrygdloven og full overgangsstonad etter folketrygdloven. Tillegget utgjør 7 920 kroner per år. Det gis ett tillegg per enslig forsørger. Familier i Finnmark og Nord-Troms og på Svalbard får et tillegg i barnetrygden på 3 840 kroner per barn årlig.

Mer informasjon

- www.nav.no

KONTANTSTØTTE

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

kap. 844 post 70 (i 1 000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
1 347 393	1 223 000	878 000

Kontantstøtte gis for barn i alderen 13–23 måneder. Barn som ikke har barnehageplass får full kontantstøtte. Barn som har barnehageplass, men har mindre enn 20 timer avtalt oppholdstid i uka får redusert kontantstøtte. For barn i alderen 13–18 måneder er full kontantstøtte 5 000 kroner per måned. For barn i alderen 19–23 måneder er full kontantstøtte 3 303 kroner per måned.

I 2013 GJELDER FØLGENDE SATSER

Avtalt oppholdstid i barnehage	Kontantstøtte i prosent av full ytelse	Utbetaling pr barn pr måned	
		Barn i alderen 13–18 mnd.	Barn i alderen 19–23 mnd.
Ikke bruk av barnehageplass	100	5 000 kroner	3 303 kroner
Til og med 19 timer	50	2 500 kroner	1 652 kroner

20 timer eller mer per uke gir ikke rett til kontantstøtte.

Mer informasjon • www.nav.no

FORELDREPENGER

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

kap. 2530 (i 1 000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
15 783 274	16 464 700	18 063 200

Formålet er å sikre inntekt for foreldre i forbindelse med fødsel og adopsjon av barn under 15 år. For å ha rett til foreldrepenger må man ha vært yrkesaktiv med pensjonsgivende inntekt i minst seks av de siste ti månedene før stønadperioden tar til. Foreldrepengene beregnes på grunnlag av egen inntekt, og er begrenset oppad til en årsinntekt som svarer til 6 ganger folketrygdens grunnbeløp (492 732 kroner fra 1. mai 2012). Stønadperioden ved fødsel er 47 uker med 100 prosent inntektskompensasjon eller 57 uker med 80 prosent kompensasjon. Foreldrene deler stønadperioden hvis begge har opptjent rett til foreldrepenger. 12 uker er forbeholdt far (fedrekvoten). Far kan motta foreldrepenger hvis mor etter

fødselen eller adopsjonen går ut i arbeid, tar offentlig godkjent utdanning på heltid, deltar i introduksjons- eller kvalifiseringsprogram eller er for syk til å ta seg av barnet. Far har også rett til å ta ut permisjon i 12 uker der mor mottar uførepensjon. Kvinner som ikke fyller vilkårene for rett til foreldrepenger, får en engangsstønad ved fødsel eller adopsjon. Stønadene er 35 263 kroner i 2013.

For barn født fra og med 1. juli 2013 utvides fedrekvoten og foreldrepengerperioden med to uker. Fra samme tid trer tredelingen av foreldrepengerperioden i kraft. Tredelingen innebærer at hver av foreldrene får like lange øremerkede perioder. Mødrekvoten og fedrekvoten blir fra 1. juli 2013 fjorten uker. Fellesdelen i stønadperioden blir 18 eller 28 uker alt etter hvilken dekningsgrad foreldrene velger. Tre uker før fødsel vil fortsatt være forbeholdt mor. Samlet foreldrepengerperiode etter 1. juli 2013 blir 49 eller 59 uker, avhengig av hvilken dekningsgrad foreldrene velger.

Mer informasjon

• www.nav.no

**FNs
KONVENSJON
OM BARNETS
RETTIGHETER**

Artikkel 26:

SOSIALTJENESTER

Staten skal sikre at barnet får den sosiale hjelpen og den økonomiske støtten det har krav på etter landets lover.

ADOPSJONSSTØTTE

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

kap. 852, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett:
11 828	15 358	15 865

Adopsjon av barn fra utlandet medfører store kostnader for familien. Formålet med tilskuddsordningen er å motvirke en skjev sosial fordeling av adopsjoner knyttet til foreldrenes økonomi på grunn av de høye kostnadene. I 2013 utgjør tilskuddet 45 330 kroner per barn. Tilskuddsordningen forvaltes av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet etter retningslinjer om tildeling av engangsstøtte ved adopsjon av barn fra utlandet.

Mer informasjon

- www.bufetat.no

BOSTØTTE

Kommunal- og regionaldepartementet

kap. 580, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
3 549 821	3 250 000	2 970 000

Bostøtte skal sikre husstander med lav inntekt og høye bo-utgifter en egnet bolig. Støtten skal hjelpe vanskeligstilte både til å etablere seg og til å beholde boligen sin. Alle som er over 18 år kan få bostøtte. Unntaket er studenter uten barn, samt militært og sivilt tjenesteppliktige, som får annen offentlig boligstøtte.

Mer informasjon

- www.husbanken.no

2.2 STØTTE I SAMLIV OG I OMSORGS- OG OPPDRAGERROLLEN

Familien er den viktigste rammen om et godt oppvekstmiljø for barn og unge. Hovedoppgaven for det offentlige er å sørge for gode rammebetingelser for familiens omsorgsoppgaver og tilby råd og veiledning og hjelp til familier som sliter med ulike vansker, kriser og konflikter. Råd og veiledning ved familievernkontorene, støtte til samlivstiltak og foreldreveiledning er viktige tilbud til familier. Samtidig er regjeringen opptatt av at den videre utviklingen av disse tiltakene tilpasses de endringer som skjer i familiestrukturen og i samlivsmønsteret og at tilbudene kan utformes slik at de når innvandrerfamilier og andre minoritetsgrupper.

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Artikkel 5:

FORELDREANSVARET

Staten skal respektere de rettigheter og plikter foreldrene og andre foresatte har for å gi barnet veiledning og støtte slik at barnet skal kunne utøve konvensjonens rettigheter.

SAMLIVSTILTAK OG FORELDREVEILEDNING

Samlivstiltak

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

kap. 841 post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
4 127	4 479	3 627

Tiltak etter samlivsbrudd for barn i konfliktfylte familier

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Departementet har i tre år finansiert et prosjekt for å styrke tilbudet til barn som opplever sterke konflikter i hjemmet i forbindelse med samlivsbrudd. Prosjektet har omfattet utprøving av samarbeidsrutiner, spesielt mellom familievernkontor og kommuner. Prosjektperioden gikk ut 31. desember 2012. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet vil videreføre tilbudet som er gitt gjennom prosjektet som del av den faste virksomheten i familievernet. Departementet vil derfor flytte ca. 3 mill. kroner på posten til kap. 842, post 21 for 2013.

Foreldreveiledning

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har hovedansvaret for implementering og videreutvikling av Program for foreldreveiledning i kommunene i samarbeid med Helsedirektoratet og Utdanningsdirektoratet. Intensjonen med programmet er å støtte foreldrene i omsorgs- og oppdragerrollen, motvirke psykososiale problemer og bedre barnas oppvekstkår. Direktoratet skal sørge for at veileder- og trenerkompetanse finnes i alle regioner. Per desember 2012 har rundt 155 kommuner i Norge (inkludert 14 bydeler i Oslo) fått eller er i ferd med å få foreldreveiledningskompetanse. Tilbudet er rettet mot alle foreldre, men tar særlig sikte på å fange opp utsatte familier tidlig.

Mer informasjon

- www.bufetat.no/foreldreveiledning
- www.fug.no
- www.foreldrenettet.no

FAMILIEVERN

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

kap. 842 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
345 126	349 026	369 745

Familievernet er en statlig finansiert spesialtjeneste som har familierelaterte problemer som sitt fagfelt og utgjør grunnstammen i tilbudet om hjelp for par- og familieproblemer. Tjenesten omfatter 54 familievernkontorer på landsbasis.

Familievernkontorenes kjerneoppgaver er behandling og rådgivning for par og familier, samt foreta mekling etter ekteskapsloven og barneloven. Dette er et gratis lavterskeltilbud. De fleste familievernkontorer driver også utadrettet, forebyggende virksomhet om familierelaterte tema i form av gruppevirksomhet, samlivskurs, veiledning, informasjon og undervisning rettet mot hjelpeapparatet og publikum.

Mer informasjon

- www.bufetat.no

Kapittel 3

OPPLÆRING OG UTDANNING

Førskolealderen er en læringsintensiv periode, og barnehage er både et pedagogisk tilbud og et omsorgstilbud for barn. Innfrielse av lovfestet rett til barnehage, høy kvalitet og lav pris er prioriterte mål og satsingsområder for regjeringens barnehagepolitikk.

Økt satsning på kvalitetsutvikling i opplæringen er et sentralt mål i 2013. Regjeringen legger opp til å bruke om lag 460 mill. kroner til tiltak for kompetanseutvikling for lærere i 2013. Å forbedre den lokale kapasiteten til kvalitetsutvikling gjennom statlige støttetiltak er også et sentralt mål. I tillegg kommer finansiering av blant annet nasjonale sentre, vitensenter, veiledningskorps og ulike nasjonale strategier og utviklingsprogrammer. Satsingen Ny GIV (Gjennomføring i videregående opplæring) videreføres i 2013 med tiltak for å gjøre ungdom bedre i stand til å gjennomføre videregående opplæring. Dette inkluderer etterutdanningstilbud for lærere på ungdomstrinnet, videreutdanning av ansatte i den fylkeskommunale oppfølgingstjenesten, bedre yrkesretting av den videregående opplæringen og tettere samarbeid med tilgrensende sektorer som NAV og helsemyndigheter.

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Artikkel 29:

MÅLET MED UTDANNING

Utdanningen skal fremme utvikling av barnets personlighet, og teoretiske og praktiske ferdigheter. Den skal skape respekt for menneskerettighetene og fremme holdninger om fred, toleranse, og vennskap mellom folk. Utdanningen skal skape respekt for naturen og for barnets egen og andres kultur. Norge skal være et kunnskapssamfunn der ulike mennesker får like muligheter. I formålsparagrafene for skole og barnehage ligger et bredt samfunnsmandat og et tydelig verdigrunnlag. Utdanningssystemet skal gi alle likeverdige muligheter til å utvikle sine evner, og medvirke til å utjevne sosiale forskjeller.

Førskolealderen er
omsorgstilbud for b
iterie mål og satsin
Okt satsning på kva
til å bruke om lag 4
den lokale kapasit
tillegg kommer fin
nasjonale strategier

STORTINGSMELDING

Meld. St. 18 (2010–2011)

Læring og fellesskap

Meldingen har som mål å gjøre barnehager og skoler bedre i stand til å møte mangfoldet av barn, unge og voksne med behov for særskilt hjelp og støtte i sin læring og utvikling. Meldingen har tre hovedstrategier:

STRATEGI 1:

Fange opp – følge opp:

Barnehagen og skolen skal bli bedre til å fange opp og følge opp dem som trenger hjelp og støtte. Gode læringsmiljøer skal stimulere elevenes motivasjon og arbeidsinnsats. Tilpasset opplæring og tidlig innsats skal sikre størst mulig læringsutbytte. Spesialundervisning skal fortsatt være en sikring for dem som ikke får tilstrekkelig utbytte av den ordinære opplæringen. Spesialundervisningen skal ha realistiske mål for hver enkelt elev, konkrete tiltak og evaluering av resultater.

STRATEGI 2:

Måltrettet kompetanse – styrket læringsutbytte:

Dersom barnehagen og skolen skal klare å møte mangfoldet av barn og unges egenskaper og behov, er det nødvendig med mer spesialisert og måltrettet kompetanse. Det skal bygges et lag rundt læreren blant annet ved at PP-tjenesten kommer tettere på og at assistenter skal brukes riktig.

STRATEGI 3:

Samarbeid og samordning – bedre gjennomføring:

Barnehagen og skolen skal ha god tilgang til helhetlig spesialpedagogisk støtte over hele landet. Samarbeidet med foreldre til barn med behov for særskilt hjelp og støtte skal bli bedre gjennom informasjon og samordning. Foreldre skal ikke selv måtte koordinere tjenester til sine egne barn, og de ulike tjenestene skal ikke oppleves som «deltjenester». Departementet vil i samarbeid med direktoratet utvikle en foreldreplakat som på en overordnet måte skal beskrive rettighetene til barn med behov for særskilt hjelp og støtte.

Mer informasjon

- www.utdanningsdirektoratet.no
- www.kunstkultursenteret.no
- www.fremmedspraksenteret.no
- www.naturfagsenteret.no
- www.matematikkssenteret.no
- www.lesesenteret.no
- <http://timss.bc.edu>

3.1 BARNEHAGE

I statsbudsjettet for 2013 er det avsatt over 150 millioner kroner til kvalitetsutvikling i barnehagesektoren. Midlene skal i hovedsak benyttes til kompetanseutvikling og rekruttering av barnehagepersonale og videreføring av allerede igangsatte tiltak, herunder forskning og utviklingsarbeid.

Tiltak for økt kompetanse og rekruttering i barnehagene

Kunnskapsdepartementet

Kompetente ansatte er en forutsetning for å gi alle barn et godt pedagogisk tilbud og for høy kvalitet i barnehagen. Rekruttering av førskolelærere er et viktig mål for regjeringen:

- Regjeringen satser videre på rekruttering av førskolelærere og kompetanseutvikling i barnehagene i 2013.
- Til forsknings-, kvalitets- og rekrutteringstiltak vil det totalt i 2013 bli benyttet mer enn 150 mill. kroner.
- En rekrutteringskampanje for førskolelærerutdanning startet i 2012.
- Lederutdanning på masternivå for styrere i barnehager ble opprettet høsten 2011.
- Prosjektet *Kompetanse 2020* er etablert for å forsterke arbeidet med kompetanseutvikling i barnehagene.

Retten til barnehageplass er innfridd i 2012. Maksimalgrensen for foreldrebetaling blir videreført på samme nominelle nivå som i 2012.

I 2011 gikk barnehagesektoren over fra øremerking til rammefinansiering. Følgende tilskudd til barnehager – totalt 28,1 milliarder – ble da innlemmet i rammetilskuddet til kommunene:

- ordinært driftstilskudd til barnehager
- skjønnsmidler til barnehager
- tilskudd til tiltak for barn med nedsatt funksjonsevne i barnehage

Lån til barnehager fra Husbanken

Kommunal- og regionaldepartementet

Lån gis til bygging, kjøp og utbedring av barnehager hvis lokalene benyttes til formålet i minst 20 timer i uken. Det gis ikke lån til barnehager som eies av statlige institusjoner, etater og forvaltningsbedrifter. Barnehagen må tilfredsstille barnehagelovens krav. Søknadsskjema får en ved å henvende seg til Husbanken. Kommunen må anbefale prosjektet.

Mer informasjon:

- www.husbanken.no

Grunnopplæringen skal
og motivere for livslang
og skatteinntekter til kon
godkjent etter privatskol
gen skal være tilpasset e
felt i opplæringslovens S
dinære opplæringen, ha
skolepliktig alder kan og
pedagogisk hjelp for o

ET MANGFOLDIG BARNEHAGETILBUD

Gratis kjernetid i barnehage

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet *kap. 821, post 62 (i 1000 kroner):*

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
68 800	69 400	72 100

Formålet med forsøket økt deltakelse i barnehage er å forberede barna på skolestart, bedre norskkunnskapene for minoritetsspråklige barn og bidra til sosialiseringen generelt. Målgruppen er i hovedsak alle fire- og femåringer i utvalgte områder med en høy andel minoritetsspråklige barn, og innebærer tilbud om gratis opphold i barnehage fire timer om dagen, totalt inntil 20 timer per uke. Forsøket inkluderer også en målrettet oppfølging av foresatte med innvandrerbakgrunn, slik at de kan bidra til at barna kan følge ordinær undervisning på skolen.

Gratis kjernetid for alle fire- og femåringer i de fire bydelene i Groruddalen og i bydel Søndre Nordstrand og Gamle Oslo i Oslo kommune videreføres i 2013. Tilsvarende videreføres gratis kjernetid i Fjell og deler av Strømsø i Drammen og 3 skolekretser i Årstad i Bergen. Unntaket for dette er at i Drammen er også treåringene omfattet, og at i bydelen Gamle Oslo i Oslo gjelder forsøket kun femåringene.

Tilskudd til samiske barnehagetilbud

Kunnskapsdepartementet *kap. 231, post 50 (i 1000 kroner):*

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
13 753	14 179	14 674

Formålet med tilskuddet er å tilrettelegge for at samiske barn skal få utvikle sitt språk og sin kulturbakgrunn i barnehagen. Tilskuddet blir forvaltet av Sametinget og omfatter tilskudd til samiske barnehager, samiske barn i norske barnehager og midler til informasjons- og utviklingsarbeid.

Mer informasjon

- www.samediggi.no

Barnehagetilskudd i integreringsordningen

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Kommunene som bosetter barn i aldersgruppen 0–5 år som omfattes av integreringstilskuddsordningen får utbetalt et integreringstilskudd over fem år. Ordningen innbefatter et engangstilskudd til barnehager ved bosetting av barn i barnehagealder (0–5 år). Formålet med ordningen er særskilt tilrettelegging for tospråklige assistenter.

Mer informasjon

- www.imdi.no
- *Integreringstilskudd for år 1 og år 2–5 i 2013*, Rundskriv 1/12

Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder

Kunnskapsdepartementet *kap. 231, post 63 (i 1000 kroner):*

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
118 523	122 102	126 015

Tilskuddet gis til tiltak i kommunene for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder. Ordningen har to delmål; å bidra til at minoritetsspråklige barn går i barnehage og å bidra til at kommunene utarbeider helhetlige tiltak på tvers av tjenestetilbudene. Tilskuddet tildeles kommunene ut fra antall minoritetsspråklige barn som går i barnehage. Midlene følger ikke barnet, og kommunene kan benytte tilskuddet fleksibelt og utforme tiltak ut fra lokale variasjoner, ressurser og behov.

Mer informasjon

- *Statstilskudd på barnehageområdet*, rundskriv F-01/2012

3.2 GRUNNSKOLE OG VIDEREGÅENDE OPPLÆRING – GRUNNOPPLÆRINGEN

Grunnopplæringen skal gjøre elever og lærlinger kvalifisert for videre studier eller et yrke, og motivere for livslang læring. Grunnopplæringen blir finansiert gjennom statlige rammetilskudd og skatteinntekter til kommuner og fylkeskommuner. I tillegg kommer tilskudd til private skoler godkjent etter privatskoleloven og til særskilte tiltak i grunnopplæringen. Kravet om at opplæringen skal være tilpasset elevenes, lærlingenes og lærekandidatenes evner og forutsetninger er nedfelt i opplæringsloven. Elever som ikke har eller kan få tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen, har rett til spesialundervisning. Barn under skolepliktig alder kan også ha rett til spesialpedagogisk hjelp. Spesialpedagogisk hjelp før opplæringspliktig alder skal omfatte tilbud om foreldrerådgivning.

Kunnskapsløftet

Kunnskapsdepartementet

De viktigste endringene i grunnopplæringen som følge av Kunnskapsløftet er:

- Grunnleggende ferdigheter skal vektlegges i alle fag.
- Nye læreplaner i alle fag, med tydelige mål for elevenes og lærlingenes kompetanse
- Fagene utdanningsvalg og prosjekt til fordypning.
- Ny fag- og timefordeling.
- Ny tilbudsstruktur i videregående opplæring.
- Lokal valgfrihet når det gjelder arbeidsformer, lærestoff og organisering av opplæringen.
- Norsk, matematikk og engelsk ble styrket på 1.–4.trinn med 190 timer fra og med skoleåret 2008–2009.
- 76 timer fysisk aktivitet ble innført på 1.–7 trinn fra og med skoleåret 2009–2010. Timene er obligatoriske for elevene, men er ikke ordinære «undervisningstimer» knyttet til et bestemt fag.
- På 1.–7.trinn ble det fra og med skoleåret 2010–11 innført 38 fleksible timer. Timene skal brukes til opplæring i de fagene og på det trinnet skoleeier mener er mest tilrådelig ut fra lokale behov.

- Fra skoleåret 2012-13 ble innføringen av valgfag på ungdomstrinnet satt i gang. Valgfagene skal innføres gradvis. Høsten 2012 innføres valgfag for 8. årstrinn, høsten 2013 for 9. årstrinn, og høsten 2014 for 10. årstrinn.

Regjeringen vil videreføre arbeidet med å prøve ut nye evaluerings- og eksamensformer, forbedre vurderingssystemet og lærernes kompetanse til å vurdere. Målsettingen er å sikre en mer rettferdig og fagrelevant tilbakemelding til eleven for å fremme læring. Det er også utarbeidet et læreplanverk for samiske elever – *Kunnskapsløftet samisk*. Utgangspunktet for opplæringen for samiske elever skal være reell likeverdighet.

Fra skoleåret 2010-11 ble det innført åtte uketimer med leksehjelp fordelt på 1.-4. trinn. Kommunene har en plikt til å gi leksehjelp som et frivillig og gratis tilbud for elevene. Regjeringen foreslår i budsjettet for 2013 å innføre en uke-tid med frivillig og gratis kulturskoletilbud i skole/SFO-tid på barnetrinnet (1.-4. trinn) fra høsten 2013. Det tas sikte på å lovfeste en plikt for kommunene til å gi elevene et slikt tilbud.

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Artikkel 18:

FORELDREANSVARET

Begge foreldrene har et hovedansvar for barnets omsorg og utvikling etter hva som er best for barnet. Staten skal gi støtte og sikre utvikling av institusjoner, tjenester og tiltak for omsorg for barn, herunder også ta hensyn til utearbeidende foreldre.

Det statlige spesialpedagogiske støttesystemet (Statped) med barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov. Statped har to hovedoppgaver: Statped skal gi tjenester til kommuner og fylkeskommuner som støtter opp under arbeidet med å realisere opplæringslovens bestemmelser om likeverdig, tilpasset og inkluderende opplæring for barn, unge og voksne med særskilte behov. Statped skal videre utvikle kompetanse på det spesialpedagogiske fagfeltet og skal dokumentere, formidle og implementere praksis- og forskningsbasert kunnskap. Statped skal fra 1. januar 2013 være organisert som en virksomhet med en sentral ledelse og fire flerfaglige regionsenter: *Statped Nord, Statped Midt, Statped Vest og Statped Sørøst*.

EN TILPASSET OPPLÆRING

Statlig spesialpedagogisk støttesystem (Statped)

Kunnskapsdepartementet

Det statlige spesialpedagogiske støttesystemet (Statped) skal gi støtte til kommuner og fylkeskommuner i deres arbeid med barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov. Statped har to hovedoppgaver: Statped skal gi tjenester til kommuner og fylkeskommuner som støtter opp under arbeidet med å realisere opplæringslovens bestemmelser om likeverdig, tilpasset og inkluderende opplæring for barn, unge og voksne med særskilte behov. Statped skal gi tjenester på både individ- og systemnivå. Statped skal videre utvikle kompetanse på det spesialpedagogiske fagfeltet og skal dokumentere, formidle og implementere praksis- og forskningsbasert kunnskap. Statped skal fra 1. januar 2013 være organisert som en virksomhet med en sentral ledelse og fire flerfaglige regionsenter: *Statped Nord, Statped Midt, Statped Vest og Statped Sørøst*.

Opplæring for foreldre med barn som har nedsatt syns-, eller hørselshemming

Kunnskapsdepartementet

Foreldre til barn med hørselshemming får i dag tilbud fra Statped om opplæring for å kunne kommunisere med og følge opp sine barn. Det gis tilbud om tre ulike opplæringsprogram – Se mitt språk, Hør mitt språk og NMT (norsk med tegnstøtte, tegn til tale). Kursene er i utgangspunktet for foreldre som har barn med behov for opplæring i tegnspråk, ulike kombinasjoner av tegn og talespråk og tale og lytte-trening, særlig for barn med cochleaimplantat.

Foreldre til barn med synshemminger får i dag tilbud om kurset «Blinde barn 2–5 år». Det arrangeres også foreldre-barn-kurs for blinde barn ved hhv. ett til tre år og tre til fem år, samt foreldre-barn-kurs for sterkt svaksynte fra ett til fire år. I forbindelse med skolestart gir Statped tilbud om et fire dagers kurs for foreldre til punktskriftbrukere knyttet til overgangen mellom førskole og skole, lov og rettigheter og skolefag på 1. og 2. trinn.

Læremidler

Kunnskapsdepartementet

Utdanningsdirektoratet har ansvaret for utvikling og produksjon av læremidler for elevgrupper som ikke ivaretas i det kommersielle markedet. Dette gjelder læremidler for barn, unge og voksne med behov for særskilt tilrettelegging, minoritets-språklige elever i grunnopplæringen (omfatter også voksne innvandrere), og læremidler for smale fag / små elevgrupper, særlig innen yrkesfag. Midlene tildeles på grunnlag av offentlige kunngjøringer.

Mer informasjon

- www.udir.no/Utvikling/Laeremidler
- www.morsmal.no
- www.statped.no

Økt gjennomføring i videregående opplæring

Kunnskapsdepartementet

Arbeidet med å øke gjennomføringen i videregående opplæring vil fortsette og satsingen Ny GIV er utvidet. Midlene skal blant annet brukes til skoling av lærere i forbindelse med intensivopplæring av faglig svakt presterende 10. klassinger, aktiviteter for elever i overgangen mellom ungdomstrinnet og videregående opplæring, bedre yrkesretting av fellesfagene i yrkesfaglige utdanningsprogram, kompetanseheving av ansatte i den fylkeskommunale oppfølgingstjenesten og oppfølging av ungdom som har droppet ut av videregående opplæring.

Mer informasjon

- ... og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring, 2006–2007, St. meld. 16
- Kvalitet i skolen 2007–2008, St. meld. 31
- Utdanningslinja 2008–2009, St. meld. 44
- Motivasjon – Mestring – Muligheter, Meld. St. 22 (2010–2011)

Oppfølgingstjenesten (OT)

Kunnskapsdepartementet og Arbeidsdepartementet

Fylkeskommunens oppfølgingstjeneste har en lovfestet plikt til å følge opp all ungdom som ikke er i opplæring eller arbeid, fra de har avsluttet grunnskolen og til og med det året de fyller 21 år. Oppfølgingstjenesten skal blant annet ha oversikt over ungdom som til en hver tid befinner seg utenfor videregående opplæring, kontakt med og følge opp ungdom i målgruppen og sørge for at all ungdom i målgruppen tilbys opplæring, arbeid eller annen sysselsetting som kan føre til studiekompetanse, yrkeskompetanse eller grunnkompetanse.

Oppfølgingstjenesten skal sikre samarbeid mellom kommunale, fylkeskommunale og statlige instanser som har ansvar for målgruppen, og skal ha oversikt over aktuelle tilbud for ungdommer. I tillegg kan OT også samarbeide med skolene for å forebygge avbrudd i opplæringen. Rådgivningstjenesten og NAV er sentrale samarbeidspartnere for OT i arbeidet med målgruppen. Ungdom i målgruppen som ikke tar imot tilbud gjennom oppfølgingstjenesten, og som ikke er i utdanning eller arbeid, skal kontaktes og gis tilbud hvert skoleår så lenge de er omfattet av den lovfestede retten til videregående opplæring. Kunnskapsdepartementet og Arbeidsdepartementet samarbeider nå gjennom Ny GIV om å bedre oppfølgingen av ungdom 16–21 år som står utenfor arbeid og opplæring, for å bidra til at flere kan fullføre videregående opplæring. Les mer om garantiordningene for ungdom i kapittel 7.

Mer informasjon

- Midtveirapport Ny GIV 2012, Kunnskapsdepartementet (regjeringen.no)
- *Satsing mot frafall i videregående opplæring*, NIBR-rapport 2004:19
- www.utdanningsdirektoratet.no
- www.skolenett.no

Rådgiving i skolen

Kunnskapsdepartementet

Elever i grunnopplæringen har lovfestet rett til sosialpedagogisk rådgiving samt utdannings- og yrkesrådgiving. Det er utarbeidet forslag til kompetansekrav og veiledende kompetansekriterier for rådgivere i skolen, både for rådgivere på det sosialpedagogiske feltet og for utdannings- og yrkesrådgiving. For å styrke utdannings- og yrkesrådgivingen er partnerskap for karriereveiledning igangsatt i hvert fylke. Det er inngått samarbeidsavtaler regionalt mellom fylkeskommuner, kommuner, NHO, NAV og KS for å bedre støtte opp om lokale behov.

Opplæring innenfor kriminalomsorgen

Kunnskapsdepartementet

kap. 225. Post 68 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
218 776	225 339	238 984

Tilskuddsordningen skal bidra til at det blir gitt opplæring på grunnskolenivå og videregående opplæring til innsatte eller løslatte som har rett til og ønsker det. God opplæring er ett av de viktigste virkemidlene for å få straffedømte til å mestre livet etter endt soning. I dag gis det skoletilbud i fengsler der det er hensiktsmessig å ha det. For å bedre forholdene for barn i fengsel, er det under etablering to særskilte ungdomsenheter for unge lovbyrtere mellom 15 og 18 år underlagt kriminalomsorgen.

Tilskudd til opplæring i kriminalomsorgen styrkes med 6,4 mill. kroner i 2013. Bevilgningen er knyttet opp til etablering av forsøk med ungdomsenheter for barn og unge i Bergen og Oslo, samt økt soningskapasitet ved Hustad fengsel.

Mer informasjon

- *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn*, St.meld. nr 37 (2007–2008)
- *Om forvaltningssamarbeid mellom opplæringssektoren og kriminalomsorgen*, rundskriv G–1/2008

SFO-ordningen (SFO) er et frivillig tilbud til barn på 1.–4. klassetrinn, som skole-tiden og til barn med særlige behov på 1.–7. klassetrinn. SFO skal være aktiviteter med utgangspunkt i barnas alder, funksjonsnivå og interesse. SFO før og etter skoletid. Utdanningsdirektoratet har fra 2009–2012 igangsatt tre ulike modeller for en skoledag med bedre samspill mellom skole og SFO. Læringsaktiviteter, skolemåltid og leksehjelp er viktige elementer. Det har vært et samarbeidsarena mellom skole og SFO og kompetansebevilgning. Dette vil gi barn og voksne bedre samkjøring av aktiviteter og mer med

Tilskudd til opplæring av læringer og lærekandidater med særskilte behov

Kunnskapsdepartementet

kap. 225 Post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
23 926	30 480	37 486

Målet med tilskuddsordningen er å stimulere lærebedrifter til å gi læringer og lærekandidater med særskilte behov, anledning til å oppnå en fagutdanning eller deler av en fagutdanning. I tillegg skal tilskuddsordningen stimulere lærebedrifter til å gi kandidater som er omfattet av forsøksordningen med praksisbrev, mulighet til å oppnå praksisbrev.

IKT i opplæring og utdanning

Kunnskapsdepartementet

kap. 224 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
90 980	87 558	89 565

Senter for IKT i utdanningen har blant annet ansvar for å formidle forsknings- og praksisbasert kunnskap om IKT og læring, og analysere det pedagogiske potensialet i ny teknologi. I læreplanene for Kunnskapsløftet er bruk av digitale verktøy en av fem grunnleggende ferdigheter som er integrert i mål i alle fag både i grunnskolen og i videregående opplæring. Videreutdanningsstrategien *Kompetanse for kvalitet* skal ivareta bruk av IKT i fagene samt digitale verktøy som grunnleggende ferdighet. Senter for IKT i utdanningen utvikler veiledninger om IKT som kan være nyttige i planleggingen av teknologivalg. Skoleledere og lærere kan finne støtte i arbeidet med digital kompetanse i ressursene *Skolementor* og *Lærermentor*.

Mer informasjon

- www.utdanning.no
- www.iktsenteret.no
- www.skolementor.no
- www.larermentor.no

Regionale vitensentre

Kunnskapsdepartementet

kap. 226 post 71 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
22 992	25 705	35 353

Vitensentrene er populærvitenskapelige opplevelsese- og læringssentre for teknologi, naturvitenskap og matematikk hvor de besøkende lærer ved å eksperimentere med modeller. Barn og voksne kan utforske fenomener knyttet til natur, miljø, helse og teknologi gjennom egen aktivitet. Det er 8 regionale vitensentre; Trondheim vitensenter, Bergen vitensenter (ViLVite), Norsk teknisk museum i Oslo, Jærmuseet i Rogaland, Nordnorsk vitensenter i Tromsø, Vitensenteret Innlandet i Gjøvik, Vitensenter Grenland og Inspira i Østfold. Barn og unge kan i tillegg til skoleopplegg, også besøke vitensentrene sammen med foreldre/familie på fritiden.

TEMA- OG FAGSPESIFIKKE SATSINGER

Kunnskapsdepartementet

Realfagstrategien, Realfag for framtida 2010–2014, har etterfulgt to tidligere strategier med det mål å styrke kompetansen til alle elever og studenter i realfag og øke rekrutteringen til realfaglige utdanninger og yrker. Realfagstrategien er utviklet i samarbeid med arbeids- og næringslivet og omfatter alle nivåer fra barnehage, skole, høyere utdanning og til forskning. Det er utviklet en rekke tiltak som er knyttet til strategien.

Handlingsplanen Entreprenørskap i utdanningen – fra grunnskole til høyere utdanning 2009–2014. Planen viderefører og styrker satsingen på entreprenørskap i utdanningen som ble gjort gjennom strategiplanen *Se mulighetene og gjør noe med dem!*. Formålet med den nye handlingsplanen er å tydeliggjøre entreprenørskap som utdanningsmål og opplæringsstrategi.

Fysisk aktivitet og måltider i skolen

Helse- og omsorgsdepartementet og
Kunnskapsdepartementet

Helsemyndighetenes retningslinjer for skolemåltidet og anbefaling om 1 time daglig fysisk aktivitet ligger til grunn for arbeidet. Alle skoler med ungdomstrinn skal tilby elevene frukt og grønt hver dag. Det er utviklet en idé- og ressursbank til hjelp for skolens arbeid med satsing på økt fysisk aktivitet, ressursbanken oppdateres løpende. Fysisk aktivitet og sunne måltider er sentrale elementer i modellforsøket *Bedre sammenheng mellom skole og SFO*.

Mer informasjon

- www.skolenettet.no
- www.utdanningsdirektoratet.no
- www.helsedirektoratet.no

Skolefritidsordningen

Kunnskapsdepartementet

Skolefritidsordningen (SFO) er et frivillig tilbud til barn på 1.–4. klassetrinn, som trenger omsorg og tilsyn utenom skoletiden og til barn med særlige behov på 1.–7. klassetrinn. SFO skal legge til rette for lek, kultur- og fritidsaktiviteter med utgangspunkt i barnas alder, funksjonsnivå og interesser. Alle kommuner skal ha et tilbud om SFO før og etter skoletid.

Utdanningsdirektoratet har fra 2009–2012 igangsatt et prosjekt for å utvikle og utprøve tre modeller for en skoledag med bedre sammenheng mellom SFO og skole, hvor daglig fysisk aktivitet, skolemåltid og leksehjelp er viktige elementer. En viktig tilbakemelding fra prosjektet har vært at samarbeidsarenaer mellom skole og SFO og kompetanseheving for SFO-ansatte har bidratt til bedre oppfølging av enkeltelever, bedre samkjøring av aktiviteter og mer motiverte ansatte.

Mer informasjon

- www.utdanningsdirektoratet.no
- www.udir.no/Fysisk-aktivitet-i-skolen/

Smakens uke

Landbruks- og matdepartementet

Smakens uke er en årlig begivenhet med arrangementer mange steder i landet. Som en del av Smakens uke tilbys et eget undervisningsopplegg for 6. klassetrinnet og tre arrangementer hvor flere skoleklasser opplæres i smak og matglede.

Mer informasjon

- www.smakensuke.no

offentlig skole-, der elever med ulik bakgrunn får et likeverdig opplærings- og bidrag for å skape et inkluderende samfunn. Grunnlaget som blir lagt i skolen har store konsekvenser for videre utdanning og muligheter i samfunnet. Skolen står overfor store utfordringer med å gi et fullverdig tilbud og tilpasset opplæring til alle barn, også de med annen språklig bakgrunn enn norsk. Innvandrere kommer til Norge med ulik bakgrunn og ulike forutsetninger og behov. En sterk veldferdsstat skal gi et godt grunnlag for integrering. Dette inkluderer blant annet barnehageplass til alle og en god offentlig fellesskole. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har lagt frem stortingsmelding om integrering. Her er opplæring en sentral del. Blant annet foreslås det i budsjettet for 2013 å bevilge 30 millioner kroner til å styrke kompetansen i opplæring av minoritetsspråklige.

3.3 MINORITETER I UTDANNINGSSYSTEMET

En god offentlig skole-, der elever med ulik bakgrunn får et likeverdig opplæringsstilbud, er et viktig bidrag for å skape et inkluderende samfunn. Grunnlaget som blir lagt i barnehage og skole har store konsekvenser for videre utdanning og muligheter i samfunnet. Skolen står overfor store utfordringer med å gi et fullverdig tilbud og tilpasset opplæring til alle barn, også de med annen språklig bakgrunn enn norsk. Innvandrere kommer til Norge med ulik bakgrunn og kompetanse, og ulike forutsetninger og behov. En sterk veldferdsstat skal gi et godt grunnlag for integrering. Dette inkluderer blant annet barnehageplass til alle og en god offentlig fellesskole. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har lagt frem stortingsmelding om integrering. Her er opplæring en sentral del. Blant annet foreslås det i budsjettet for 2013 å bevilge 30 millioner kroner til å styrke kompetansen i opplæring av minoritetsspråklige.

Holdingsskapende arbeid i skolen mot rasisme og diskriminering

Kunnskapsdepartementet

Arbeidet med å motvirke problematferd, rasistiske og diskriminerende holdninger skal gjennomsyre all virksomhet i skolene og lærebedriftene. Menneskeverd, rasisme og diskriminering er tema i læreplaner i flere enkeltfag.

Utdanningsdirektoratet har på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet gitt Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, Det europeiske Wergelandsenteret og Institutt for lærerutdanning og skoleforskning ved Universitetet i Oslo, oppgaven med å utvikle et helhetlig opplegg - en kurspakke - for skolens arbeid mot antisemittisme og rasisme, blant annet på bakgrunn av anbefalinger i rapporten

Det kan skje igjen. Det skal etableres et opplæringsstilbud for lærere, skoleledere og elever på ungdomstrinnet, for å forebygge antisemittisme, rasisme og udemokratiske holdninger. Målet er å styrke elevenes demokratiske beredskap og demokratisk og inkluderende samhandling i hele skolen. Opplæringsstilbudet fokuserer forøvrig på at lærere og skoleledere skal få økte kunnskaper og ferdigheter i evnen til å løse konflikter mellom elever, samt støtte til skolens arbeid med å skape et læringsmiljø der alle føler tilhørighet. Oppdraget vil ha en samlet kostnad på 6 millioner og strekker seg over 3 år.

Mer informasjon

- www.utdanningsdirektoratet.no/laringsmiljo
- www.utdanningsdirektoratet.no/Lareplaner

angstilbud, og et
barnehage og skole
en står overfor store
også de med annen
unn og kompetanse.
lag for integrering
skole. Barne-likes
erering. Her er op-

SPRÅKLIGE MINORITETER I SKOLE OG UTDANNING

Kunnskapsdepartementet

Elever i grunnskolen og videregående opplæring med annet morsmål enn norsk og samisk, har rett til særskilt norsk-opplæring til de har tilstrekkelig ferdighet i norsk til å følge den vanlige opplæringen i skolen. Om nødvendig har disse elevene også rett til morsmålsopplæring, tospråklig fagopplæring eller begge deler. Skoleeier er pliktig å kartlegge norskkunnskaper før det blir gjort vedtak om særskilt språkopplæring. Det er utviklet læreplan i grunnleggende norsk for språklige minoriteter og i morsmål. I tillegg er det utviklet kartleggingsverktøy, veiledningsmateriell og etterutdanningstilbud for lærere som skal undervise i grunnleggende norsk for språklige minoriteter. Lov om innførings-tilbud for nyankomne elever er et nytt tiltak. Andre tiltak vil komme i forbindelse med stortingsmeldingen som ble ferdigstilt høsten 2012.

Tilskudd til opplæring av unge asylsøkere og barn av asylsøkere

Kunnskapsdepartementet

kap. 225 post 64 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
148 256	134 822	125 316

Formålet med tilskuddet er å bidra med finansiering til kommunene slik at unge asylsøkere og barn av asylsøkere bosatt i asylmottak, samt enslige mindreårige asylsøkere bosatt i omsorgssentre får grunnskoleopplæring. Målgruppen er unge asylsøkere og barn av asylsøkere i grunnskolealder som har rettigheter etter § 2-1 i opplæringsloven, samt ungdom i alderen 16–18 år som ikke har utdanning tilsvarende norsk grunnskole.

VOKSENOPPLÆRING

Kunnskapsdepartementet

Kunnskapsdepartementet

kap. 254 post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
184 951	184 951	189 054

Tilskudd til studieforbund skal bidra til å fremme livslang læring ved å legge til rette for organiserte læringsaktiviteter

ved siden av det formelle utdanningssystemet. Tilskuddet går til godkjente studieforbund, og de enkelte medlemsorganisasjonene søker om støtte til sine kurs gjennom sitt studieforbund. Det gis støtte til kurs med deltakere i alderen 14 år og oppover.

Mer informasjon

- www.vox.no

**FNs
KONVENSJON
OM BARNETS
RETTIGHETER**

Artikkel 30:

MINORITETER OG URBEBOLKNING

Barn som tilhører en minoritet eller urbefolkningen, har rett til sammen med andre i sin gruppe, å leve i pakt med sin kultur, religion og eget språk.

Tilskudd til samisk i grunnsopplæringen, Kap. 225
skoler som gir samiskopplæring i henhold til § 6–2
ønsker å styrke kompetansen for lærere i grunnsk
samisk. Utenfor samiske distrikt har samiske elever
ønsker opplæring i og på samisk, så lenge det er n
egne lærere ved skolen, kan alternative opplærin
et særskilt økonomisk tilskudd til drift av en sam
sameskolene i Snåsa og Målselv gis over kap. 225

SAMISKE BARN OG UNGES OPPLÆRINGSTILBUD

Kunnskapsdepartementet

kap. 222 post 01 og 45 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
106 626	85 083*	88 090

* Bevilgning til sameskolene i Snåsa og Målselv er flyttet til kap. 225 post 62 fra og med 2012.

kap. 223 post 50 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
35 420	36 518	37 723

kap. 225 post 62 i (1000 kroner):

Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
20 909	21 578

kap. 225 post 63 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
47 009	52 487	52 919

kap. 226 post 21 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
1 078 009	1 101 946	1 154 640

Tilskudd til samisk i grunnsopplæringen, Kap. 225 post 63, skal bidra med finansiering til kommuner, fylkeskommuner og private skoler som gir samiskopplæring i henhold til § 6–2 og § 6–3 i opplæringsloven. Tilskuddet kan også gis til kommuner som ønsker å styrke kompetansen for lærere i grunnskolen. I samiske distrikt har alle i grunnskolealder rett til opplæring i og på samisk. Utenfor samiske distrikt har samiske elever rett til opplæring i samisk dersom det er minst ti elever i en kommune som ønsker opplæring i og på samisk, så lenge det er minst seks elever igjen i gruppa. Dersom samiskopplæringen ikke kan gis av egne lærere ved skolen, kan alternative opplæringsformer tas i bruk, for eksempel fjernundervisning. Over kap. 222 bevilges det særskilt økonomisk tilskudd til drift av en samisk grunn-

skole og to samiske videregående skoler. Midler til de kommunale sameskolene i Snåsa og Målselv gis over kap. 225. Videre bevilges det midler til utvikling av samiske tiltak over kap. 226 og midler til Sametinget over kap. 223.

Tilskuddet til Sametinget skal bidra med finansiering av utdanningsformål i Sametinget, utvikling og produksjon av læremidler for samiske elever, herunder spesialpedagogiske læremidler, og tilskudd til råd og veiledning om samisk opplæring. Sametinget forvalter en stipendordning for å stimulere samisk ungdom til å velge samisk som fag i videregående opplæring.

3.4 HØYERE UTDANNING, FAGSKOLEUTDANNING, VOKSENOPPLÆRING OG STUDIEFINANSIERING

Størrelsen på ungdomskullene vil øke betydelig i årene framover. Ifølge framskrivinger fra Statistisk sentralbyrå (2010), vil det være om lag 85 000 flere i aldersgruppen 19–29 år i 2020.

Kunnskapsdepartementet har gjennom Meld. St. 13 (2011–2012) *Utdanning for velferd*, St.meld. nr. 44 (2008–2009) *Utdanningslinja* og rapporten *Tilbud og etterspørsel etter høyere utdannet arbeidskraft fram mot 2020* (desember 2010) vist hvordan utfordringene med antatt økt etterspørsel etter høyere utdanning kan løses. Løsningene ligger både i økt kapasitet, økt gjennomstrømning, redusert frafall og styrking av relevansen i utdanningen, samt mer samarbeid med arbeidslivet.

Kapasiteten i høyere utdanning har økt med flere studieplasser i 2006, 2009, 2011 og 2012. I statsbudsjettet for 2013 gir dette om lag 3250 flere studieplasser som følge av opptrapping i flerårige studietilbud. I perioden 2006–2017 vil det være etablert over 23 400 nye studieplasser.

HØYERE UTDANNING

Kunnskapsdepartementet

kap. 260/280/281 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
25 785 613	26 816 184	28 292 246

Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) har et nasjonalt ansvar for å følge opp arbeidet ved institusjonene og stimulere til kvalitetsutvikling og erfaringsspredning. God faglig og pedagogisk kompetanse er en forutsetning for høy kvalitet på undervisningen, og departementet vil

derfor arbeide med blant annet kompetanseutvikling for det faglige personalet. Samarbeid, arbeidsdeling og faglig konsentrasjon (SAK) er viktig for den videre utviklingen av universitets- og høyskolesektoren. Departementet vil videreføre tiltak for å stimulere til mer profilerte institusjoner og

mer robuste fagmiljø, blant annet ved å videreføre satsingen på 50 mill. kr i strategiske SAK-midler.

Mer informasjon

- www.nokut.no

tilbudene har mellom et halvt og to års varighet, og er et alternativ til høyere utdanning. Fagskoleloven har som formål å sikre fagskoleutdanninger av høy kvalitet gjennom en offentlig godkjenningsordning. Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) er godkjenningsorgan. Loven tar utgangspunkt i tilbudet av fagskole

FAGSKOLEUTDANNING

Kunnskapsdepartementet

kap. 276, post 70/72 (i 1000 kroner)*:

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
55 158	56 868	71 236

* Hoveddelen av bevilgningene til fagskoleutdanning går over hhv. Kommunal- og regionaldepartementets og Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Fagskoletilbudene har mellom et halvt og to års varighet, og er et alternativ til høyere utdanning. Fagskoleloven har som formål å sikre fagskoleutdanninger av høy kvalitet gjennom en offentlig godkjenningsordning. Nasjonalt organ for

kvalitet i utdanningen (NOKUT) er godkjenningsorgan. Loven tar utgangspunkt i at tilbudet av fagskoleutdanning primært skal være styrt av arbeidslivets etterspørsel etter kvalifisert arbeidskraft. Det er etablert en nasjonal studentorganisasjon for fagskolestudenter.

Mer informasjon

- www.fagskoleopptak.no
- www.fagskolen.info

UTDANNINGSSTØTTE

Statens Lånekasse for utdanning

Kunnskapsdepartementet

kap. 2410, (i 1000 kroner)⁽¹⁾:

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
29 249 913	30 841 858	31 403 552

Lånekassen administrerer de stipend- og låneordninger som er opprettet med hjemmel i lov om utdanningsstøtte. Det gis blant annet stipend og lån til elever i videregående opplæring, studenter på fagskoler og i høyere utdanning, samt til folkehøgskoleelever. I 2013 viderefører regjeringen ordningen med gratis læremidler for elever i videregående opplæring. En komponent i ordningen er et ikke behovsprøvd utstyrsstipend som gis gjennom Lånekassen. Rådgivere i videregående opplæring kan gi informasjon om Lånekassens regler.

Alle satser i utdanningsstøtteordningene økes med to prosent for undervisningsåret 2013–14. Justeringen innebærer at basisstøtten for studenter i høyere utdanning m.m. økes fra 92 500 kroner i undervisningsåret 2012–13 til 94 400 kroner i undervisningsåret 2013–14. Det er foreslått å videreføre ordningen med gradert sykestipend ut 2013. Dette innebærer at alle elever og studenter som er 50 prosent syke-

meldte eller mer, kan få sykestipend tilsvarende sykemeldingsprosenten. Denne ordningen ble etablert høsten 2011 og kom i stand for å møte behovene til elever og studenter som var berørt av terrorhandlingene 22. juli 2011, men gjelder alle som blir delvis sykemeldte.

Mer informasjon

- www.lanekassen.no

Økonomisk trygghet til studenter som blir alvorlig syke

Arbeidsdepartementet

Arbeidsavklaringspenger kan gis til studenter som har behov for aktiv behandling for å kunne gjenoppta studiene. Minste årlige ytelse er 2 G, dvs. tilsvarende 164 244 kroner per år (per 1. mai 2012).

Mer informasjon

- www.nav.no

Kapittel 4

FRIVILLIG ENGASJEMENT, KULTUR OG IDRETT

Fritidsaktiviteter og frivillig engasjement er av stor betydning for å skape trivsel og tilhørighet i lokalsamfunnet. Det er derfor viktig for regjeringen å gi alle barn og unge de samme mulighetene til å delta i meningsfylte kultur- og fritidsaktiviteter uavhengig av familiens bakgrunn eller den enkeltes kvalifikasjoner.

De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene er viktige aktører i barne- og ungdomspolitikken og stimulerer barn og unge til aktivitet og engasjement både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Organisasjonene er sosiale møteplasser hvor barn og unge kan drive med aktiviteter som de har interesse for. I tillegg er de viktige arenaer for unges læring, et talerør for barn og unges interesser og en kanal for innflytelse og makt. De bidrar således til å oppfylle regjeringens mål om at alle barn og unge skal ha like muligheter til en meningsfull fritid, og til å delta og ha innflytelse lokalt.

Aktiv deltakelse i kunst- og kulturaktiviteter blant barn og unge er en sentral del av kulturpolitikken. Den frivillige kulturvirksomheten spiller en sentral rolle i tillegg til at skolen er en viktig kulturformidler. Skolen gir unike muligheter for å nå alle barn og ungdom med et likeverdig kulturtilbud, uavhengig av sosiale, geografiske eller etniske ulikheter blant annet gjennom Den kulturelle skolesekken. Kulturelle aktiviteter i skolesammenheng er viktig for å stimulere interesse, forståelse og toleranse. Bibliotekene har også et bredt og allsidig tilbud til barn og ungdom, både som litteratur- og kulturformidler, som lokalt møtested og som læringsarena. Det offentlige legger også til rette for et allsidig tilbud av idrett, friluftsliv og annen fysisk aktivitet for barn og unge i fritiden. En aktiv hverdag kan danne grunnlag for økt livskvalitet, bedre helse og miljøengasjement.

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Artikkel 31:

LEK OG FRITID

Barnet har rett til hvile, fritid og lek, og til å delta i kunst og kulturliv.

4.1 FRIVILLIG ENGASJEMENT OG EN MANGFOLDIG BARNE- OG UNGDOMSKULTUR

Et bredt kulturtilbud som sikrer et mangfoldig organisasjonslandskap er avgjørende for at barn og ungdom kan delta i ulike aktiviteter ut fra egne behov, forutsetninger og interesser. De frivillige organisasjonenes virksomhet er vesentlig for trivsel, tilhørighet og aktiv deltakelse i lokalsamfunnet. I frivillighetspolitikken er det viktig med gode rammevilkår slik at de frivillige organisasjonene kan bruke tiden sin på aktivitet og ikke på administrasjon.

Barne- og ungdomsorganisasjoner representerer et mangfold av aktiviteter for og med barn og ungdom. Gjennom frivillig engasjement gis barn og unge muligheter til å delta og utvikle seg i samfunnet uavhengig av foreldrenes økonomiske og sosiale situasjon. En av hovedmålsettingene med regjeringens kulturpolitikk er at barn og ungdom får oppleve og aktivt ta del i ulike former for kunst og kultur, både i skolen og på fritiden. For å nå dette målet styrker regjeringen de kommunale kulturskolene og ulike ordninger som blant annet Den kulturelle skolesekken, Rikskonsertene, og Ungdommens kulturmonstring.

FRIVILLIGE BARNE- OG UNGDOMSORGANISASJONER

Tilskudd til landsomfattende, frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet kap. 857, post 70 (i 1000 kroner):		
Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
100 585	108 740	112 328

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet gir nasjonal og internasjonal grunnstøtte til landsomfattende, frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner. Bevilgningen til organisasjonenes internasjonale arbeid tas over kap. 857 post 79. Formålet med tilskuddsordningen er å legge til rette for barn og ungdoms deltakelse i barne- og ungdomsorganisasjonene. Tilskuddsordningen skal stimulere organisasjonene til engasjement og medansvar nasjonalt og internasjonalt, og sikre organisasjonene som arena for medbestemmelse og demokrati. Ordningen reguleres av en egen forskrift og forvaltes av Fordelingsutvalget som har

sitt sekretariat i Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet gir også nasjonalt driftstilskudd til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, Unge funksjonshemmede og Ungdom & Fritid. I tillegg kan de samme paraplyorganisasjonene søke om internasjonalt driftstilskudd. Disse tilskuddene forvaltes av Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet.

Mer informasjon

- www.lnu.no
- www.fordelingsutvalget.no
- www.ungefunksjonshemmede.no
- www.ungogfri.no

Tilskudd til de politiske partienes sentrale ungdomsorganisasjoner

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

kap. 1530, post 76 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
7 031	7 221	7 459

Tilskudd til de politiske partienes fylkesungdomsorganisasjoner

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

kap. 1530, post 75 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
18 478	19 327	19 965

Bevilgningen til de politiske partienes ungdomsorganisasjoner gis til de organisasjoner hvor moderpartiet er et registrert politisk parti iht. partiloven (lov 17.6.2005 nr. 102) kapittel 2. Støtten gis som en fast sats per stemme moderpartiet oppnådde ved sist foregående fylkestings- og stortingsvalg.

Frifond – frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt

Kulturdepartementet

kap. 315, post 72 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
45 752	50 952	51 933

I tillegg til midlene over statsbudsjettet tilføres ordningen midler fra overskuddet til Norsk Tipping AS, som i 2011

og 2012 utgjorde 125 mill. kroner til fordeling. Frifond er en tilskuddsordning som skal stimulere barn og unges aktivitet og deltakelse lokalt, gjennom frivillige organisasjoner samt frittstående grupper og foreninger. Ordningen skal bedre rammebetingelsene for frivillige organisasjoner og gruppers medlemsbaserte virke på lokalt nivå. Det er et mål at ordningen skal nå ut til et bredt spekter av organisasjoner og grupper med ulike formål og aktivitetsgrunnlag. Tilskuddsordningen har blitt styrket blant annet for å stimulere til økt innsats i arbeidet med integrering og inkludering. Midlene fordeles til de tre paraplyorganisasjonene Norsk musikkråd, Norsk teatteråd og Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner. Paraplyorganisasjonene har ansvar for å fordele midlene videre, behandle eventuelle klager, samt å rapportere til departementet om bruk av midlene på lokalt nivå. Ordningen er ment å være enkel og ubyråkratisk, tilpasset lokal frivillig aktivitet.

Mer informasjon

- www.frifond.no

Støtte til Natur og Ungdom og Miljøagentene

Miljøverndepartementet

Natur og ungdom

kap. 857, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
1 462	1 977	2 437

Miljøagentene

kap. 1400, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
1 179	1 241	1 252

Miljøagentene og Natur og Ungdom er de eneste barne- og ungdomsorganisasjonene med miljøvern som hovedformål. Fastsetting av størrelsen på driftstilskuddene er i henhold til Forskrift om tilskudd til frivillige miljøorganisasjoner og allmenntilretteleggende miljøstiftelser av 1. oktober 2011. Tilskuddsordningen har som mål å bidra til å opprettholde en bredde av demokratisk oppbygde og landsomfattende miljøvernorganisasjoner. Dette for å sikre frivillig engasjement og styrke medvirkningen i miljøvernsspørsmål lokalt og sentralt, basert på faglig innsikt. Flere av organisasjonene som får støtte over dette kapitlet arbeider for å stimulere barn og unge til et aktivt miljøvernengasjement.

Mer informasjon

- www.nu.no
- www.miljoagentene.no

Støtte til 4H Norge, Norges Bygdeungdomslag, Dyreverng Ung og Spire

Landbruks- og matdepartementet

kap. 1138, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
7 200	7 300	7 500

Landbruks- og matdepartementet støtter en rekke ulike organisasjoner som arbeider innenfor landbruks- og matpolitiske satsingsområder, deriblant flere barne- og ungdomsorganisasjoner som 4H Norge, Norges Bygdeungdomslag, Dyreverng Ung og Spire. Se nærmere omtale på organisasjonenes nettsider.

Mer informasjon

- www.nbu.no
- www.dyreverng-ung.no
- www.4H.no
- www.spireorg.no

Tilskudd til kjøp av musikkinstrumenter til skolekorps og barne- og ungdomsorkestre

Kulturdepartementet

kap. 320, post 74 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
10 250	10 568	*

* Avsetningen til formålet fordeles av Norsk kulturråd

Ordningen for tilskudd til kjøp av musikkinstrumenter for skolekorps ble opprettet i 2006. Ordningen forvaltes av Norsk kulturråd, men utbetales til hhv Norges Musikkorps Forbund og De Unges Orkesterforbund som fordeles tilskuddet etter søknad. Ordningen er fra 2012 utvidet til også å omfatte instrumenter til barne- og ungdomsorkestre, og styrkes med 0,5 mill. kroner i 2013.

Tilskuddsordning for musikkutstyr

Kulturdepartementet

kap. 320, post 74 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
30 930	31 889	*

* Avsetningen til formålet fordeles av Norsk kulturråd

Musikkutstysordningen bidrar med å legge til rette for og utvikle et mangfold av norsk rytmisk musikk. Formålet med ordningen er å sikre tilgang til øvingslokaler over hele landet og gode tekniske vilkår for framføring.

Ordningen forvaltes av Norsk kulturråd og fordeles av organisasjonen Musikkutstysordningen etter søknad om midler til framføringsutstyr (for spillesteder og konsertarrangører), øvingsutstyr, akustiske tiltak og musikkbinge.

Mer informasjon

- www.musikkutstysordningen.no

KUNST OG KULTUROPPLEVELSER

Ungdommens kulturmønstring

Kulturdepartementet

kap. 320, post 78 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
8 126	8 377	8 653

Ungdommens kulturmønstring er et landsomfattende kulturtiltak for barn og ungdom fra 10 år og oppover. Gjennom små og store lokale og regionale kulturmønstringer får deltakerne opptre med ulike innslag og treffe andre kulturinteresserte ungdommer. Juryene velger ut vinnere fra de lokale og regionale mønstringene på grunnlag av originalitet, kreativitet, publikumskontakt og kvalitet. Det legges også vekt på at de utvalgte deltakerne skal speile bredden i mønstringen.

Mer informasjon

- www.ukm.no

Tilskudd til utvikling av de kommunale kulturskolene

Kunnskapsdepartementet

kap. 225, post 71 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
9 705	10 006	10 336

I ett av satsingspunktene i Kulturløftet II, som går frem til 2014, heter det at det skal gjennomføres et kulturskoleløft slik at alle barn som ønsker det får et kulturskoletilbud av god kvalitet til en rimelig pris. Dette skal sikres ved en solid kommuneøkonomi, statlige stimuleringsmidler og videreutvikling av et mer omfattende kulturskoletilbud i tilknytning til SFO/skoledagen. Som en del av Kulturløftet II, ble 40 millioner kroner tildelt ettersøknad til prosjekter i kulturskoler/kulturtilbud for årene 2010, 2011 og 2012.

I 2012 ble det gjort noen grep for å innrette midlene enda tydeligere mot formålet om styrket samarbeid mellom kultur-

skole og grunnskole/SFO. Hoveddelen av midlene ble gitt til prosjekter med kombinerte stillinger i kulturskole og skole/SFO, herunder også ungdomsskoler.

I budsjettet for 2013 er beløpet utvidet til 73, 8 millioner som skal benyttes til én time til hver skole på trinnene 1.-4. eller SFO. Helårseffekten blir i underkant av 180 millioner kroner fra og med 2014. Med denne kulturskoletimen sikrer regjeringen at alle barn får et gratis kulturskoletilbud i eller i tilknytning til skoledagen. Bevilgningen tildeles kommunen i rammetilskuddet og fordeles etter kostnadsnøkkel på vanlig måte.

Mer informasjon

- www.kunstkultursenteret.no
- www.kulturskoleradet.no

Kulturkort for ungdom

Kulturdepartementet

kap. 320, post 60 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
3 900	3 900	3 900

Kulturkort for ungdom skal gi ungdom billigere billetter til et bredt spekter av kulturarrangementer. Formålet er å få ungdom til å benytte seg oftere av kulturtilbudene og å rekruttere nye publikummere. Fylkeskommunene kan søke om midler. Fylkeskommunen skal bidra med en egenandel som er høyere enn statens tilskudd og skal stå for gjennomføringen. En stor andel av de totale midlene skal gå til aktivitet.

Mer informasjon

- www.iris.no

Fond for lyd og bilde er en kollektiv kompensasjon til privat bruk. Fondets midler skal nyttes til å fremme produksjon og formidling av innspillinger i lyd og/eller bilde og skal fordeles til beste for rettighetshavere innenfor musikk, scene og film, tekst, foto og billedkunst. Tiltak som stimulerer en levende barne- og ungdomskultur og kulturelt mangfold skal vektlegges ved tildelinger fra fondet.

Norsk kulturråd

Kulturdepartementet

kap. 320, post 55 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
16 252	16 756	*

* Avsetningen til formålet fordeles av Norsk kulturråd

Norsk kulturråd forvalter Norsk kulturfond. Fondet har som formål å stimulere skapende virksomhet innenfor litteratur og kunst, verne om kulturarven og formidle kulturgodene til så mange som mulig. Barne- og ungdomskultur er et prioritert område for Norsk kulturråd og omfatter både voksenproduserte kunst- og kulturtiltak og barn og ungdoms egne kulturuttrykk. Kulturrådet avsetter midler til barne- og ungdomskulturformål, både som særskilt avsetning og under de ulike fagområdene innenfor rådets ordinære virksomhet. Norsk kulturråd forvalter blant annet innkjøpsordninger for barne- og ungdomslitteratur.

Mer informasjon

- www.kulturrad.no

Fond for lyd og bilde

Kulturdepartementet

kap. 320, post 51 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
29 612	30 530	31 537

Fond for lyd og bilde er en kollektiv kompensasjon til rettighetshavere for den lovlige kopiering av rettighetshaveres verker som skjer til privat bruk. Fondets midler skal nyttes til å fremme produksjon og formidling av innspillinger i lyd og/eller bilde og skal fordeles til beste for rettighetshavere innenfor musikk, scene og film, tekst, foto og billedkunst. Tiltak som stimulerer en levende barne- og ungdomskultur og kulturelt mangfold skal vektlegges ved tildelinger fra fondet.

Mer informasjon

- www.fondforlydogbilde.no

Musikkformål

Kulturdepartementet

kap. 323 (i 1000 kroner)*:

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
959 815	1 018 817	1 016 682

* Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området. Tiltak for barn og unge er ikke mulig å skille ut.

De statsstøttede musikk institusjonene har en viktig oppgave i å presentere og utvikle et tilbud av musikk som er tilpasset barn og unge i alle aldre. Å utvikle forestillingsformer og formidlingstiltak, særlig overfor barn og unge, er et av Kulturdepartementets resultatmål for musikkområdet. Foruten Rikskonsertene omfatter ordningen symfoniorkestre, festspill og festivaler, Landsdelsmusikerordningen i Nord-Norge og avsetning til musikk under Norsk kulturfond.

Mer informasjon

- www.rikskonsertene.no
- www.kulturrad.no

Rikskonsertene

Kulturdepartementet

kap. 323, post 01 (i 1000 kroner)*:

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
163 450	158 315	159 965

Bevilgningen gjelder Rikskonsertenenes totale virksomhet. Tiltak for barn og ungdom er ikke mulig å skille ut.

Skolekonsertordningen utgjør hoveddelen av virksomheten i Rikskonsertene. Alle kommuner i landet får gjennom denne ordningen tilbud om to konserter i året. Rikskonsertene samarbeider også med flere fylkeskommuner om konserter for barn i førskolealder. I 2013 styrkes skolekonsertordningen med 2,2 mill. kroner. Rikskonsertene forventes som følge av omleggingen av den offentlige konsertvirksomheten å kunne ta ut reduksjoner i drift og øvrige støttefunksjoner som kan gå til å styrke skolekonsertordningen ytterligere.

Mer informasjon

- www.rikskonsertene.no

Scenekunstformål

Kulturdepartementet

kap. . 324 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
1 631 414	1 717 130	1 872 151

* Bevilgingen gjelder Rikskonsertenes totale virksomhet. Tiltak for barn og ungdom er ikke mulig å skille ut.

Scenekunstformål omfatter teater, opera og dans innenfor institusjoner og fri scenekunst. De statsstøttede scenekunstinstitusjonene har en viktig oppgave i også å presentere og utvikle et tilbud som er tilpasset barn og unge i alle aldre. Gjennom denne bevilgningen skal et profesjonelt tilbud av teater-, opera- og danseforestillinger og andre scenekunstuttrykk nå ut til hele befolkningen.

Mer informasjon

- www.nto.no
- www.danseogteatersentrum.no
- www.scenekunstbruket.no

Billedkunst, kunsthåndverk og offentlig rom

Kulturdepartementet

kap. . 322 (i 1000 kroner)*:

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
420 590	401 882	435 415

* Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området. I tillegg kommer tilskudd til flere kunstmuseer under KUDs kap. 328 Museum og andre kulturvernformål.

Det er et mål å sikre at flest mulig skal få tilgang til, forståelse for og opplevelse av billedkunst, kunsthåndverk, arkitektur og design av god kvalitet. Det skal utvikles former og formidlingstiltak særlig rettet mot barn og unge. Nasjonalmuseet har ansvaret for formidling av skoleutstillinger over hele landet og kunstmuseene må vektlegge utstillingstilbud for barn og unge. Norsk Form har som langsiktig strategi å arbeide med utvikling av lokalmiljø og offentlig rom, der det bl.a. legges vekt på barn og unges rolle. Institusjonen

bidrar til nyskapende løsninger for skoler ved sitt arbeid med arkitektur og design og arbeider for å styrke formundervisningen i grunnskole og videregående opplæring. Gjennom prosjektet Digitalt barnetråkk integrerer Norsk Form barns perspektiv som brukere av nærmiljøet i kommuneplanleggingen. Norsk Form driver i tillegg et arkitektur- og designverksted for barn og unge, FormLab, og arrangerer sommerleir for barn i alderen 8-12 år.

Mer informasjon

- www.nasjonalmuseet.no

Språk, litteratur og bibliotekformål

Kulturdepartementet

kap. . 326 (i 1000 kroner)*:

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
818 608	841 245	873 301

* Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området. Tiltak for barn og unge er ikke mulig å skille ut.

Bibliotekene har et bredt og allsidig tilbud til barn og ungdom, både som litteratur- og kulturformidler, som lokalt møtested og som læringsarena. Ved siden av utlån av litteratur, musikk, film og dataspill gjør bibliotekene et omfattende arbeid med litteraturformidling til skoleelever, bamehager og andre grupper, ofte som samarbeidsarrangementer med skolene gjennom Den kulturelle skolesekken. Kulturdepartementet gir tilskudd til institusjoner og organisasjoner som arbeider med å stimulere leseinteressen blant barn og unge. Norsk Barnebokinstitutt er et spesialbibliotek for barne- og ungdomslitteratur.

Mer informasjon

- www.kulturnett.no
- www.kulturrad.no
- www.barnebokinstituttet.no
- www.forfattersentrum.no
- www.foreningenles.no
- www.nb.no

Den kulturelle skolesekken
plæring et profesjonelt kun
skolens ordinære virksomh
nivå. Satsingen er et samar
Forvaltningen av den des
munene. Barn og unge er
skole, kulturskole, bibliot
kstmiljøet for barn og unge

Skolebibliotek

Kunnskapsdepartementet

Alle elever i grunnsopplæringen har lovfestet tilgang til skolebibliotek. Program for skolebibliotekutvikling i grunnskolen har til hensikt å utvikle skolebiblioteket både som kulturbærer og som allsidig og tverrfaglig læringsarena. Skoleeiere og skoler som deltar i programmet, skal få kunnskap og kompetanse om skolebibliotek slik at det bidrar til å utvikle leseferdigheter og utjevne sosiale og digitale skiller.

Mer informasjon

- www.skolebibliotek.uia.no

Den kulturelle skolesekken

Kulturdepartementet

Spillemidler (i 1000 kroner):

Tildelt 2011:	Tildelt 2012:	Prognose 2013:
167 000	167 000	*

* Avsetningen for 2013 vil fastsettes ved hovedfordelingen av spillemidlene våren 2013.

Den kulturelle skolesekken (DKS) skal gi barn og ungdom i grunnskole og videregående opplæring et profesjonelt kunst- og kulturtilbud av høy kvalitet. Arbeidet med DKS skal forankres i skolens ordinære virksomhet i et godt samarbeid mellom opplærings- og kultursektoren på alle nivå. Satsingen er et samarbeid mellom Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet.

Mer informasjon

- www.denkulturelleskolesekken.no

Tilskudd til kulturbygg

Kulturdepartementet

Spillemidler (i 1000 kroner):

Tildelt 2011:	Tildelt 2012:	Prognose 2013:
124 700	124 700	*

* Tildelingen for 2013 er avhengig av Norsk Tipping AS' overskudd fra 2012. Dette fastsettes våren 2013.

Forvaltningen av den desentraliserte tilskuddsordningen for kulturbygg er delegert til fylkeskommunene. Barn og unge er viktige målgrupper. Flere steder er kulturbyggene bygget sammen med skole, kulturskole, bibliotek eller egnede ungdomslokaler, og inngår som del av det daglige oppvekstmiljøet for barn og ungdom.

Museer og andre kulturvernformål

Kulturdepartementet

kap. 328 (i 1000 kr)*:

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
891 861	949 015	1 003 900

* Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området. Tiltak for barn og unge er ikke mulig å skille ut.

kap. 320 post 74 (i 1000 kr):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
20 189	20 814	**

** Midlene fordeles av Norsk Kulturråd først i 2013

Hovedformålet til museene er å skape kunnskap om, forståelse for og opplevelse av natur, kultur og samfunn. Departementet legger til grunn at museene skal legge vekt på formidling til barn og unge og videreføre arbeidet med å utvikle innholdet i Den kulturelle skolesekken. Mange museer tar i bruk IKT i formidlingsarbeidet, og stadig flere anvender prinsipper fra vitensentre i sine pedagogiske opplegg.

Mer informasjon

- www.digitaltmuseum.no
- www.kulturrad.no

BARNE- OG UNGDOMSARBEID I DEN NORSKE KIRKE

Tilskudd til diakoni, undervisning og kirkemusikk

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

kap. 1590, post 71 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
116 210	119 810	123 768

Tilskudd til trosopplæring

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

kap. 1590, post 75 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
176 899	182 900	213 936

Den norske kirke driver et utstrakt arbeid for barn og unge. En stor andel av de statlige bevilgningene til kirken, som i 2013 i alt vil utgjøre ca. 1,6 mrd. kroner, er derfor delvis eller indirekte innrettet mot barn og unge.

Fra 2004 ble det iverksatt en trosopplæringsreform som skal gi et systematisk og sammenhengende opplærings-

tilbud til de dømte i menigheten der de bor. Tilbudet skal utformes lokalt og tilrettelegges slik at opplæringen kan nå ut til bredden av alle dømte. Det sentrale målet er å gi alle dømte kunnskap og forståelse om hva den kristne dåpen og den kristne troen innebærer. Trosopplæringen skal stimulere til identitetsbygging og økt forståelse av egen kultur og tradisjon.

Den samlede bevilgningen til trosopplæringsreformen vil i 2013 være trappet opp til 234,2 millioner kroner.

I landets 1 300 menigheter er det de fleste steder ulike tilbud til barn og unge i form av kor- og klubbvirksomhet, lederopplæring m.m. Enkelte tiltak foregår i samarbeid med offentlige og frivillige organisasjoner, for eksempel nettverksbygging for småbarnsforeldre i samarbeid med helsestasjonene og barne- og ungdomsarbeid knyttet til solidaritets-, misjons- og miljøorganisasjoner. Kirkens undervisningsprogram er også knyttet til kulturelle og miljømessige tiltak, som drama, konsertvirksomhet, leirer og lignende.

Mer informasjon

- www.kirken.no

MANGFOLD OG MINORITETER

Støtteordningen Mangfold og inkludering

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Tilskuddsordningen gir støtte til prosjekter med fokus på mangfold, holdninger og deltakelse. Frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, fritidsklubber, ungdomshus eller lokale ungdomsmiljø, kan søke om støtte. Formålet er å bidra til økt kunnskap om mangfold, holdninger og deltakelse, samt å utvikle og videreformidle nye metoder og aktiviteter for inkludering. For 2013 er det satt av ca 1,8 mill. kroner til tilskuddsordningen. Støtteordningen forvaltes av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) og har tre søknadsfrister i året; 1. mars, 1. juni og 1. september.

Mer informasjon • www.lnu.no

Støtte til frivillige organisasjoners holdningsskapende/forebyggende arbeid mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

kap. 821, post 71 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
10 000	10 000	10 000

Målet med ordningen er å stimulere frivillige organisasjoner til å forebygge tvangsekteskap og kjønnslemlestelse gjennom arbeid for endring i holdninger og praksis i aktuelle miljøer. Gjennom dette vil en øke sjansene for at de unge kan ta selvstendige valg når det gjelder ektefelle, og å hindre kjønnslemlestelse på barn som bor i Norge.

Nasjonale minoriteter i Norge omfatter jøder, kv...
Europarådets rammekonvensjon for beskyttelse
personer som tilhører nasjonale minoriteter kan
Europarådet har utviklet en såkalt «teaching kit»
oversatt denne til norsk og sørge for distribusjon
for å spre informasjon om romkulturen til
samt om kulturaktiviteter i barnehage. Språk
gjør utgjør en helhetlig

Det blir gitt støtte til holdningsskapende og forebyggende arbeid, inkluderer informasjonstiltak, nettverksbygging og andre former for dialog og kontakt rettet mot unge med innvandrerbakgrunn og foreldrene deres. Dette er et felles-tiltak i handlingsplanene mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse for 2012. Tilskuddet forvaltes av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi).

Mer informasjon

- www.imdi.no
- *Handlingsplaner mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse* (2012), Q–1193–B

Oppvekstvilkår for samiske barn og unge

Kunnskapsdepartementet, Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Regjeringen ønsker å styrke samiske språk ved å legge til rette for økt bruk av samisk i det offentlige rom, øke antallet samiske språkbrukere, øke mengden av offentlig informasjon på samisk språk, og øke informasjonen om samiske forhold til befolkningen i Norge. Dette er spesielt viktig for å gi samiske barn og unge en trygg oppvekst.

Over Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementets budsjett for 2013, kap. 1534 post 72 Samisk språk, informasjon mv., gis det midler til oppfølging av tiltak i *Handlingsplan for samiske språk*. Fylkesmannen i Nordland har en spesiell rolle i oppfølgingen av tiltak for sør- og lulesamisk språk.

Over kap. 1534 post 50 gis det tilskudd til Samisk Høgskole til *Samiske veivisere* og *Senter for samisk i opplæringen*. Til Senter for samisk i opplæringen er det overført 1 mill. kroner fra kap. 1534 post 72 Samisk språk, informasjon mv. Senter for samisk i opplæringen mottar også finansiering over Kunnskapsdepartementets budsjett.

Kap. 1534 post 51 nyttes til drift av *Divvun* ved universitetet i Tromsø. Divvun lager og drifter blant annet et rettskrivnings-verktøy for nord-, lule-, og sørsamisk språk. Dette er et verktøy som vil gjøre samisk språk mer tilgjengelig for samiske

barn og unge. Divvun og Giellatekno, senter for samisk språkteknologi ved universitetet i Tromsø, fikk i 2012 Gollegiella-prisen for sitt arbeid med samiske språk.

Sametinget har flere tiltak som har betydning for samiske barn og unges oppvekst. Det kan for eksempel være tiltak på opplæringsfeltet, læringsressurser på nett, nettverksamlinger for samiske grendeskoler, styrking og utvikling av barnehager, ivaretagelse av samisk barn under barnevernets omsorg m.m.

Sametingets ungdomspolitiske utvalg (SUPU) får bevilgning over Sametingets budsjett. SUPU ønsker å styrke samiske unges medbestemmelse og innflytelse på Sametingets politikk, og har kontaktmøter med Sametinget samt en årlig ungdomskonferanse. *Barents Regionale Ungdomsråd (BRYC)* har representanter fra urfolksungdom. Sametingene i Norge, Sverige og Finland har egne ungdomsråd, som bl.a. avholder fellessamiske ungdomskonferanser. Det er etablert et felles samisk ungdomsråd knyttet til Samisk parlamentærisk råd, som er et samarbeidsorgan for sametingene i Norge, Sverige og Finland. Samiske ungdomsorganisasjoner er berettiget til tilskudd av midler som er bevilget til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene.

Mer informasjon

- *Samisk oppvekst – om tilbud til samiske barn og ungdom*, veiledningsbrosjyre Q–1066 B + S
- *Handlingsplan for samiske språk*, A–0024 B
- www.samediggi.no / www.sametinget.no
- www.barneombudet.no
- www.same.net
- www.samiskhs.no/
- www.lohkanguovddas.no
- www.infounorra.no

Barn og ungdom fra nasjonale minoriteter

Kunnskapsdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderings-departementet og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

Nasjonale minoriteter i Norge omfatter jøder, kvener, rom, romanifolket/tatere og skogfinner. Gjennom ratifisering av Europarådets rammekonvensjon for beskyttelse av nasjonale minoriteter, har Norge forpliktet seg til å legge til rette for at personer som tilhører nasjonale minoriteter kan bevare og utvikle sin kultur, samt bevare sin identitet.

Europarådet har utviklet en såkalt «teaching kit» for førskolebarn med rombakgrunn. Kunnskapsdepartementet vil få oversatt denne til norsk og sørge for distribusjon til aktuelle instanser. Kunnskapsdepartementet vil sammen med Oslo kommune spre informasjon om romkulturen til aktuelle barnehager, både gjennom kompetanseheving for ansatte og tilbud om kulturaktiviteter i barnehage.

Språkkartlegging av 4-åringer på helsestasjonene, gratis kjernetid i barnehage og Språkløftet utgjør en helhetlig tiltakskjede som blant annet skal sikre tilstrekkelige språkferdigheter til å mestre skolestart. Kunnskapsdepartementet vil utrede mulighetene for ambulerende pedagog som gir tilbud om språkstimulering til fire-fem åringer som ikke har barnehageplass. Målet er at tiltaket skal føre til rekruttering til ordinære barnehager.

I 2009 lanserte regjeringen en handlingsplan – *Handlingsplan for å bedre levekårene for rom i Oslo*. Som oppfølging av denne har Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet bevilget midler til Oslo kommune til å prøve ut Los-

prosjektet tilpasset rombarn i perioden høsten 2011 og ut 2013, gjennom å etablere romlos. Prosjektet er forankret i Utdanningsetaten i Oslo kommune. Romlosens oppgave er å gi rombarn tett individuell oppfølging og legge til rette for at barna bedre kan nyttiggjøre seg av tilbud som gis i skolen eller av andre tjenester. Målgruppa er rombarn i alderen 8 til 16 år. Målsetningen med arbeidet er å bidra til at barna fullfører skolegangen, sikre kontinuitet i barnas skolegang og redusere fraværet for en utvalgt gruppe barn og unge.

Prosjektet «Taterkultur i barnehage og skole» er en fortsettelse av det tidligere prosjektet; «Taterfolket fra barn til voksen». Innenfor barnehagesektoren er det i gang arbeid der taterne selv deltar i barnehager med opplæring, lek og aktiviteter, mens informasjonsarbeidet også fortsetter på mer overordnet nivå. På skolenivå er det samarbeid med en skole der elever av taterslekt har dannet egne arbeidsgrupper hvor det jobbes med utvikling av elevers begrepsforståelse og med bruk av ulike typer IKT-teknikker. I tillegg driver Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) informasjonsarbeid. Det arbeides med å utvikle et nettsted der informasjon om tateres historie og kultur, skolesituasjonen og situasjonen i barnehager skal synliggjøres. I tillegg skal det utarbeides konkrete forslag til opplegg som hjelp til lærere, med fokus på bruk av IKT som kommunikasjonsverktøy.

Mer informasjon

- Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO)
- www.hio.no/nafo
- www.utdanningsdirektoratet

MINORITETER OG URBEBOLKNING

Barn som tilhører en minoritet eller urbefolkningen, har rett til sammen med andre i sin gruppe, å leve i pakt med sin kultur, religion og eget språk.

Malet for tilskuddsordningen er å fremme fysisk aktivitet for barn og unge. Det er et mål å understøtte den frivillige idrettsaktiviteten i kommunene. Midlene skal i sin helhet brukes til å støtte opp under medlemsbaserte lokale lag og klubber. Enkelte idrettsråd skal påse at midlene brukes til bygging og rehabilitering av idrettsanlegg. Folkningen mulighet til å drive både

4.2 IDRETT, FYSISK AKTIVITET, FRILUFTSLIV OG MILJØENGASJEMENT

Barn og ungdom er den viktigste målgruppen i den statlige idrettspolitikken. Gjennom støtte til den frivillige medlemsbaserte idretten kan idrettsorganisasjonene opprettholde og utvikle et omfattende og godt aktivitets-tilbud. Det er først og fremst gjennom tilskudd til ulike anleggstyper, både i nærmiljøet og i lokalmiljøet for øvrig, at det legges til rette for at flest mulig barn og ungdom kan være aktive gjennom egeninitiert aktivitet og i organisert idrett.

Fysisk aktivitet i fritiden er av stor betydning for barn og ungdoms trivsel, helse og sosiale samvær. Nærmiljø med tilgang på grønne arealer og trygge områder for ulike typer aktiviteter er en forutsetning for lek og fysisk utfoldelse, sosialt samvær og god helse. Barn og unge må få oppleve naturglede, få kunnskap om og respekt for naturen. Gjennom friluftsliv dannes et grunnlag for miljøvernengasjement, bedre helse og behovet for en bærekraftig utvikling.

Fysisk aktivitet i et folkehelseperspektiv

Helse- og omsorgsdepartementet (Handlingsplan for fysisk aktivitet i samarbeid med syv andre departementer)

kap. 719 post 73 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
35 035	33 470	34 575

Et hovedmål i *Handlingsplanen for fysisk aktivitet* (2005–2009) er å fremme fysisk aktivitet i et folkehelseperspektiv. Det er også et mål å øke andelen barn og unge som er moderat fysisk aktive i minst 60 minutter per dag, samt bidra til å motvirke sosiale forskjeller i aktivitetsvaner og helse. Evalueringen gir et viktig grunnlag for videre strategisk utvikling. Tiltak i handlingsplanen er videreført i 2010, 2011 og 2012.

Tilskuddsordningen til frivillige organisasjoner som arbeider med fysisk aktivitet videreføres i statsbudsjett for 2013.

Midlene dekker tiltak for å fremme fysisk aktivitet blant fysisk inaktive grupper og blant barn og unge som faller utenfor de ordinære organiserte aktivitetstilbudene, herunder mennesker med nedsatt funksjonsevne. Utjevning av sosiale forskjeller i aktivitetsvaner og helse er sentralt i arbeidet. Tilskuddsmidler til lokale lag og foreninger vil bli kanalisert via landets fylkeskommuner. Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité tildeles etter søknad tilskudd til satsing på forebyggende helsearbeid gjennom fysisk aktivitet i regi av norsk idrett innenfor rammen av Stortingets føringer og formålet med posten. Midlene skal fremme tilrettelegging av lokal idrettsaktivitet. Friluftsliv som ledd i forebyggende helsearbeid følges opp med tilskudd etter søknad til bl.a. Friluftslivets fellesorganisasjon (FRIFO) og Friluftsrådernes Landsforbund. Midlene skal gå til friluftaktiviteter for barn og unge i regi av lokale lag og foreninger, og det legges vekt på å inkludere minoritetsgrupper.

Mer informasjon

- www.helsedirektoratet.no

IDRETT OG FYSISK AKTIVITET

Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité

Kulturdepartementet		
Spillemidler (i 1000 kroner):		
Avsetning 2011:	Avsetning 2012:	Avsetning 2013:
566 000	566 000	*

*Avsetningen for 2013 vil fastsettes i desember 2012.

Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité (NIF) får hvert år statlig tilskudd fra spillemidlene. De overordnede målene med det samlede tilskuddet til NIF er å:

- Bidra til å opprettholde og utvikle NIF som en frivillig, medlemsbasert organisasjon.
- Bidra til å opprettholde og utvikle et godt aktivitetstilbud gjennom den organiserte idretten.
- Bidra til å bevare og sikre NIF som en åpen og inkluderende organisasjon og til at idrettslagene framstår som arenaer for meningsdannelse og verdifulle rammer for sosialt fellesskap.

En del av spillemidlene til NIF går direkte til aktivitetstiltak for barn og ungdom (6-19 år). De overordnede målene med denne delen av tilskuddet er å bidra til et godt tilbud for barn og ungdom innenfor den frivillige, medlemsbaserte idretten og bidra til gode rammebetingelser for de lokale idrettslagene.

Tilskudd til lokale idrettslag og foreninger

Kulturdepartementet		
Spillemidler (i 1000 kroner):		
Avsetning 2011:	Avsetning 2012:	Avsetning 2013:
156 000	156 000	*

* Avsetningen for 2013 vil fastsettes i april 2013 ved hovedfordelingen av spillemidlene til idrettsformål.

Målet for tilskuddsordningen er å bidra til aktivitet og deltagelse i medlemsbaserte foreninger som driver med idrett og fysisk aktivitet for barn og ungdom (6-19 år). Det er lagenes primæraktiviteter som skal støttes, og det er et mål å understøtte den frivillige innsatsen i lagene. Idrettsrådene står for fordelingen av midlene i sin kommune. Midlene skal i sin helhet tilfalle lagene, og ikke nyttes til administrasjon av ordningen. Frivillige medlemsbaserte lokallag som har idrett som hovedaktivitet kan motta tilskudd gjennom tilskuddsordningen. Det enkelte idrettsråd skal påse at midlene benyttes til aktivitet for barn og ungdom.

Idrettsanlegg i kommunene

Kulturdepartementet		
Spillemidler (i 1000 kroner):		
Avsetning 2011:	Avsetning 2012:	Avsetning 2013:
676 650	697 535	*

* Avsetningen for 2013 vil fastsettes i april 2013 ved hovedfordelingen av spillemidlene til idrettsformål.

Tilskudd til bygging og rehabilitering av idrettsanlegg i kommunene skal bidra til en infrastruktur som gir befolkningen mulighet til å drive både egenorganisert aktivitet og aktivitet i regi av den frivillige, medlemsbaserte idretten.

Kommuner, fylkeskommuner, idrettslag/organisasjonsledd i Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité og andre sammenslutninger kan søke om spillemidler til bygging og rehabilitering av idrettsanlegg som er åpne for allmenn, idrettslig aktivitet. Anlegg for barn og ungdom (6-19 år), samt anlegg med stort brukspotensial, vil bli prioritert. For å bli tildelt spillemidler, må anleggene inngå i en kommunal plan. Tilskudd til nærmiljøanlegg inngår i denne tilskuddsordningen.

Mer informasjon

- Om tilskudd til anlegg for idrett og fysisk aktivitet – 2012, V-0732

Tilskudd til friluftslivstiltak forvaltes av Direktoratet for naturvern. Målet med tilskuddsordningen er å medvirke til stimulering av friluftslivsaktiviteter og bedre folkehelsen. Ordningen skal bidra til positive naturopplevelser og gode miljø- og helsevaner. Målet er å fremme natur. Tiltak som fremmer innlandsfiske som fritidsaktivitet og naturvern er prioritert. Målgruppe for ordningen er lokalt og regionalt ansvar med friluftsliv som arbeidsområde. Posten ble reorganisert i 2013. Friluftsliv (FNT) ble overført til post 78.

Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg

Kommunal- og regionaldepartementet, Kunnskapsdepartementet

kap. 582, post 60, spillemidler (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
527 868	764 500	439 700

Målet med rentekompensasjonsordningen for skole- og svømmeanlegg er å sikre at alle elever i grunnskolen og videregående skole får gode læringsforhold. Ordningen skal stimulere kommuner og fylkeskommuner til å bygge nye skoleanlegg, samt rehabilitere og ruste opp eksisterende anlegg. Ordningen omfatter offentlige svømmeanlegg som skolen bruker i sin undervisning. I 2009 ble det innført en ny åtteårig rentekompensasjonsordning for rehabilitering av skoleanlegg. Det tas sikte på en investeringsramme med en målsetning om en ramme på 15 mrd. kroner som innføres over en åtteårsperiode. I 2013 foreslås det å fase inn ytterligere 1 mrd. kroner av rammen. Fra innføringen av den nye ordningen i 2009 til og med 2013 er 10 mrd. kroner av investeringsrammen faset inn. For 2013 foreslås en investeringsramme på 1 mrd. kroner.

Nærmiljøanlegg

Kulturdepartementet

Spillemidler (i 1000 kroner):

Avsetning 2011:	Avsetning 2012:	Avsetning 2013:
60 000	60 000	*

* Avsetningen for 2013 vil fastsettes i april 2013 ved hovedfordelingen av spillemidlene til idrettsformål.

Nærmiljøanlegg er enkle anlegg eller områder tilrettelagt for egenorganisert fysisk aktivitet, hovedsakelig beliggende i tilknytning til bo- og/eller oppholdsområder. De 60 mill. kroner som er avsatt til nærmiljøordningen er midler fra tilskuddsordningen Idrettsanlegg i kommunene. Nærmiljøanlegg skal være allment tilgjengelige og beregnet på egenorganisert fysisk aktivitet, primært for barn og ungdom (6-19 år).

Mer informasjon

- *Bestemmelser om tilskudd av spillemidlene til anlegg for idrett og fysisk aktivitet – 2012, V-0732*

Tilskudd til inkludering i idrettslag

Kulturdepartementet

Spillemidler (i 1000 kroner):

Avsetning 2011:	Avsetning 2012:	Avsetning 2013:
8 500	8 500	*

* Avsetningen for 2013 vil fastsettes i april 2013 ved hovedfordelingen av spillemidlene til idrettsformål.

Det overordnede målet med tilskuddsordningen er å inkludere nye grupper inn i lagenes ordinære aktivitetstilbud, gjennom å motvirke økonomiske og kulturelle barrierer

som kan være til hinder for å delta i organisert idrettsaktivitet. Tilskuddet skal benyttes til tiltak rettet mot barn (6-12 år) og ungdom (13-19 år) med innvandrerbakgrunn —med særlig vekt på jenter, og barn og ungdom fra familier med lav betalingsevne. Midlene som avsettes til dette formålet fordeles gjennom Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité. Tilskudd skal gå til prosjekter og tiltak i regi av idrettslag i utsatte bydeler i de største byene, herunder utsatte områder i randkommuner til Oslo hvor en relativt stor andel av befolkningen har innvandrerbakgrunn. Det er et krav at tiltakene skal innebære fysisk aktivitet for deltakerne.

FRILUFTSLIV OG MILJØ

Tilskudd til friluftslivstiltak

Miljøverndepartementet

kap. 1427, post 74, (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
23 745	17 693	21 693

Tilskudd til friluftslivstiltak forvaltes av Direktoratet for naturforvaltning. En del av bevilgningen blir fordelt av fylkeskommunene. Målet med tilskuddsordningen er å medvirke til stimulerings tiltak og holdningsskapende arbeid for friluftsliv, med sikte på å øke deltakelsen i friluftslivsaktiviteter og bedre folkehelsen. Ordningen skal særlig gi barn og unge, personer med nedsatt funksjon og etniske minoriteter positive naturopplevelser og gode miljø- og helsevaner. Midlene skal fremme glede og mestring gjennom tilbud om fysisk aktivitet i natur. Tiltak som fremmer innlandsfiske som fritidsaktivitet og tiltak som medvirker til å utvikle samarbeidet mellom friluftsliv og kulturminnevern er prioritert. Målgruppe for ordningen er lokale lag og organisasjoner, interkommunale friluftsråd og landsdekkende organisasjoner med friluftsliv som arbeidsområde.

Mer informasjon

- www.fnf-nett.no
- www.dirnat.no

Friluftstiltak for barn og ungdom

Kulturdepartementet

Spillemidler (i 1000 kroner):

Avsetning 2011:	Avsetning 2012:	Avsetning 2013:
12 000	12 500	*

* Avsetningen for 2013 vil fastsettes i april 2013 ved hovedfordelingen av spillemidlene til idrettsformål.

Formålet med tilskuddsordningen er å stimulere til fysisk aktivitet i form av friluftsliv for barn og ungdom (6-19 år). Friluftslivets fellesorganisasjon (FRIFO) og Friluftsrådenes Landsforbund (FL) mottar midler fra spillemidlene til Friluftstiltak for barn og ungdom. Aktivitetsstøtten skal brukes til iverksetting og gjennomføring av tiltak og prosjekter som har til hensikt å øke omfanget av friluftslivsaktiviteter blant barn og ungdom. Prosjektene skal gi grunnlag for at barn og ungdom blir stimulert og motivert til fysisk aktivitet gjennom friluftslivsaktiviteter.

Mer informasjon

- www.frifo.no
- www.friluftsrad.no

Den naturlige skolesekken

Kunnskapsdepartementet og Miljøverndepartementet

Kunnskapsdepartementet og Miljøverndepartementet har etablert Den naturlige skolesekken, et prosjekt for satsing på natur, miljø og bærekraftig utvikling i grunnsopplæringen. Den naturlige skolesekken (DNS) inviterer til undervisnings- og arbeidsmåter som innebærer at elever og lærere oppsøker miljøer utenfor klasserommet og bruker disse miljøene regelmessig som læringsarena. Nettstedet er en ressursbank for lærere.

DNS legger til rette for at lokale og nasjonale kompetanse- miljøer kan være samarbeidspartnere for skolen. Samarbeid mellom skole og eksterne aktører som frivillige lag og organisasjoner, kommunal forvaltning, museer, nasjonalparksentre, vitensentre og andre lokale bedrifter, kan bidra til at elever kan være en ressurs i arbeidet for bærekraftig utvikling. DNS er et samarbeid mellom Miljøverndepartementet ved Direktoratet for naturforvaltning, og Kunnskapsdepartementet ved Utdanningsdirektoratet. Naturfagsenteret har redaktøransvaret for natursekken.no.

Nettverk for miljølære er en viktig ressurs i dette arbeidet. Ansvar for oppfølging av nettverk for miljølære er lagt til Utdanningsdirektoratet. Gjennom nettverk for miljølære kan skoler bidra til å ta vare på miljøet, blant annet ved å overvåke vannkvaliteten, kartlegge og sikre trivelige snarveier, rydde rekreasjonsområder, overvåke energibruken og innneklimaet i skolen, praktisere energisparing m.m.

Mer informasjon

- www.natursekken.no
- www.miljolare.no

Miljølæreprosjektet Lære med skogen

Landbruks- og matdepartementet

Lære med skogen er et undervisningsprogram som henvender seg til undervisningsinstitusjoner fra barnehage til høyskoler, med vekt på grunnskolene over hele landet. Programmet skal skape forståelse og interesse for skognaturen og dens mangfold. Videre skal *Lære med skogen* bidra til friluftsliv, rekreasjon og naturopplevelser, samt formidle kunnskap om skognæringenes bruk av fornybare ressurser. Undervisningsprogrammet *Lære med skogen* er utviklet av Skogbrukets Kursinstitutt (SKI) i nært samarbeid med Landbruks- og matdepartementet, Det norske Skogselskap og skog- og trenæringen.

Mer informasjon

- www.skoleskogen.no

Det norske Skogselskap – aktiviteter rettet mot barn og unge

Landbruks- og matdepartementet

Gjennom organisasjonsstøtte til Det norske Skogselskap bidrar Landbruks- og matdepartementet til informasjonsaktivitet rettet mot barn og unge om bærekraftig forvaltning av skogen, skogens mangesidige betydning og skog som grunnlag for verdiskaping. Skogselskapet arrangerer blant annet skoleskogs dager for bameskolen, som består av en tur i skogen med både lek og læring.

Mer informasjon

- www.skogselskapet.no

Statskog – aktiviteter rettet mot barn og unge

Landbruks- og matdepartementet

Gjennom sin støtte til forvaltningsdrift av Statskog, gir Landbruks- og matdepartementet føringer for å sørge for at selskapet også skal ha tiltak rettet mot barn og unge. Statskog gjennomfører derfor hvert år aktiviteter for å stimulere til et aktivt friluftsliv hos denne målgruppen. Som et ledd i dette har Statskog i noen år gitt alle under 20 år mulighet til å fiske gratis på statens grunn.

Mer informasjon

- www.statskog.no

Nettverk for miljølære

Kunnskapsdepartementet

Kunnskapsdepartementet og Miljøverndepartementet med flere, har opprettet nettverk for miljølære – et møtested for skoler, forvaltning, forskning og andre samfunnsinteresser. Ansvar for oppfølging av nettverk for miljølære er lagt til Utdanningsdirektoratet. Gjennom å bruke nettverk for miljølære aktivt, kan skolen hjelpe kommunen med å ta vare på miljøet, blant annet ved å overvåke vannkvaliteten, kartlegge og sikre trivelige snarveier, rydde rekreasjonsområder, overvåke energibruken og innneklimaet i skolen, praktisere energisparing m.m. 2005–2014 er FNs tiår for opplæring for bærekraftig utvikling.

Mer informasjon

- www.miljolare.no

Kapittel 5

NÆRMILJØ OG INKLUDERING

Regjeringen arbeider for et inkluderende samfunn. Det er et mål at alle barn og unge skal ha tilgang til åpne og inkluderende møteplasser for samvær, hvor utfoldelse, kreativitet og aktivitet står sentralt. Alle skal ha like muligheter til å bidra og til å delta i fellesskapet. Likeverd, solidaritet og rettferdighet er grunnstenene for å bygge et slikt samfunn. Storbyene står overfor andre og større utfordringer enn andre deler av landet, blant annet når det gjelder fattigdom, rus og kriminalitet. Regjeringen er opptatt av å bedre oppvekst- og levekår for barn og unge i større byer. Det rettes en særlig innsats inn mot utsatte ungdomsgrupper og ungdomsmiljø.

5.1 ET SOSIALT OG INKLUDERENDE OPPVEKSTMILJØ

Regjeringen ser det som viktig å styrke og videreutvikle de lokale oppvekstmiljøene gjennom et bredt samarbeid mellom offentlige og frivillige krefter. En samlet innsats mot vold, mobbing, rus og rasisme er en forutsetning i dette arbeidet. Storbyene har særskilte utfordringer knyttet til integrering og inkludering av barn og unge med innvandrerbakgrunn. Gjennom tilskuddsordningen *Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn* ønsker regjeringen å bidra til at kommunene kan sette i gang tiltak og aktiviteter overfor utsatte ungdommer og ungdomsgrupper.

INKLUDERING AV UTSATT UNGDOM

Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

kap. 857, post 60 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
53 164	57 493	64 333

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet forvalter tilskuddsordningen *Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn*, som omfatter 23 bykommuner (Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø, Drammen, Skien, Fredrikstad, Sandnes, Sarpsborg, Bodø, Sandefjord, Ålesund, Larvik, Arendal, Tønsberg, Porsgrunn, Hauge-sund, Moss, Gjøvik, Halden og Hamar) samt åtte prioriterte bydeler i Oslo.

Ordningen er todelt, den har en særlig satsing rettet mot utsatte barne- og ungdomsgrupper og miljøer i alderen 10–20 år og en særlig satsing rettet mot barn, unge og familier som berørt av fattigdomsproblemer. Offentlige og private instanser, bydeler, frivillige organisasjoner og ungdomsgrupper kan søke om tilskudd. Det er faste søknadsfrister og søknader sendes via bykommunen/bydelen. Ordningen vil fra 2013 bli forvaltet av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Se mer om fattigdomssatsingen under kapittel 6.2.

Mer informasjon

- *Støtte til barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn – søknad om støtte for 2013*, Rundskriv Q–10/2012

Innsats rettet mot ungdom utenfor opplæring og arbeidsliv

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Departementet har siden 2007 hatt en særskilt satsing rettet mot risikoutsatt ungdom som står i fare for å havne utenfor opplæring og arbeidsliv. Som ledd i denne satsingen startet Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet høsten 2010 Losprosjektet. Gjennom Losprosjektet skal ungdom få en kontaktperson – en los – som skal sørge for oppfølging og bidra til at ungdom klarer å nyttiggjøre seg av tiltak som tilbys av ulike hjelpetjenester. Formålet er å styrke tilknytning til skole og arbeid blant særlig risikoutsatte unge i alderen 14–23 år. Prosjektet varer ut 2013 og evalueres av NOVA. 15 kommuner fra 9 fylker deltar i Losprosjektet.

Mer informasjon

- *Veier tilbake til skole og jobb – eksempel fra arbeid med ungdom i 8 kommuner og bydeler*, Q–1167 B
- *Veiledningsmateriellet Det magiske øyeblikket – hvordan komme i kontakt med ungdom som sliter*, Q–1178 (veiledningshefte) og Q–1179 (film)

Tiltak for å nå ungdom i risikosonen

Arbeidsdepartementet

Som et ledd i regjeringens handlingsplan mot fattigdom er det igangsatt utviklingsarbeid overfor barn og unge i risikosoner. Målgruppen er ungdom i alderen 15–25 år som står i fare for eller har falt ut av videregående opplæring, utvikler kriminell adferd og tester ut rusmidler. Formålet med satsingen er tjenesteutvikling etter lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen og å utvikle feltet lokalt gjennom modellforsøk og utviklings- og kompetansetiltak. Fokus er å videreutvikle virkemidler, kjeding av tiltak gjennom samarbeid mellom NAV-kontor og videregående opplæring, oppfølgingstjenesten og kommunale aktører. I tiltaksporteføljen inngår 12 kommuner, samt fire interkommunale prosjekter.

Utviklingsarbeidet videreføres i 2013. Et viktig utviklingsområde er samordning av tjenester og tiltak mellom NAV-kontor, videregående opplæring, Oppfølgingstjenesten og andre kommunale tjenester. Erfaringene fra utviklingsarbeidet blir benyttet inn i satsingen for å øke gjennomføringen i videregående opplæring, Ny GIV. I halvveisevalueringen av Ny GIV pekes det på behovet for tett oppfølging av ungdom som ofte har sammensatte behov. Arbeids- og velferdsdirektoratet vil arbeide for å understøtte gjennomføring i videregående opplæring ved å øke kunnskap om og kompetanse i bruk av sosiale tjenester overfor ungdom hos veiledere i NAV-kontorene.

Mer informasjon

- www.fylkesmannen.no/ungdomisvevet
- www.kommune.nav.no (om Utsatt ungdom)

Rett til godt fysisk og psykososialt skolemiljø

Kunnskapsdepartementet

Opplæringslovens kapittel 9a gir alle elever en individuell rett til godt fysisk og psykososialt miljø på skolen. For å oppfylle elevenes rett til godt læringsmiljø skal skolene aktivt drive et kontinuerlig og systematisk arbeid med læringsmiljøet, både generelt overfor elevgruppen og spesielt overfor den enkelte eleven. Elevene skal engasjeres i planleggingen og

gjennomføringen av skolens systematiske skolemiljøarbeid, og denne retten til medvirkning gjelder alle elevene ved skolen – ikke bare representanter i elevråd og skolemiljøutvalg. Elevrådet, foreldrerådet, samarbeidsutvalget, skoleutvalget og skolemiljøutvalget har uttalerett i alle saker som gjelder skolemiljøet, og skolen plikter å holde disse råd og utvalg løpende orientert om alle forhold som er av vesentlig betydning for skolemiljøet. Utdanningsdirektoratets brosjyre *Elevenes skolemiljø* redegjør for elevens rett til godt skolemiljø.

Som en oppfølging av en utredning som Universitetet i Oslo har gjort på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet om regelverket knyttet til mobbing, og ut fra et eventuelt behov for en elevombudsordning, har departementet styrket ressursene til Barneombudet slik at ombudet også kan arbeide med saker som gjelder elever sitt psykososiale skolemiljø.

Mer informasjon

- www.utdanningsdirektoratet.no
- www.lovdatab.no

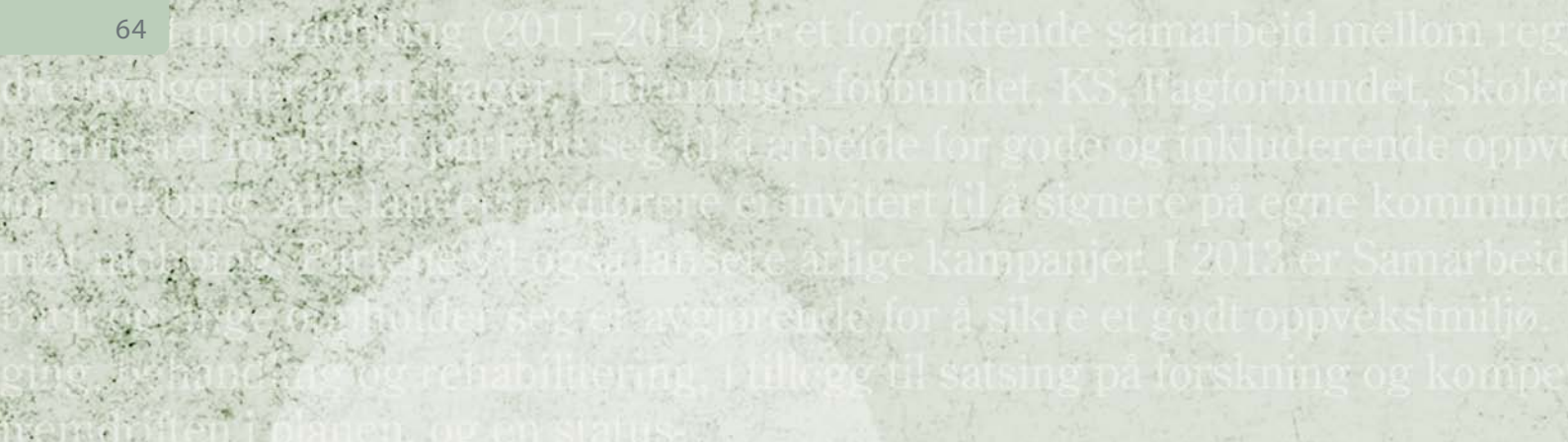
Elevundersøkelsen og Lærlingundersøkelsen

Kunnskapsdepartementet

Elevundersøkelsen og *Lærlingundersøkelsen* er nettbaserte brukerundersøkelser der elever og lærlinger i videregående opplæring gis anledning til å si sin mening om forhold som er viktige for å lære og trives på skolen og i lærebedriftene. Resultatene blir benyttet som en hjelp til å analysere og utvikle læringsmiljøet både på lokalt og nasjonalt nivå. Elevundersøkelsen er obligatorisk for skoleeier og skoleleder å gjennomføre i grunnskolen på 7. og 10. trinn og på Vg1. Elevene kan velge om de vil svare. Det er ikke obligatorisk for fylkeskommuner å gjennomføre Lærlingundersøkelsen. Ved hjelp av Elev- og Lærlingundersøkelsen skal skolene og fylkeskommunene kunne kartlegge eventuelle forhold i opplæringen som ikke fungerer etter hensikten.

Mer informasjon

- www.utdanningsdirektoratet.no

Bedre læringsmiljø

Kunnskapsdepartementet

Det overordnede målet med satsingen *Bedre læringsmiljø* (2009–2014), er at alle elever skal oppleve et godt og inkluderende læringsmiljø. Utvikling av klasseledelse, relasjonskompetanse og hvordan man kan forebygge krenkende atferd som trakassering, rasisme og ekskludering, er sentralt. Videre skal satsingen bidra til at alle kommuner, fylkeskommuner og skoleledere har et forsvarlig system som sikrer elevenes rettigheter etter opplæringsloven kapittel 9a. *Bedre læringsmiljø* omfatter også veiledning om oppfølging av regelverket, veiledning om beredskap og krisehåndtering, idé- og ressursbank for fysisk aktivitet, rådgivningstjeneste for skoleanlegg og materiell for samarbeid mellom hjem og skole. Det er i en årrekke gitt støtte til forskningsbaserte programmer som skal bidra til bedre læringsmiljø. Støtten vil bli videreført i 2013.

Mer informasjon

- www.utdanningsdirektoratet.no

Innsats mot mobbing

Manifest mot mobbing (2011–2014) er et forpliktende samarbeid mellom regjeringen, Foreldreutvalget for grunnopplæringen, Foreldreutvalget for barnehager, Utdanningsforbundet, KS, Fagforbundet, Skolenes landsforbund og Norsk skolelederforbund. Gjennom manifestet forplikter partene seg til å arbeide for gode og inkluderende oppvekst- og læringsmiljø for barn og unge, med nulltoleranse for mobbing. Alle landets ordførere er invitert til å signere på egne kommunale manifest, hvor de forplikter kommunen til å arbeide mot mobbing. Partene vil også lansere årlige kampanjer. I 2013 er *Samarbeid* tema for denne kampanjen. Samarbeid på alle arenaer der barn og unge oppholder seg er avgjørende for å sikre et godt oppvekstmiljø.

Mer informasjon

- www.ks.no
- www.fug.no
- www.utdanningsforbundet.no
- www.utdanningsdirektoratet.no
- www.fagforbundet.no

5.2 INNSATS MOT RUSMIDDELPROBLEMER

Innsatsen mot rusmiddelproblemer må skje på mange arenaer og på flere nivå. Den handler både om å forebygge at rusmiddelproblemer oppstår, og gi god behandling og oppfølging til personer med rusmiddelproblemer. Viktige innsatser er blant annet informasjonsarbeid, lokale forebyggingstiltak og tilskudd til frivillig rusmiddel-forebyggende arbeid. Innsatsen på rusfeltet reflekterer dette mangfoldet.

OPPTRAPPINGSPLAN FOR RUSFELTET

Helse- og omsorgsdepartementet

Opptrappingsplan for rusfeltet, med tiltak innen forebygging, behandling og rehabilitering, i tillegg til satsing på forskning og kompetanse, forlenges til og med 2012. Helse- og omsorgsdepartementet følger fremdriften i planen, og en statusgjennomgang viser at tilnærmet alle tiltakene er gjennomført eller igangsatt. Det vises til vedlegg 2 i Meld. St. 30 (2011–2012) *Se meg!*, for en helhetlig omtale av resultat og virkemidler i opptrappingsplanen.

Mer informasjon

- www.helsedirektoratet.no
- www.sirus.no
- *Barn av foreldre med psykiske lidelser eller alkoholmisbruk Folkehelseinstituttet, rapport 2011:4*

Meld. St. 30 (2011–2012) Se meg!

Stortingsmeldingen er den første stortingsmeldingen om en helhetlig rusmiddelpolitikk, og omhandler alkohol, narkotika, vanedannende legemidler og doping som samfunnsproblem. I stortingsmeldingen angis de politiske målene for en helhetlig rusmiddelpolitikk; fra virksom forebygging, tidlig innsats og hjelp til dem som har omfattende rusproblemer, til en politikk som ivaretar pårørende og tredjepart som rammes av skader av rusmiddelbruk. Målet er å redusere negative konsekvenser av rusmiddelbruk for enkeltpersoner, for tredjepart og for samfunnet og bidra til flere friske leveår for befolkningen. Selv om mye er oppnådd, blant annet gjennom opptrappingsplanen for rusfeltet, så gjenstår det utfordringer som vil bli møtt med en forsterket innsats. En rekke tiltak vil bli videreført og nye iverksatt innenfor følgende fem innsatsområder:

- Forebygging og tidlig innsats
- Samhandling – tjenester som jobber sammen
- Økt kompetanse og bedre kvalitet
- Hjelp til tungt avhengige – redusere overdosedødsfall
- Innsats for pårørende og mot passiv drikking

Det er fortsatt behov for å videreføre og styrke den langsiktige innsatsen som er etablert gjennom opptrappingsplanen for rusfeltet.

Helsedirektoratet har ansvar for en tilskuddsordning som retter seg mot barn med psykisk syke og/eller rusmiddel-avhengige foreldre. Formålet med ordningen er å stimulere til utvikling av tiltak som kan bidra til å bedre barnas situasjon og til å identifisere barn i målgruppen. Helse- og omsorgsdepartementet har gitt tilskudd til Oslo kommune til etablering av et eget akuttilbud til unge med rusmiddelproblemer i Oslo og bedre samordning av oppfølgings-tjenester.

Tidlig intervensjon på rusfeltet

Helse- og omsorgsdepartementet

Veilederen *Fra bekymring til handling* skal hjelpe offentlig ansatte til å gripe inn tidligere ved mistanke om rusproblemer. Veilederen henvender seg til medarbeidere i barnehage, skole, SFO, helsetjenesten, politiet, barnevern, familievern, NAV, fritidsklubber, krisesentre og i tjenesteapparatet for øvrig.

Mer informasjon

- www.helsedirektoratet.no
- www.sirus.no
- www.forebygging.no
- *Forebyggende innsats for barn og unge*, rundskriv Q-16/2007

Opplysningsarbeid om skadevirkninger av bruk av alkohol

Helse- og omsorgsdepartementet

Helsedirektoratet gjennomfører kampanjer rettet mot ungdom og deres foreldre for å øke kunnskapen om alkoholens skadevirkninger, og hvilke politiske virkemidler som fungerer best.

Mer informasjon

- www.helsedirektoratet.no

Gravide rusavhengige og legemiddelassistert rehabilitering (LAR)

Helse- og omsorgsdepartementet

Helsedirektoratet har utarbeidet forslag til nasjonal retningslinje for gravide i legemiddelassistert rehabilitering (LAR) og oppfølging av familiene inntil barnet når skolealder. En tredjedel av pasientene i LAR er kvinner, de fleste i fruktbar alder. Årlig får mellom 30 og 40 kvinner barn mens de er i LAR.

Mer informasjon

- www.helsedirektoratet.no

Forebyggende arbeid er det vesentlig å arbeide systematisk og langsiktig. Det er viktig at alle på skolen involveres i arbeidet og at ledelsen tar et spesielt ansvar. For å få til dette er planmessig arbeid og skole-hjem samarbeid sentrale nøkkelord. Forebyggende og helsefremmende arbeid skal være kunnskapsbasert og arbeidet må ses i sammenheng med Opptreppingsplanen. Det er viktig å videreutvikle det rusmiddelforebyggende arbeidet i skolen. Målet er å sikre en samlet og mest mulig ensartet tilnærming til skolens rusmiddelforebyggende arbeid. Helsedirektoratet har i samarbeid med Utdanningsdirektoratet publisert en veileder og et støttemateriell om rusforebygging i skolen. Veilederen *Fra bekymring til handling – En veileder om tidlig intervensjon på rusområdet* ble publisert i 2010 og revidert i 2012. Støttematerialet *Rusmiddelforebyggende arbeid i skole – forslag til læringsaktiviteter* ble publisert i august 2012.

Forebygging av rusrelatert kriminalitet blant unge

Justis- og beredskapsdepartementet

Politiet skal sammen med andre relevante aktører legge til rette for tidlig intervensjon med sikte på å forebygge rusmiddelmisbruk og kriminalitet knyttet til dette. Samarbeid mot rusmiddelmisbruk med offentlige instanser i flere sektorer og frivillige organisasjoner skal følges opp med forebyggende tiltak for å hindre tidlig debut med rusmidler og nyrekruttering til rusmiljøer. Politiet kan i større grad ta i bruk opplegg og planer for det forebyggende arbeidet, gjennom blant annet kurset *Tegn og symptomer* eller kurset *Bry deg*. Det legges vekt på å ta i bruk gode måter å gjennomføre forebyggende tiltak i samarbeid med skolene for å hindre at narkotika brukes eller omsettes på skoler eller i tilknytning til dem.

Mer informasjon

- www.politi.no
- www.forebygging.no
- *Forebyggende innsats for barn og unge*, rundskriv Q-16/2007

Rusmiddelforebyggende arbeid i opplæringen

Kunnskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet

I alt forebyggende arbeid er det vesentlig å arbeide systematisk og langsiktig. Det er også viktig at alle på skolen involveres i arbeidet og at ledelsen tar et spesielt ansvar. For å få til dette er planmessig arbeid, godt læringsmiljø og skole-hjem samarbeid sentrale nøkkelord.

Forebyggende og helsefremmende tiltak i skolen skal være kunnskapsbasert og arbeidet må ses i sammenheng med *Opptreppingsplanen for rusfeltet*, der et av tiltakene er å videreutvikle det rusmiddelforebyggende arbeidet i skolen. Målet er å sikre en samlet og mest mulig ensartet tilnærming til skolens rusmiddelforebyggende arbeid. Helsedirektoratet har i samarbeid med Utdanningsdirektoratet publisert en veileder og et støttemateriell om rusforebygging i skolen. Veilederen *Fra bekymring til handling – En veileder om tidlig intervensjon på rusområdet* ble publisert i 2010 og revidert i 2012. Støttematerialet *Rusmiddelforebyggende arbeid i skole – forslag til læringsaktiviteter* ble publisert i august 2012.

LOKALT RUSFOREBYGGENDE ARBEID

Kommunalt rusforebyggende arbeid

Helse- og omsorgsdepartementet

kap. 718, post 21 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
89 992	97 113	96 498

Bevilgningen administreres i hovedsak av Helsedirektoratet og går til forebyggende rustiltak, herunder blant annet tiltak knyttet til alkohollovens virkemidler, informasjon og holdningsskapende arbeid, tidlig intervensjon, fylkesmennenes oppgaver og drift av forebygging.no. Oppmerksomheten og kompetansen om dopingbruk skal økes og forankres i det generelle forebyggende arbeidet.

Mer informasjon

- www.helsedirektoratet.no
- www.forebygging.no

Tilskudd til frivillig rusmiddelforebyggende arbeid

Helse- og omsorgsdepartementet

kap. 718, post 63 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
815 993	15 462	15 957

Tilskuddsordningen skal blant annet stimulere til bruk av rusforebyggingskoordinatorer i kommunene, gjerne sett i sammenheng med partnerskap for folkehelse og samhandlingsmeldingen. Den skal også stimulere til samarbeid med SLT-koordinatorerne i kommunene (koordinatorer for samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak blant barn og unge). Målet er en helhetlig politikk også for forebygging av rusproblemer.

Mer informasjon

- www.kommunetorget.no
- www.helsedirektoratet.no
- www.forebygging.no

et er også viktig at alle på
er planmessig arbeid, godt
lusefremmende tiltak i skolen
splanen for rusfeltet, der et av
er å sikre en samlet og mest
ktoratet har i samarbeid med
gging i skolen. Veilederen fra
publisert i 2010 og revidert i

Tilskudd til frivillig rusmiddelforebyggende arbeid

Helse- og omsorgsdepartementet

kap. 718 post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
108 507	101 908	105 271

Formålet med posten er å styrke arbeidet i frivillige organisasjoner som arbeider for å redusere forbruk av rusmidler og skader forårsaket av rusmidler. Tilskuddsordningene skal stimulere til engasjement og ruspolitisk aktivitet både på nasjonalt og lokalt nivå gjennom støtte til drift, prosjekter og aktiviteter av nasjonal karakter som har rusforebygging som primært mål. Ordningene skal fremme kunnskapsbaserte strategier og demokratisk organisasjonsarbeid med frivillig innsats og lokalt engasjement. Tilskuddsordningen kunngjøres av Helsedirektoratet i juni med søknadsfrist 1. september.

Mer informasjon

- www.helsedirektoratet.no

De regionale kompetansesentrene – rus

Helse- og omsorgsdepartementet

Kompetansesentrene har en viktig oppgave i å bistå kommunene i det forebyggende arbeidet gjennom å gi råd og bistand om hvordan kommunene kan møte utfordringene i forbindelse med ungdommers bruk av rusmidler. De kan ta initiativ overfor kommuner gjennom å foreslå aktuelle tiltak og bistå skolene i holdningsskapende arbeid. De regionale kompetansesentrene har også store oppgaver knyttet til å bidra til kompetanseheving og utviklingsarbeid i de kommunale sosial- og helsetjenestene og i tverrfaglig spesialisert behandling. Det samarbeides blant annet med Helsedirektoratet, fylkesmennene, høyskolene og de regionale helseforetakene.

Mer informasjon

- www.forebygging.no
- www.rustiltak.no
- www.tiltak.no
- www.kommunetorget.no

5.3 INNSATS MOT KRIMINALITET

Innsatsen mot kriminalitet i arbeidet for barn og unge har to perspektiver. Det ene er barn som ofre for kriminalitet. Her satses det både på å forebygge, men også å sikre at barn som blir ofre for kriminalitet får god hjelp. Regjeringen har et helhetlig syn på forebygging, og ønsker å forebygge på et bredt grunnlag. Det andre perspektivet er å forebygge at barn og unge selv begår kriminalitet og sikre at de får god og tilpasset oppfølging når de kommer i kontakt med straffesakskjeden. Blant annet er det viktig med alternative og alderstilpassede strafferettslige reaksjoner, som tydeliggjør konsekvensene av kriminelle handlinger og legger til rette for en tilbakeføring til «normalsamfunnet». For at hjelpen til barn og unge som er i faresonen for å begå kriminalitet skal være god nok, må ulike offentlige aktører inngå i et forpliktende samarbeid om å finne de løsningene som fungerer best i hvert enkelt tilfelle.

I desember 2010 lanserte regjeringen handlingsplanen for å forebygge voldelig ekstremisme. Målet med handlingsplanen er å øke kunnskapen på området for å sikre trygghet. Handlingsplanen tar for seg forebyggingstiltak som retter seg mot barn og unge som kan ikke gjøres av politiet alene, målet er at flere av aktører bidra. Flere av tiltakene i

KRIMINALITETSFOREBYGGENDE HANDLINGSPLAN

Justis- og beredskapsdepartementet

Handlingsplanen *Gode krefter* ble lansert i august 2009 for perioden 2009 til 2012. Den inneholder 35 tiltak for økt trygghet fordelt på tre tiltakspakker:

- Kunnskapsforankring
- Tidlig innsats rettet mot barn og unge
- Styrket samarbeid og samordning

Formålet med planen er at vi som samfunn, i fellesskap, skal forebygge kriminalitet bedre. Flere av tiltakene ligger derfor innenfor andre departementers ansvarsområder og reflekterer at handlingsplanen er blitt til og gjennomføres i samarbeid mellom mange aktører.

Tiltakene i handlingsplanen som retter seg direkte mot ungdomskriminalitet følges opp innenfor rammen av endringene som ble foreslått i NOU15: 2008 *Barn og straff*, i Prop.

135L (2010-2011), som ble vedtatt av Stortinget i desember 2011. Her ble blant annet en ny straffeart som alternativ til fengsel for unge lovbrøyttere («ungdomsstraff») vedtatt, samt lovendringer for å sikre mildest mulig straffeform og minst mulig skade ved gjennomføringen. Bestemmelsene som omhandler ungdomsstraffer har fortsatt ikke trådt i kraft.

I 2013 vil det bli lagt frem en ny handlingsplan for forebygging av kriminalitet, spesielt rettet mot barn og unge. Denne vil etterfølge handlingsplanen *Gode krefter* og på samme måte inneholde tiltak innenfor flere departementers ansvarsområder.

Mer informasjon

- *Gode krefter – Kriminalitetsforebyggende handlingsplan*, handlingsplan G-0417B

HANDLINGSPLAN MOT RADIKALISERING OG VOLDELIG EKSTREMISME

Justis- og beredskapsdepartementet

I desember 2010 lanserte regjeringen handlingsplanen *Felles trygghet – felles ansvar* for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme. Målet med handlingsplanen er å sikre en helhetlig og koordinert forebyggende innsats, og å øke kunnskapen på området for å sikre at forebyggingen blir effektiv og målrettet.

Handlingsplanen tar for seg forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på et tidlig stadium, og har flere tiltak som retter seg mot barn og unge som kan være i faresonen for å bli radikalisert. Det forebyggende arbeidet kan ikke gjøres av politiet alene, målet er å fange opp ungdom før det blir en sak for politiet, og dermed må et bredt spekter av aktører bidra. Flere av tiltakene i handlingsplanen er generelle velferdstiltak som i utgangspunktet ikke er rettet mot å forebygge radikaliserings og voldelige ekstremisme, men som allikevel kan ha en effekt også på det området.

Oversikt over status på planens 30 tiltak er publisert på departementets nettsider samt på nettsiden www.radikalisering.no. Sistnevnte er en nettside som skal bidra med kunnskap om radikaliserings og voldelig ekstremisme og gi informasjon om hva man kan gjøre dersom man er bekymret for at noen er i ferd med å bli radikalisert. Nettsiden er nyttig for ansatte i kommuner, skoler, barnevern eller politi, og for andre som jobber med ungdom, foreldre og de unge selv.

Mer informasjon

- *Felles trygghet – felles ansvar*, handlingsplan G-0420B
- www.radikalisering.no

ndlingsplanen Felles trygghet – felles ansvar for å sikre trygghet i kommunene. Handlingsplanen er å sikre en helhetlig og koordinert forebygging av vold og kriminalitet, at forebyggingen blir effektiv og målrettet, og at forebyggingen er basert på kunnskap om årsaker til vold og kriminalitet. Handlingsplanen er å sikre en helhetlig og koordinert forebygging av vold og kriminalitet, at forebyggingen blir effektiv og målrettet, og at forebyggingen er basert på kunnskap om årsaker til vold og kriminalitet.

SAMORDNING AV LOKALE KRIMINALITETSFOREBYGGENDE TILTAK (SLT)

Justis- og beredskapsdepartementet

Samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT) er en modell for å samordne ulike tiltak rettet mot rus og kriminalitet blant barn og unge. Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD) var initiativtaker til etableringen av SLT-modellen i Norge. KRÅD publiserte høsten 2011 en revidert håndbok som beskriver prinsippene og organiseringen. Forskning viser at modellen virker forebyggende mot både enkeltpersoners og gjengers kriminalitet. Det er i dag i underkant av 200 kommuner som har organisert det rus- og kriminalitetsforebyggende arbeidet overfor barn og unge i henhold til SLT-modellen. I noen tilfeller har flere

kommuner gått sammen om arbeidet. Justis- og beredskapsdepartementet deler hvert år ut stimuleringsmidler til etablering og videreføring av SLT-arbeid i kommunene. Fra 2010 har dette vært gjort i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet, slik at stimuleringsmidler til lokalt kriminalitets- og rusforebyggende arbeid til sammen har vært på 13 mill kroner. Samarbeidet videreføres i 2013. KRÅD og Helsedirektoratet står for utlysning av midlene og behandling av søknadene.

Mer informasjon

- www.krad.no

BARN OG UNGE I RETTSSYSTEMET

Sonings- og varetektstilbud til barn under 18 år

Justis- og beredskapsdepartementet

kap. 430 Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, post 01 Driftsutgifter:

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
16,8 mill. kroner	17,2 mill. kroner	17,9 mill. kroner

Regjeringens mål er at barn under 18 år skal ut av fengsel. Det skal benyttes alternative reaksjonsformer til fengsel så langt dette er mulig. Det vil likevel fortsatt være tilfeller der alternative reaksjonsformer til fengsel ikke er tilstrekkelig. For å imøtekomme de unges særskilte behov under frihetsberøvelse, og for å ivareta Norges forpliktelser for at barn og unge ikke skal sitte i fengsel sammen med eldre domfelte og varetektsinnsatte, er det under etablering to særskilte ungdomsenheter for unge lovbyrtere mellom 15 og 18 år

underlagt kriminalomsorgen. Dette er et prøveprosjekt som skal evalueres.

Enheten i Bergen åpnet i 2009 i midlertidige lokaler. Det er etablert et tverretattlig team med kompetanse innen psykisk helsevern og barnevern som skal påse en flerfaglig tilnærming til innsatte barns behov og sikre at relevante forvaltningsmyndigheter følger opp den innsatte både under og etter straffegjennomføring.

Etablering av en tilsvarende enhet på Østlandet er til vurdering. I påvente av en enhet på Østlandet, er det etablert et straks-tiltak i Oslo fengsel som er styrket med tre miljøterapeutstillinger og en psykologstilling som primært skal ha ansvar for barn under 18 år.

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Artikkel 40:

BEHANDLING I SAKER OM STRAFF

Barn som er anklaget eller dømt for straffbare handlinger har rett til en behandling som fremmer dets følelse av verdighet og egenverd og styrker dets respekt for menneskerettighetene. Målet er at barnet påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet. Staten skal fastsette en kriminell lavalder. Det skal være mulighet til å få overprøvd en straffedømme av en høyere myndighet eller domstol. Barnet skal få gratis bistand av tolk hvis barnet ikke snakker det språket som blir brukt.

En ny straffart – ungdomsstraff – ble vedtatt av Stortinget i desember 2011, men er ikke trådt i kraft. Straffereaksjonen vil idømmes av domstolen og skal være et alternativ til ubetinget fengsel og strengere samfunnsstraff for unge lovbytere mellom 15 og 18 år. Reaksjonen består av et ungdomsstormøte og en ungdomsplan og skal gjennomføres av konfliktrådene. Dette innebærer at barn ikke skal settes i fengsel har vært vurdert. Regjeringen har satt i gang et pilotprosjekt hvor en ordning med stormøte og ungdomsplan prøves ut i Konfliktrådet i Sør-Trøndelag og i Konfliktrådet i Telemark. Ordningen bygger på den nye straffereaksjonen ungdomsstraff, og pilotene antas å gi verdifull erfaring som kan brukes ved ikraftsetting av reaksjonen. Ungdomsstraff vil kunne iverksettes når alle konfliktråd kan tilby oppfølgings-team.

Samfunnsstraff

Justis- og beredskapsdepartementet

Samfunnsstraffen er en straffereaksjon som kan være særlig egnet for unge lovbytere. Den åpner for en umiddelbar reaksjon med tydelige konsekvenser ved brudd. Innholdet i samfunnsstraffen kan bestå i samfunnsnyttig tjeneste, individuelle samtaler, behandling, meglings i konfliktråd og andre relevante tiltak i forhold til den enkeltes kriminalitet. Innholdet i samfunnsstraffen «skreddersys» for den enkelte. Kontakten med kriminalomsorgen kan være et viktig skritt for å kartlegge hvilke faktorer som utløste den unges kriminalitet. Denne informasjonen kan legges til grunn for innholdet i straffen, for å forebygge gjentakelse. Samarbeidet mellom frivillige organisasjoner og det offentlige er viktig for å skaffe til veie tilpassede tiltak. Det er en målsetting å øke bruken av andre tiltak enn samfunnsnyttig tjeneste, som meglings i konfliktråd og tilrettelagte programmer.

Konfliktråd

Justis- og beredskapsdepartementet

Konfliktrådene utgjør en viktig del av rettspleien og tilbyr meglings i straffesaker, i saker med gjerningspersoner under 15 år og i rene sivile saker, som nabo- eller familietvister. Tilbudet er gratis og tilgjengelig for hele befolkningen. Møter i regi av konfliktrådet skal bidra til å fremme dialog, økt forståelse, gjenoppretting og mulig forsoning. Regjeringen ønsker å øke antallet saker i konfliktrådene, særlig overfor unge lovbytere. En arbeidsgruppe har vurdert endringer i konfliktrådsloven og andre relevante lover for å legge til rette for økt bruk av konfliktråd i strafferettspleien, og sikre et regelverk som åpner for utvikling av nye metoder og arbeidsformer. Arbeidsgruppen leverte sin rapport *Økt bruk av konfliktråd* i september 2011. Justis- og beredskapsdepartementet følger nå opp rapporten.

Mer informasjon

- www.konfliktraadet.no

Ungdomsstraff

Justis- og beredskapsdepartementet

En ny straffart – ungdomsstraff – ble vedtatt av Stortinget i desember 2011, men er ikke trådt i kraft. Straffereaksjonen vil idømmes av domstolen og skal være et alternativ til ubetinget fengsel og strengere samfunnsstraff for unge lovbytere mellom 15 og 18 år. Reaksjonen består av et ungdomsstormøte og en ungdomsplan og skal gjennomføres av konfliktrådene. Dette innebærer at barn ikke skal settes i fengsel med mindre det er tvingende nødvendig og alle andre tiltak har vært vurdert. Regjeringen har satt i gang et pilotprosjekt hvor en ordning med stormøte og ungdomsplan prøves ut i Konfliktrådet i Sør-Trøndelag og i Konfliktrådet i Telemark. Ordningen bygger på den nye straffereaksjonen ungdomsstraff, og pilotene antas å gi verdifull erfaring som kan brukes ved ikraftsetting av reaksjonen. Ungdomsstraff vil kunne iverksettes når alle konfliktråd kan tilby oppfølgings-team.

Mer informasjon

- www.konfliktraadet.no

Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD)

Justis- og beredskapsdepartementet

Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD) er et rådgivende organ for regjeringen i spørsmål vedrørende forebygging av kriminalitet. Rådet er administrativt underlagt Justis- og beredskapsdepartementet, men er faglig uavhengig. Av rådets mandat fremgår at det skal bidra til en samordning av forebyggende tiltak i kriminalpolitikken, gjennom god kontakt med både offentlig forvaltning og private organisasjoner. Rådets hovedinnsats skal være rettet mot barn og unge, og de primære oppgavene er veiledning om kriminalitetsforebyggende strategier, støtte til forebyggende arbeid sentralt og lokalt, konkrete oppgaver på oppdrag fra departementene og bidrag til å øke bevisstheten om nytten av forebygging på alle nivåer i samfunnet.

Mer informasjon

- www.krad.no

5.4 INNSATS FOR Å FREMME LIKESTILLING OG HINDRE DISKRIMINERING

Å arbeide for å fremme likestilling og hindre diskriminering har vært og er et prioritert område for regjeringen. Diskriminering er et brudd på menneskerettighetene som rammer både den enkelte og samfunnet. Regjeringen jobber for et ikke diskriminerende samfunn for alle, uavhengig av kjønn, seksuell orientering, alder, funksjonsevne, etnisitet og religion mv. Utviklingen i samfunnet når det gjelder rasisme og diskriminering må følges nøye. Det er særlig viktig å ha fokus på den diskriminering som rammer barn og ungdom med minoritetsbakgrunn i utdanning, på arbeidsmarked og i kultur- og fritidsaktiviteter. Regjeringen ønsker at mange aktører bidrar i arbeidet mot rasisme og diskriminering. Frivillige organisasjoner og arbeidslivets parter spiller en viktig rolle i dette arbeidet.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet vil i 2013 legge frem forslag om endringer i diskrimineringslovgivningen, blant annet en ny lov om forbud mot diskriminering på grunn av seksuell orientering og kjønnsidentitet. Sentralt i arbeidet med å fremme likestilling står også oppfølging av *Handlingsplan for likestilling mellom kjønnene - Likestilling 2014* og *Handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet (2009–2013)*. *Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering (2009–2012)* og *Handlingsplan for bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (2009–2012)* vil bli forlenget ut 2013.

Regjeringen tar også sikte på å fremme en meldingen til Stortinget om likestilling mellom kjønnene i 2013.

LIKESTILLING 2014 – REGJERINGENS HANDLINGSPLAN FOR LIKESTILLING MELLOM KJØNNENE

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Handlingsplanen *Likestilling 2014* konkretiserer regjeringens politiske målsettinger for likestillingsfeltet for perioden 2011–2014. Planen dekker hele samfunnet, og har likestillingsmål og -tiltak for alt fra barnehage og utdanning, økonomisk makt, til helse, frihet fra vold, tvang og overgrep og hvordan motvirke kjønnsstereotyper. Planen skisserer blant annet mål som frihet til reelle valg, å redusere kroppspress mot gutter og jenter, å sikre barn trygghet rundt kropp og seksualitet, frihet fra seksuell trakassering i skolen og bedre tilrettelegging for at både fedre og mødre kan kombinere arbeidsliv og

familieliv. Planen inneholder totalt 86 tiltak, forankret i 10 departementer. Et av tiltakene i planen er programmet Likestilte kommuner. Dette programmet har til hensikt at kommunene skal integrere likestillingsperspektiv og dermed kunne utforme politikk og tjenester som ivaretar både gutter og jenter, kvinner og menns behov og interesser.

Mer informasjon

- *Likestilling 2014 – regjeringens handlingsplan for likestilling mellom kjønnene*, Q-1187 B

**FNs
KONVENSJON
OM BARNETS
RETTIGHETER**

Artikkel 2:

INGEN DISKRIMINERING

Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.

HANDLINGSPLAN FOR Å FREMME LIKESTILLING OG HINDRE ETNISK DISKRIMINERING

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Innsatsen i *Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering (2009–2012)* er rettet mot å bekjempe den diskriminering som særlig innvandrere og deres barn, samer og nasjonale minoriteter kan oppleve på grunn av etnisitet, religion mv. Planen omhandler blant annet områder hvor barn og unge kan være utsatt for diskriminering som for eksempel i barnehage, skole og boligmarkedet og diskriminering ved utesteder. Tiltakene i planen er forankret i åtte departement.

Handlingsplanen skal blant annet bidra til en god implementering av aktivitets- og rapporteringspliktene i diskrimineringslovgivningen. Videre skal den øke kunnskapen om art, omfang og årsaker til diskriminering for å kunne sette i verk mer treffsikre tiltak. Planen inneholder også tiltak for å øke

kunnskapen om den diskriminering som barn og unge utsettes for. NOVA har undersøkt hva som finnes av forskning om etnisk diskriminering av barn og unge. Gjennomgangen fra NOVA viser at barn og unge i Norge opplever etnisk diskriminering. Forskingen så langt kan ikke si noe om hvor mange det gjelder eller hvem som er hardest rammet. Arbeidet med handlingsplanen er forlenget til å gjelde ut 2013. I 2013 vil arbeidet med å følge opp videreføringen av tiltakene i planen.

Mer informasjon

- *Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering*, Q-1155 B

BEDRE LIVSKVALITET BLANT LESBISKE, HOMOFILE, BIFILE OG TRANSPERSONER

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

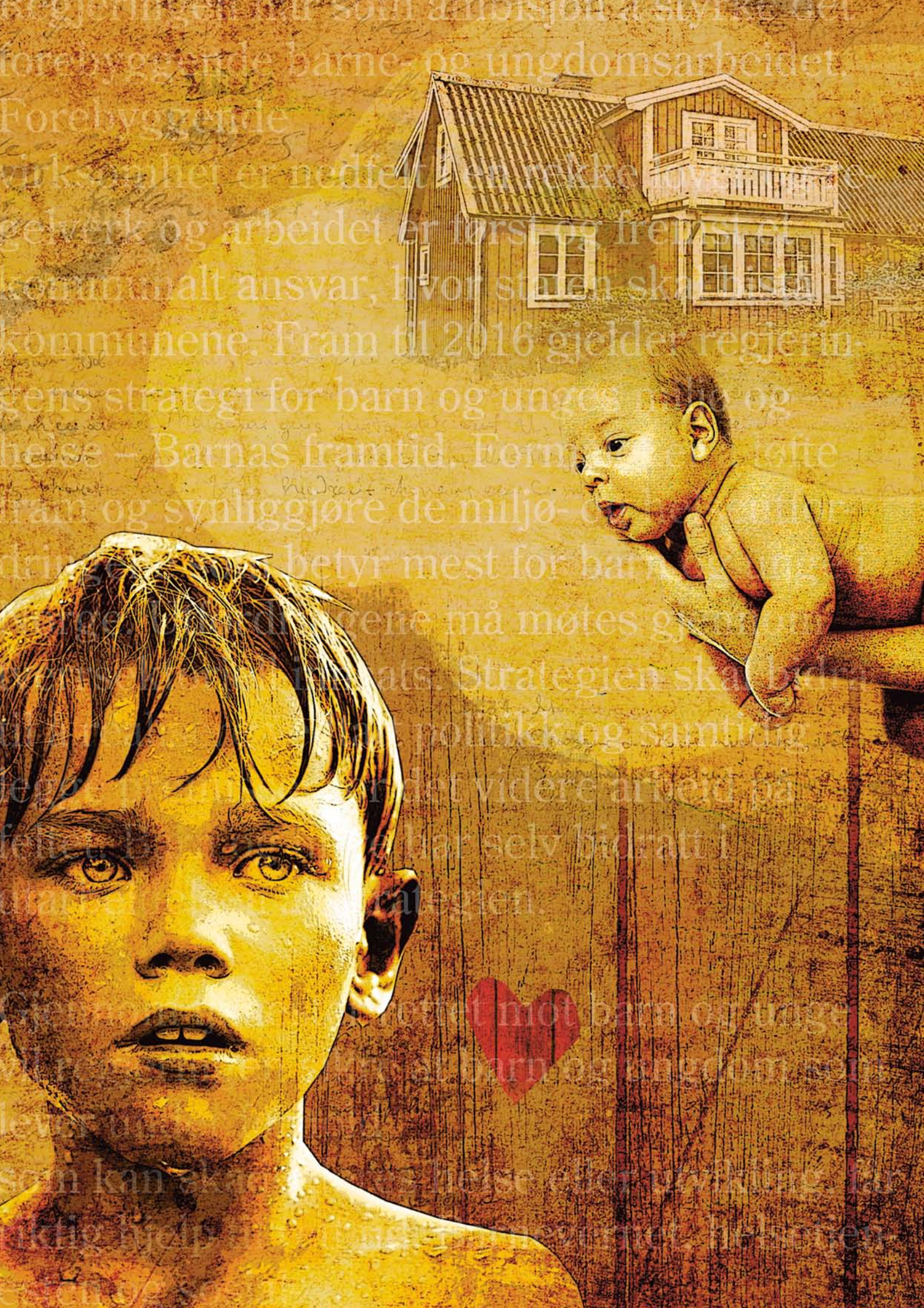
Handlingsplanen *Bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (2009–2012)* er utarbeidet i samarbeid med syv departementer og inneholder over 60 tiltak på en rekke samfunnsområder, blant annet skole og utdanning, barne- og familierpolitikk og fritid, idrett og frivillige organisasjoner. Departementet vil forlenge handlingsplanen til å gjelde ut 2013. Ett av tiltakene i handlingsplanen er opprettelsen av et ressurscenter for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Ressurscenteret ble opprettet i 2011. Senteret er knyttet til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet skal videreutvikle

og iverksette en plan for å øke fagkompetansen og bedre tilbudet ovenfor lesbiske, homofile, bifile og transpersoner innen barne- og familievernet. Det gis det midler til en rekke prosjekter og tiltak som også omfatter LHBT – feltet.

Mer informasjon

- www.bufetat.no
- www.llh.no
- www.skeivungdom.no

Kapittel 6

HELSE OG SOSIALE FORHOLD

Regjeringen har som ambisjon å styrke det forebyggende barne- og ungdomsarbeidet. Forebyggende virksomhet er nedfelt i en rekke lover og regelverk og arbeidet er først og fremst et kommunalt ansvar, hvor staten skal bistå kommunene. Fram til 2016 gjelder regjeringens strategi for barn og unges miljø og helse – Barnas framtid. Formålet er å løfte fram og synliggjøre de miljø- og helseutfordringene som betyr mest for barn og unge i Norge. Utfordringene må møtes gjennom tverrsektoriell innsats. Strategien skal bidra til å realisere vedtatt politikk og samtidig legge premisser for det videre arbeid på feltet. Barn og unge har selv bidratt i utarbeidelsen av strategien.

Gjennom tjenester rettet mot barn og unge vil regjeringen sikre at barn og ungdom som lever under forhold som kan skade deres helse eller utvikling, får riktig hjelp til rett tid. Barnevernet, helsetjenesten og sosialtjenesten skal være pådrivere for å sikre barn og ungdom trygge livsforhold både fysisk, psykisk og sosialt. God tilgjengelighet til steder hvor barn og unge oppholder seg, som barnehage, skole, kultur- og fritidstilbud er en forutsetning for deltakelse og likestilling for mange barn og unge med nedsatt funksjonsevne.

Bekjempelse av fattigdom blant barn er viktig for å sikre barns velferd på kort sikt, og for å forebygge fattigdom på lengre sikt. Regjeringens mål er at alle barn og unge skal ha de samme rettigheter og muligheter til utvikling uavhengig av foreldrenes økonomi, utdanning, etnisk bakgrunn og geografiske tilhørighet. Det er iverksatt tiltak for at alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg som et ledd i regjeringens handlingsplan mot fattigdom.

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Artikkel 24:

HELSE

Barnet har rett til å få den best mulige medisinske behandling og hjelp til å komme seg etter sykdom. Staten skal arbeide for å redusere spedbarns- og barnedødelighet, sikre at alle barn får nødvendig legehjelp, gi god helsemessig omsorg til mødre etter fødselen, bekjempe sykdom og gi orientering og utdanning om helse og riktig ernæring. Staten skal også avskaffe helsefarlige tradisjoner, samarbeide med andre land og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

Fylkeskommunen
befolkningen og
del barn som h
og unge med r
iteres fremfor
fange opp bar
beidspartnere
tjenesten, habi

6.1 HELSEFREMMENDE OG FOREBYGGENDE ARBEID

Et effektivt folkehelsearbeid utøves i alle samfunnssektorer og ved felles innsats på tvers av sektorene. Under ett omtales denne innsatsen som helsefremmende og forebyggende virksomhet. Med folkehelse menes befolkningens helsetilstand og hvordan helsen fordeler seg i befolkningen. Det er betydelige helseforskjeller mellom sosio-økonomiske grupper som blant annet skyldes forskjeller i helseatferd og levekår. Selv om helsetilstanden i den norske befolkningen er god, er det utfordringer relatert til helseatferd og sykdom. Gode resultater i målrettet folkehelsearbeid, herunder fysisk aktivitet, tobakk, ernæring, ulykker mv. krever systematisk innsats og langsiktige strategier. Samarbeid på tvers av sektorer, kunnskap om og overvåking av helsetilstanden i kommunene, er forutsetninger for å skape et best mulig oppvekstmiljø for barn og unge. Dette innebærer blant annet ansvar for å opparbeide seg kunnskap om helseutfordringer og hvordan helsesvikt kan forebygges gjennom helsefremmende og forebyggende tiltak.

FOLKEHELSE

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten

Helse- og omsorgsdepartementet

kap. 762, post 60 (i 1000 kroner):

Forebyggende helsetjenester:

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
9 205	26 381	57 225*

* Om lag 20 mill. på kap. 762, post 60 er tilskudd til styrking av helsestasjons- og skolehelsetjeneste.

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten er et tilbud til gravide og til barn og unge mellom 0 og 20 år. Tjenesten skal fremme psykisk og fysisk helse, gode sosiale og miljømessige forhold, i tillegg til å forebygge sykdommer og skader. Tilbudet skal omfatte helseundersøkelser, vaksinerings, rådgivning, veiledning, opplysningsvirksomhet og forebyggende psykososialt arbeid. Tjenesten har særlig oppmerksomhet rettet mot gravide, barn og unge med spesielle behov, samt sårbare og utsatte grupper. Tjenestene finansieres i all hovedsak gjennom kommunenes frie inntekter.

Tilskudd til helsestasjons- og skolehelsetjeneste ble i 2012 styrket med 10 mill. kroner. Tilskuddsordningen ble utvidet

til å gjelde både helsestasjons- og skolehelsetjeneste, samt at alle kommuner skal kunne søke. Tilskuddet skal gis til kommuner som ønsker å styrke bemanningen i disse tjenestene som en integrert del av en helhetlig styrking av kommunens forebyggende arbeid.

Mer informasjon

- *Forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten*, www.lovdata.no
- *Kommunenes helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten*, veileder til forskrift IS-1154
- *Forskrift om stønad fra folketrygden til dekning av utgifter til jordmorhjelp*, rundskriv I-7/2004
- *Retningslinjer for undersøkelse av syn, hørsel og språk hos barn*, Nasjonale faglige retningslinjer IS-1235
- *Håndtering av legemidler i barnehage, skole og skolefritidsordning*, rundskriv I-5/2008 www.helsedirektoratet.no
- *Nasjonale faglige retningslinjer for primærhelsetjenesten – Forebygging, utredning og behandling av overvekt og fedme hos barn og unge* IS-1734
- *Helsedirektoratets Utviklingsstrategi for helsestasjons- og skolehelsetjenesten* IS-1798
- *Nasjonale faglige retningslinjer for veiing og måling i helsestasjons- og skoletjenesten* IS-1736

Tilbud om utvidet nyfødtscreening

Helse- og omsorgsdepartementet

Regjeringen innførte landsdekkende tilbud om utvidet nyfødtscreening for til sammen 23 sjeldne arvelige sykdommer fra 1. januar 2012. Gevinsten ved utvidet nyfødtscreening ligger først og fremst i bedret helse for det enkelte barn med alvorlig medfødt sykdom og for familien, og er derfor et viktig helsetiltak. Det er gitt informasjon til befolkningen, foreldre og helsepersonell om formålet med nyfødtscreening.

Mer informasjon

- www.helsenorge.no

Tannhelsetjenesten

Helse- og omsorgsdepartementet

Fylkeskommunen skal gjennom den offentlige tannhelsetjenesten både organisere forebyggende tiltak for hele befolkningen og gi et regelmessig og oppsøkende tilbud til barn og ungdom mellom 0–20 år. Det er fremdeles en del barn som har betydelige tannhelseproblemer. En av utfordringene for tannhelsetjenesten er å identifisere barn og unge med risiko for å utvikle tannsykdommer. Ifølge tannhelsetjenesteloven skal forebyggende tiltak prioriteres fremfor behandling. Den offentlige tannhelsetjenesten trenger hjelp fra andre typer personell for å kunne fange opp barn og unge med tannhelseproblemer og de som kan ha en større risiko for å få det. Viktige samarbeidspartnere er foreldre, skoler, barnehager, helsestasjons- og skolehelsetjenesten, interesseorganisasjoner, PP-tjenesten, habiliterings-tjenesten, sosialtjenesten og det lokale barnevernet mfl. Helsedirektoratet har bidratt til at det er etablert gode rutiner i den fylkeskommunale tannhelsetjenesten slik at mistanke om omsorgssvikt rapporteres til rette myndighet. Helse- og omsorgsdepartementet har startet arbeidet med revisjon av lov om tannhelsetjenesten.

Mer informasjon

- www.helsedirektoratet.no
- *Tilgjengelighet, kompetanse og sosial utjevning – framtidens tannhelsetjenester*, St.meld. nr 35 (2006–2007)
- *Tenner for livet – Helsefremmende og forebyggende arbeid*, veileder IS-2659

Kompetansenettverk legemidler til barn

Helse- og omsorgsdepartementet

Nettverket, som er plassert ved barneklubben på Haukland universitetssykehus, har en styringsgruppe bestående av leder, sekretær og representanter fra de øvrige helse-regionene og primærhelsetjenesten. Gjennom samarbeid med legemiddelutvalg ved landets 20 barneavdelinger fungerer nettverket som et nasjonalt, tverrfaglig kompetansenettverk. Pasientsikkerhet, kompetanseheving, kunnskapsformidling samt vitenskapelig kompetanse og kunnskapsoppsummering er de prioriterte arbeidsfeltene for nettverket. For 2013 er det foreslått at nettverket oppretter et sekretariat for et forskningsnettverk for legemidler til bruk hos barn.

Mer informasjon

- www.helse-bergen.no

Miljørettet helsevern i barnehager og skoler

Helse- og omsorgsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Kunnskapsdepartementet

Forskrift for miljørettet helsevern for skoler og barnehager stiller som et overordnet krav at barnehager og skoler skal være helsemessig tilfredsstillende. Barnehager og skoler skal fremme trivsel og gode psykososiale forhold og drives slik at skader og ulykker forebygges. Både barn og foreldre har rett til å få informasjon om miljø- og helseforhold på skolen eller i barnehagen og til å klage på godkjenning av skoler og barnehager. Barn og unge har også rett til medinnflytelse på eget «arbeidsmiljø».

Mer informasjon

- *Forskrift for miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.*, www.lovdata.no
 - *Forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten*, www.lovdata.no
 - *Kommunenes helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten*, veileder til forskrift, veileder IS-1154
 - *Retningslinjer for undersøkelse av syn, hørsel og språk hos barn*, Nasjonale faglige retningslinjer IS-1235
 - *Psykisk helsearbeid for barn og unge i kommunene*, veileder IS-1405
- www.helsedirektoratet.no/ernaering

De nasjonale målene for perioden 2008- og allergi, spesielt hos barn under 12 år, omsorgsdepartementet vil vurdere hvor allergi, kan videreføres utover strategiperioden ulykker som medfører personskader og Nasjonalt folkehelseinstitutt skal i 2013 Det er utgitt egne retningslinjer for mat, meldende anbefalinger for ernæring, og

Forebygging av astma, allergi og inneklimasykdommer

Helse- og omsorgsdepartementet

De nasjonale målene for perioden 2008-2012 har vært å stanse økningen, og gradvis redusere forekomsten av astma og allergi, spesielt hos barn under 12 år, og å sikre at alle med disse sykdommene kan leve best mulig. Helse- og omsorgsdepartementet vil vurdere hvordan arbeidet med å stanse økningen og redusere plagene av astma og allergi, kan videreføres utover strategiperioden.

Mer informasjon

- www.helsedirektoratet.no *Strategi for forebygging og behandling av astma og allergisykdommer (2008–2012)*, Handlingsplan I-1134

Nasjonal strategi for forebygging av ulykker som medfører personskade (2009–2014)

Helse- og omsorgsdepartementet

Fram mot 2014 vil regjeringen arbeide for reduksjon av ulykker som medfører personskader og forbedre den tverrsektorielle skade- og ulykkesforebyggende innsatsen. Nasjonalt folkehelseinstitutt skal i 2013 legge frem en rapport over skadebildet. I 2012 skal det utvikles et veiledningsmaterieell for lokal skadeforebygging. Det skal videre utvikles et internettkurs om lokal forebygging av ulykker i regi av Norsafety. Skadeforebyggende forum har et eget Barnesikkerhetsråd og har utgitt brosjyren *Barn, vann og sikkerhet*. Tverrsektorielt arbeid i kommunen og gjennom helsestasjonen er avgjørende for å redusere antall skader blant barn.

Mer informasjon

- *Ulykker i Norge: Nasjonal strategi for forebygging av ulykker som medfører personskade 2009–2014*, B-1146
- www.skafor.org (nasjonalt kunnskaps-, samarbeids- og formidlingsforum om ulykker)
- www.helsedirektoratet.no
- www.norsafety.no

Nasjonal hivstrategi (2009–2014)

Helse- og omsorgsdepartementet

Det overordnede siktemålet med strategien er at Norge ved utløpet av strategiperioden er et samfunn som aksepterer og mestrer hiv på en måte som både begrenser ny smitte og gir personer som lever med hiv gode betingelser for inkludering i alle livsfaser. Strategien vektlegger økt kunnskap og bevissthet om hiv og aids hos ungdom ved blant annet å videreutvikle alders- og kjønnsspesifikke metoder for styrking av seksuell autonomi og for trening i handlingskompetanse i seksuelle situasjoner.

Mer informasjon

- *Nasjonal hivstrategi, Aksept og mestring (2009–2014)*, I-1143 B

Strategi for forebygging av infeksjoner i helsetjenesten og antibiotikaresistens (2008–2012)

Helse- og omsorgsdepartementet

De nasjonale målene for perioden 2008 til 2012 sier at forekomsten av antibiotikaresistens i Norge ikke skal øke, at forekomsten av infeksjoner ervervet i helsetjenesten i Norge skal reduseres, og at kunnskapen om forekomst, årsakssammenhenger og effekt av tiltak for å motvirke infeksjoner i helsetjenesten og antibiotikaresistens skal styrkes. I strategien er det blant annet lagt vekt på å opprettholde den gode deltakelsen i barnevaksinasjonsprogrammet, utrede kunnskapsgrunnlaget for smitteverntiltak i barnehager, og forskning om årsaker til smitte i barnehager og effekt av smitteverntiltak.

Mer informasjon

- *Nasjonal strategi for forebygging av infeksjoner i helsetjenesten og antibiotikaresistens (2008–2012)*, I-1136 B

Tobakksfrie barn og unge

Helse- og omsorgsdepartementet

Andelen unge røykere har gått kraftig ned de siste årene, men i aldersgruppen 16-24 år røyker fortsatt 11 prosent daglig og 14 prosent av og til. Andelen unge som bruker snus har økt dramatisk de siste årene. Blant unge menn bruker 25 prosent snus daglig og 14 prosent av og til, blant unge kvinner bruker 11 prosent snus daglig og 11 prosent av og til. Helsedirektoratet kjører massemediekampanjer mot tobakk for å informere om helsefarene. I tillegg er det fastsatt høye avgifter på tobakk. Tobakksskadeloven er et viktig verktøy for å regulere salg og bruk av tobakk i Norge. Det er blant annet fastsatt forbud mot røyking på offentlige steder og i offentlige transportmidler, et forbud mot at tobakk skal kunne vises frem i butikkene og påbud om at tobakksproduktene må bære en helseadvarsel. FRI er et tobakkskadeforebyggende undervisningsprogram rettet mot elever i ungdomsskolen. Programmet er en videreføring av programmet *VÆR røykFRI* som har dokumentert effekt. I klasser som deltok i programmet røykte eller snuste betydelig færre elever sammenlignet med elever som fikk annen tobakksundervisning. Regjeringen har oppfordret alle fylkeskommunene til å innføre bestemmelser om tobakksfri skoletid ved videregående skoler.

Mer informasjon

- www.fristedet.no
- www.helsedirektoratet.no/folkehelse/tobakk

Handlingsplan for bedre kosthold i befolkningen

Helse- og omsorgsdepartementet i samarbeid med 11 andre departementer

Hovedmålsettingene i Handlingsplan for bedre kosthold i befolkningen (2007–2011) har vært å endre kostholdet i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger og å redusere sosiale forskjeller i kosthold. En ekspertgruppe fra WHO har i 2012 foretatt en gjennomgang av kostholdsarbeidet i Norge med vekt på handlingsplanen. Sluttrapporter med anbefalinger for videre arbeid vil foreligge i desember 2012. Barn og unge er målgrupper som er løftet spesielt fram. Sentrale tiltak rettet mot barn og unge er blant annet:

- frukt- og grøntordning til elever i grunnskolen
- nye retningslinjer og materiell om mat og måltid i barnehagen
- ammekyndige helsestasjoner
- landsdekkende tilbud om gratis vitamin D-tilskudd til spedbarn med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn.
- «Fiskesprell» - tiltak i samarbeid med Fiskeri- og kystdepartementet og sjømatnæringen med mål å øke inntaket av fisk og sjømat blant barn og unge. Fiskesprell er forankret i fylkene og tilbyr kurs for barnehagepersonell, SFO-personell, lærere i mat og helse, lærer- og førskolelærerstudenter med mer. Evaluering viser at barnehager som har gått på kurs serverer mer fisk enn før.

Mer informasjon

- *Oppskrift for et sunnere kosthold*, handlingsplan I-1121 B
- www.fiskesprell.no
- www.matportalen.no
- www.helsedirektoratet.no/folkehelse/ernæring
- www.rikshospitalet.no/ammesenteret

Retningslinjer for mat og måltider i barnehagen

Helse- og omsorgsdepartementet

Det er utgitt egne retningslinjer for mat og måltider i barnehagen. Retningslinjene er basert på helsemyndighetenes gjeldende anbefalinger for ernæring, og retter seg mot barnehageeier, barnehagepersonell, foresatte og andre interesserte. Det er utviklet pedagogisk støttmateriell til retningslinjene og det tilbys faglig bistand til fylker som tar opp emnet på kurs for barnehagepersonell. Kartlegging av mat og måltid i barnehagen 2011 viste at 90 prosent av styrerne kjente til «Retningslinjer for mat og måltider i barnehagen», mens tilsvarende andel blant de pedagogiske lederne var 70 prosent. Dette er en stor forbedring siden 2005. Når det gjelder mattilbudet ble det også observert forbedringer siden forrige kartlegging i 2005. Kartleggingen peker i retning av at kompetanse, kjennskap til nasjonale retningslinjer, bruk av mat og måltid som pedagogisk virkemiddel, samt forankring av mat og måltid i den enkelte barnehage kan bidra til et sunnere mattilbud i barnehagen.

Mer informasjon

- www.helsedirektoratet.no/folkehelse/ernæring

Skolefruktordningen

Kunnskapsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet

Helse- og omsorgsdepartementet

kap. 711, post 74 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
17 825	18 378	18 984

Det er et mål å øke inntaket av frukt og grønt i befolkningen

og spesielt blant barn og unge. Abonnementsordningen for skolefrukt er en foreldrebetalt ordning med subsidier fra staten på 1 krone per frukt per elev per dag. Den tilbys skoler med barnetrinn og finansieres over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett. Ved årsskiftet 2011/2012 var det om lag 57 pst av 1-7 skolene som tilbød abonnementsordning og om lag 18 pst av elevene på 1-7 skoler som deltok i ordningen. Gratisordningen med frukt og grønt til skoler med ungdomstrinn er lovfestet i opplæringsloven og privat-skoleloven og midlene er lagt inn i rammen til kommunene.

FOREBYGGING AV UØNSKET SVANGERSKAP OG ABORT

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten

Helse- og omsorgsdepartementet

kap. 762, post 73 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
24 784	25 823	26 675

Handlingsplan for forebygging av uønsket svangerskap og abort (2010–2015) har som hovedmål at abortraten i aldersgruppen 15–49 år skal reduseres. Målet er at tjenester med tilbud om rådgivning og veiledning, samt tjenester med tilbud om konsultasjon for prevensjon, abort og seksuelt

overførbare infeksjoner (SOI) og testing og behandling av SOI/klamydia skal være lett tilgjengelige. Landsdekkende informasjons- og rådgivningstiltak for ungdom videreføres.

Mer informasjon

- www.suss.no
- www.klara-klok.no
- *Innføring av fast bidragssats for dekning av utgifter til hormonell prevensjon til unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år*, rundskriv I-1/2006
- *Forebygging av uønsket svangerskap og abort 2010–2015* – strategier for bedre seksuell helse IS-1813

TRAFIKKSIKKERHET

Trafikksikkerhet er en viktig del av et trygt og godt oppvekst- og nærmiljø for barn og unge. Trafikksikkerhetstiltak på vegnettet kommer alle aldersgrupper til gode. I tillegg rettes mange tiltak særskilt inn mot barn og unge.

Trygg Trafikk

Samferdselsdepartementet

kap. 1300, post (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
27 300	28 100	28 850

Trygg Trafikk er en ideell organisasjon som arbeider for å oppnå best mulig trafikksikkerhet for alle trafikantgrupper med et særlig fokus på barn og unge. Organisasjonen er et kompetansesenter for trafikkopplæring i barnehage, skole og i lærerutdanningen, og har hovedansvar for å utvikle materiell til trafikkopplæring i skoleverket. Trygg Trafikk er også pådriver og veileder overfor barnehage- og skoleeiere, pedagoger og foreldre.

Mer informasjon

- www.tryggtrafikk.no

Syklistenes landsforening

Samferdselsdepartementet

kap. 1300, post 71:

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
1 500	1 500	1 500

Syklistenes landsforening arbeider for å fremme sikrere og bedre tilrettelagt sykkeltrafikk. Satsing på sykkel er et prioritert område for regjeringen, og det er et mål å øke andelen som sykler. Tilskuddet fra departementet skal bidra til å utvikle organisasjonens kompetanse i spørsmål om samferdsel, miljø og sikkerhet, slik at den best mulig kan fremme bruk av sykkel som transportmiddel. Syklistenes landsforening har blant annet gitt ut heftet *La barna sykle* med råd og tips om hvordan barn kan lære seg å sykle.

Mer informasjon

- www.slf.no

Skoleveg

Samferdselsdepartementet

Forholdene må legges til rette for at barn kan ferdes trygt på veg til og fra skolen. Dette gir barna viktig trafikktraining, samtidig som det har helse- og miljømessige fordeler. I statsbudsjettet for 2013 er det prioritert om lag 351 mill. kroner til målrettede tiltak for å tilrettelegge for gående og syklende. Midlene vil i hovedsak bli benyttet til tiltak for å etablere sammenhengende gang- og sykkelvegnett i byer og tettsteder, samt utbygging av gang- og sykkelveger langs skoleveger.

Det er utarbeidet retningslinjer for fartsgrenser i byer og tettsteder, som innebærer økt bruk av fartsgrensene 30 og 40 km/t. Statens vegvesen og politiet gjennomfører trafikkkontroller langs skoleveg, særlig i forbindelse med skolestart. Vegdirektoratet har utarbeidet veilederen *Trafikkløsninger i skolens nærområde*. Trygg Trafikk har utviklet en veileder til foreldre og saksbehandlere i kommunen for vurdering av skolevegen. Samferdselsdepartementet vil i 2013 innføre en forskrift som pålegger kommuner og fylkeskommuner å sørge for at alle skoleelever med rett til skoleskyss har tilgang på sitteplass med setebelte på skolebussen. Forskriften vil

vedtas innen 1. januar 2013 og tre i kraft 1. juli 2013 slik at den får virkning for skoleåret 2013/2014.

Ungdomsulykker i trafikken

Samferdselsdepartementet

Ungdom er sterkt overrepresentert i ulykkesstatistikken for vegtrafikkuulykker, og Samferdselsdepartementet har styrket innsatsen for å redusere ungdomsulykkene. Statens vegvesen har etter oppdrag fra Samferdselsdepartementet og i samarbeid med politiet og Trygg Trafikk, utarbeidet en plan for tiltak mot ungdomsulykker. Planen inngår i Nasjonal tiltaksplan for trafikkisikkerhet for perioden 2010–2013. Statens vegvesen har hovedansvar for gjennomføring av en rekke trafikkisikkerhetstiltak rettet mot føreropplæring for ungdom. Tiltakene skal nå ungdom både på fritidsarenaer og i skolen. Bruk av nettsamfunn og nye kommunikasjonsmedier er i denne sammenheng viktige informasjonskanaler.

Mer informasjon

- www.vegvesen.no

Trafikkopplæring i Kunnskapsløftet

Kunnskapsdepartementet og Samferdselsdepartementet

Kunnskapsløftet har kompetansemål i trafikk etter 4., 7. og 10. trinn. Dette gir grunnlag for et løft i trafikkopplæringen og gode muligheter for kontinuerlig og god trafikkopplæring. Trygg Trafikk tilbyr nettressurser tilpasset kompetansemålene med eksempler på lokale læreplaner, undervisningsopplegg og innhold til foreldremøter. Organisasjonen driver også kursrettet virksomhet med formål om å motivere til trafikkopplæring og styrke trafikkkompetansen i lærerutdanning og skole. Kunnskapsdepartementet innførte første pulje med valgfag fra høsten 2012. Trafikalt grunnkurs vil være ett av fagene som vil starte opp høsten 2013, som del av pulje to.

Mer informasjon

- www.trafikkogskole.no
- www.utdanningsdirektoratet.no

Barneverntjenestens oppgave er å sikre at barn som har nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Det kan være vanskelig, slik at foreldrenes omsorgsevne blir utilstrekkelig. Fylkesmennene har ansvaret for å følge opp og med kommunenes forvaltning av barnevernssaker og med kommunenes forvaltning av barnevernssaker (faglige tilsynet med barnevernet.)

Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) i fylket har ansvaret for å sikre barnets beste og barnets rett til et godt liv (Barne-, ungdoms- og familiedirektøren).

Føreropplæring i tilknytning til videregående skole

Kommunal- og regionaldepartementet

kap. 711, post 74 (i 1000 kroner):

Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
1,5 mill. kroner	1,5 mill. kroner

I 2013 legger kommunal- og regionaldepartementet opp til å videreføre prøveprosjektet med føreropplæring i tilknyt-

ning til videregående skoler i distriktene. Støtten går via fylkeskommunene. Målet med prøveprosjektet er at trafikkopplæring for elever i distriktene blir mer tilgjengelig, effektiv og billigere for elever med lang avstand til kjøreskole, gjennom reduserte tids- og transportkostnader. Midlene skal ikke benyttes til undervisningskostnader. Opplæringen skal gjennomføres utenom ordinær skoletid. Skolen må ligge innenfor det distriktpolitiske virkeområdet, og skolen må ha så stor avstand til nærmeste føreropplæringstilbud at opplæringen er en utfordring.

6.2 INNSATS OVERFOR UTSATTE BARN, UNGDOM OG FAMILIER

Å gi barn omsorg og trygge rammer for oppveksten er i første rekke foreldrenes ansvar. Ikke alle har foreldre som mestrer denne oppgaven godt nok. De mest utsatte barna trenger hjelp fra barnevernet og/eller andre hjelpeinstanser over kortere eller lengre perioder. Barnevernet skal være en garanti for at alle barn og unge sikres omsorg, trygghet og utviklingsmuligheter. Samtidig må barnas og foreldrenes rettssikkerhet ivaretas. Regjeringen vil videreutvikle arbeidet med å bedre tiltaksapparatet for barn og unge som utsettes for ulike typer omsorgssvikt eller selv viser alvorlige atferdsproblemer. Det samme gjelder innsatsen for å bekjempe ulike former for vold og overgrep mot både barn og voksne. Styrket tverretattlig samarbeid mellom barneverntjenesten og andre tjenester er en forutsetning for å bedre tilbudene til utsatte barn, unge og familier.

Alle barn og unge skal ha de samme rettigheter og muligheter til utvikling uavhengig av foreldres økonomi, landbakgrunn, utdanning og geografisk tilhørighet. Det er viktig å unngå at økonomisk fattigdom skal ramme barn og ekskludere dem fra sosiale fellesskap. Viktige virkemidler er blant annet sosial boligpolitikk, aktiv arbeidsmarkedspolitikk, tilgang til ferie- og fritidsaktiviteter, gratis eller rimelige fellesgoder og en inntektssikring som gir mulighet til å leve et verdig liv.

En og unge som lever under forhold som kan skade deres helse eller utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Det er viktig for barnevernet å komme tidlig inn med hjelp til familier som har det vanskelig, slik at foreldrenes omsorgsevne styrkes og unødvendige plassering av barn utenfor hjemmet og nærmiljøet kan unngås. Fylkesmennene har ansvaret for å føre tilsyn med barn og unge i institusjoner og med kommunenes forvaltning av barnevernloven. Statens helsetilsyn (Helsetilsynet) har ansvaret for det overordnede tilsynet med barnevernet. Det består av fem regionale barnevernmyndigheter og en sentral barnevernmyndighet (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet). De regionale barnevernmyndighetene skal bistå barneverntjenesten i kommunene med plassering av barn utenfor hjemmet, bistå kommunene med rekruttering og formidling av fosterhjem og har ansvaret for at fosterhjemmene får opplæring

STATLIG FORVALTNING AV BARNEVERNET

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

kap. 855 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
5 488 969	5 321 704	5 557 187

Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) består av fem regionale barnevernmyndigheter og en sentral barnevernmyndighet (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet). De regionale barnevernmyndighetene skal bistå barneverntjenesten i kommunene med plassering av barn utenfor hjemmet, bistå kommunene med rekruttering og formidling av fosterhjem og har ansvaret for at fosterhjemmene får opplæring

og veiledning. Etaten har også ansvar for etablering og drift av institusjoner og for godkjenning av private og kommunale institusjoner som benyttes etter barnevernloven. Prioriterte oppgaver i 2013 er å gi barn og unge et individuelt tilpasset og tilgjengelig tilbud i hele landet, og gi tiltak og tjenester som har høy rettssikkerhet, er kunnskapsbaserte og med god kvalitet og som sikrer medvirkning fra brukerne. Etaten skal også gi et godt tilbud til enslige mindreårige asylsøkere.

Mer informasjon

- www.bufetat.no

TILTAK I BARNE- OG UNGDOMSVERNET

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

kap. 854 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
1 065 854	988 773	1 776 247

Kommunalt barnevern og tilsyn

Barneverntjenestens oppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse eller utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Det er viktig for barnevernet å komme tidlig inn med hjelp i familier som har det vanskelig, slik at foreldrenes omsorgsevne styrkes og unødvendige plassering av barn utenfor hjemmet og nærmiljøet kan unngås. Fylkesmennene har ansvaret for å føre tilsyn med barn og unge i institusjoner og med kommunenes forvaltning av barnevernloven. Statens helsetilsyn (Helsetilsynet) har ansvaret for det overordnede faglige tilsynet med barnevernet.)

Mer informasjon

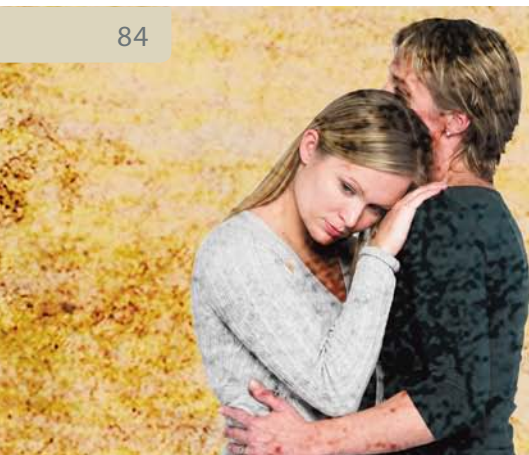
- www.fylkesmannen.no
- www.helsetilsynet.no

Styrket kapasitet i kommunalt barnevern

Arbeidsmengden i kommunalt barnevern har økt betydelig mer enn antallet ansatte det siste tiåret. For å sikre en styrking av barneverntjenesten, øremerket regjeringen i 2011 - 249 mill. kroner og i 2012 ytterligere 50 mill. kroner til kommunalt barnevern. Dette har ført til 470 nye stillinger, samt en rekke kompetansehevende tiltak i det kommunale barnevernet. De 470 stillingene videreføres også i 2013. I tillegg styrker regjeringen det kommunale barnevernet med ytterligere 205 mill kroner, slik at den samlede øremerkingen blir om lag 500 millioner kroner. Dette vil gi 270 nye stillinger i kommunale barneverntjenester og midler til kompetanse- og samhandlingstiltak. Fylkesmannsembetene som kjenner kommunene godt skal fordele midler til stillinger og kompetanse- og samhandlingstiltak etter søknad fra kommunene. 12 mill kroner skal brukes til etablering av en barnevernlederutdanning på masternivå og til fylkesvise fagsamlinger for ansatte i barneverntjenestene. Videre styrkes Statens helsetilsyn og fylkesmannsembetene med 20 mill kroner til nye stillinger øremerket tilsyn med barnevernet.

Mer informasjon

- Q-31/2012 *Retningslinjer for satsing på kommunalt barnevern 2013*

I følge barnevernloven § 1–3 kan tiltak som er iverksatt før barnet har fylt 18 år, opprettholdes eller erstattes av andre tiltak inntil barnet har fylt 23 år, dersom den unge samtykker. Barneverntjenesten skal, i god tid før ungdommen fyller 18 år og i samarbeid med ungdommen, utarbeide en tiltaksplan for vedkommende. Ungdommene kan klage til fylkesmannen hvis de ikke får den hjelpen de ønsker. Kommunene har plikt til å gjøre oppmerksom på klageretten dersom det gis avslag på søknad om tiltak. Opphør av tiltak ved fylte 18 år og avslag på søknad om tiltak etter fylte 18 år skal regnes som enkeltvedtak, og skal begrunnes ut fra hensynet til barnets beste. Dette understreker at hovedregelen og utgangspunktet er at tiltak skal videreføres etter at ungdom fyller 18 år.

Akuttberedskap

Mange av landets større kommuner er knyttet til en kommunal eller interkommunal barnevernvakt. Barnevernvaktene arbeider med akutte barnevernssaker utenom barneverntjenestens ordinær kontortid. I juni 2009 ble det etablert en landsdekkende alarmtelefon for barn som et pilotprosjekt. Prosjektet ble evaluert i 2011 og departementet besluttet da å gjøre en slik virksomhet til et varig tilbud. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet vil sette av midler til drift av Alarmtelefonen i nåværende form også i 2013. Den framtidige organiseringen av tilbudet fra og med 2014 vil bli vurdert nærmere i 2013. Telefonen er åpen alle dager i året utenom det kommunale barnevernets åpningstider på hverdager. Målgruppene for telefonen er i første rekke barn som utsettes for ulike former for omsorgssvikt, overgrep og vold.

Mer informasjon:

- www.barnevernvakt.no
- www.116111.no (alarmtelefonen tlf: 116 111)

Tiltak for ungdom over 18 år

I følge barnevernloven § 1–3 kan tiltak som er iverksatt før barnet har fylt 18 år, opprettholdes eller erstattes av andre tiltak inntil barnet har fylt 23 år, dersom den unge samtykker. Barneverntjenesten skal, i god tid før ungdommen fyller 18 år og i samarbeid med ungdommen, utarbeide en tiltaksplan for vedkommende. Ungdommene kan klage til fylkesmannen hvis de ikke får den hjelpen de ønsker. Kommunene har plikt til å gjøre oppmerksom på klageretten dersom det gis avslag på søknad om tiltak. Opphør av tiltak ved fylte 18 år og avslag på søknad om tiltak etter fylte 18 år skal regnes som enkeltvedtak, og skal begrunnes ut fra hensynet til barnets beste. Dette understreker at hovedregelen og utgangspunktet er at tiltak skal videreføres etter at ungdom fyller 18 år.

Mer informasjon

- *Rundskriv om tiltak etter barnevernsloven for ungdom over 18 år, Q-34/2011*
- *Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene, Q-1101*
- DVD: *En verdig start på voksenlivet og Problembarna*, kan bestilles på post@barnevernsbarna.no

Kommunale fosterhjem, statlige familiehjem, beredskapshjem og institusjoner

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Regjeringen vil styrke tilbudet for barn i fosterhjem. Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) har ansvaret for rekruttering og formidling av fosterhjem, samt opplæring og generell veiledning av fosterforeldre. Kommunene har ansvaret for plassering og oppfølging av det enkelte barn i hjemmet. Det statlige regionale barnevernet skal bistå kommunene i plasseringssaker utenfor hjemmet og kunne formidle tilpassede hjem ved behov. Etaten skal bistå kommunene i å legge til rette for tilsynsførere.

I *Retningslinjer for statlig regional barnevernmyndighets ansvar for veiledning og opplæring av fosterforeldre etter plassering* framgår det at alle fosterforeldre skal få tilbud om generell veiledning i form av veiledningsgrupper, og de skal tilbys PRIDE (Parents, Resources, Information, Development, Education) videreopplæringskurs. I tillegg skal det finnes en vakttelefonordning for alle fosterforeldre som har behov for veiledning i en akutt krisesituasjon utenfor ordinær arbeidstid. Bufetat skal sikre at institusjonene har høy kvalitet. Etaten skal følge opp kvalitetsutviklings arbeidet knyttet til ulike målgrupper og metoder i barneverninstitusjonene. Det vil i også i 2013 bli lagt vekt på å utvikle et mer differensiert institusjonstilbud.

Mer informasjon

- www.fosterhjem.no
- www.bufetat.no

Styrket kunnskaps- og kompetanseutvikling

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Barnevernet skal gi hjelp og støtte til barn og unge. Barnevernstiltakene bør så langt som mulig ha virkninger som kan dokumenteres gjennom forskning. På denne bakgrunn arbeidet Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet høsten 2012 med å utvikle en forsknings- og utviklingsstrategi (2013-2016) for barnevernet. Norsk senter for studier av problematferd og innovativ praksis (Atferdssenteret) arbeider for å utvikle, vedlikeholde og spre kunnskap, kompetanse og metoder for å forebygge og behandle atferdsproblemer. Senteret satser også på kompetanse-spredning til første- og andrelinjetjenesten.

Helse- og omsorgsdepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har i flere år arbeidet med å slå sammen regionsentrene for barn og unges psykiske helse og utviklingssentrene i barnevernet. Formålet med endringen er å etablere mer helhetlige kompetansemiljøer tilknyttet barn og unges utvikling og behov for sammen-satte tjenester.

I region Nord ble et nytt felles senter opprettet ved årsskiftet 2010/2011: Regionalt kunnskapssenter for barn og unge – psykisk helse og barnevern (RKBU-Nord). En tilsvarende sammenslåing skjedde i september 2011 med opprettingen av Regionalt kunnskapssenter for barn og unge – psykisk helse og barnevern (RKBU-Vest). De to berørte fagmiljøene i region Midt planlegger å gjennomføre en slik sammenslåing ved årsskiftet 2012/2013.

Det er igangsatt en rekke prosjekter som det vil bli arbeidet videre med i 2013, blant annet:

Fosterhjem for barns behov

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har fra 2010 gitt støtte til et treårig program for forskning om fosterhjem. Viktige forskningstemaer er blant annet utilsiktede flyttinger, bedring av skoleresultater, og hvordan det går med fosterhjembarna på sikt. Forskningsprogrammet skal sluttføres i 2013.

Forskningsskunnskap om hjelpetiltak i barnevernet

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har fra 2012 gitt støtte til et forskningsprogram om hjelpetiltak som skal vare fram til våren 2015. Viktige temaer er hvem som mot-tar hjelpetiltak, hva som skal oppnås med hjelpetiltakene, hvordan tiltakene er utformet og blir gjennomført, og hvilke virkninger hjelpetiltakene har. Forskningen gjennom-føres av Regionalt kunnskapssenter for barn og unge - Vest og NOVA.

Kompetanseutvikling i barnevernet

Regjeringen har som mål å styrke kompetansen i barne-vernet. Nytilsatte i barnevernet trenger god oppfølging og veiledning for å kunne håndtere de utfordringene arbeid i barnevernet fører med seg. I NOU 2009: 8 *Kompetanse-utvikling i barnevernet* tilrås det å etablere en turnusordning i grunnutdanningene som kvalifiserer til arbeid i barnevernet. I 2012 er det derfor satt i gang et arbeid med å opprette et videreutdanningstilbud for å kvalifisere erfarne ansatte i barnevernet til å gi profesjonell veiledning til nyutdannede og nytilsatte kolleger, det vil si å tilby et veiledet første år i tjenestene. Tilbudet skal opprettes i 2013. Departementet vil også bl.a. styrke dette arbeidet med midler til profilering av innsatsen. Bærum kommune gjennomfører i samarbeid med Diakonhjemmet høgskole og Høgskolen i Oslo og Akershus et forsøk med veiledet første år. Høgskolene evaluerer innsatsen. Erfaringene fra forsøket vil være et viktig grunnlag for det videre arbeidet med et veiledet første år i barnevernet. Departementet vil også starte et arbeid med å etablere en barnevernlederutdanning på mastergradsnivå i 2013.

Barnevernpanelet anbefaler å styrke lederkompetansen i barnevernet. Både Riksrevisjonens undersøkelse av det kommunale barnevernet og Statens helsetilsyns opp-summering av det landsomfattende tilsynet med kommunalt barnevern viser at det er behov for bedre styring og ledelse i barnevernet. Departementet foreslår derfor å starte et arbeid med å etablere en barnevernlederutdanning på mastergradsnivå i 2013.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har fått i oppdrag å etablere et samarbeidsorgan mellom praksisfeltet, univers-itets- og høyskolesektoren og barnevernmyndighetene.

Regjeringens mål er at alle barn og ungdom bedres. Som et ledd i den særlige innsats mot fattigdom gis det tilskudd til kompetanseutvikling i familier. Formålet er å forebygge og redusere sosiale og forebyggende arbeidet i kommuner lokalt og sentralt, og å styrke og utvikle kommuner. Rektoratet forvalter tilskuddsordningen. Blant tiltak som det gis tilskudd til er

Samarbeidsorganet skal bl.a. arbeide med å arrangere årlige utdanningskonferanser mellom disse aktørene. Departementet vil styrke dette samarbeidsorganet i 2013.

Utvikle tilbud til barn av psykisk syke og rusmiddel-misbrukende foreldre

Departementet vil videreføre modellkommuneprosjektet (2007 - 2014), som skal fange opp barn av rusmisbrukende og psykisk syke foreldre. Prosjektet ble evaluert høsten 2012. Resultatene fra evalueringen vil gi grunnlag for framtidig innsats.

Bedre ivaretaking av barns utvikling

Departementet vil i 2013 vurdere nærmere forslagene i NOU 2012: 5 *Bedre beskyttelse av barns utvikling*. Rapporten vurderer det biologiske prinsipp i barnevernet. Prinsippet har stor betydning i en vurdering av om familien skal få hjelp mens barnet bor hjemme, eller om det er best for barnet å bo utenfor hjemmet for en foreløpig eller varig periode. Utvalget har belyst prinsippets plass i barnevernet basert på det best tilgjengelige av kunnskap og fra flere synsvinkler og perspektiver. Rapporten har vært på høring med høringsfrist i september 2012. Utvalgets anbefalinger vil inngå i Regjeringens proposisjon om barnevernet som skal legges fram for Stortinget i første halvår 2013.

Barnesakkyndig kommisjon

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Barnesakkyndig kommisjon har som oppgave å sikre en god faglig standard på rapporter fra sakkyndige i barnevernsaker. Barnesakkyndig kommisjon hjemles i § 2–5 i barnevernloven. Alle sakkyndige rapporter skal gjennomgås, enten de er bestilt av barneverntjenesten, fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, domstolene eller private parter. Hensikten med kommisjonen er å sikre barns og foreldres rettssikkerhet, samt å bidra til å styrke befolkningens tillit til barnevernet og barnevernets avgjørelser. Det vil bli i gang satt en evaluering av Barnesakkyndig kommisjon i 2013.

Mer informasjon

- www.justissekretariatene.no

- *Veiledende retningslinjer for sakkyndig arbeid i barnevernsaker for barneverntjenesten, fylkesnemnda eller domstolen, Q–1158 B*

Familie- og nærmiljøbaserte tiltak og metoder for barn og ungdom

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Familie- og nærmiljøbaserte tiltak og metoder skal rettes mot utsatte familier for å bedre deres muligheter til å gi barn gode omsorgs- og oppvekstbetingelser. Det er et mål å komme tidlig inn, forebygge og behandle akutte kriser.

Home-Start Familiekontakten Norge er en frivillig organisasjon som tilbyr gratis hjelp i hverdagen til familier med barn under skolealder. Småbarnsfamilier befinner seg ofte i en vanskelig og presset livssituasjon. Frivillige familie-kontakter i Home-Start gir regelmessig støtte og praktisk hjelp, som kan bidra til å forebygge utvikling av kriser i småbarnsfamilier på et tidlig stadium. Home-Start har særlige innsatser rettet mot familier med kronisk syke og barn med nedsatt funksjonsevne, foreldre som er alene om omsorgen for barn og/eller er minoritetsspråklige.

Foreldretrening (Parent Management Training- Oregon modellen, PMTO) for yngre barn, *Multisystemisk Terapi* (MST) og *Funksjonell Familieterapi* (FFT) for ungdom er familie- og hjemmebaserte behandlingsmetoder som legger vekt på å ta i bruk ressurser i familie og nærmiljø. Målet med tilnærmingene er å gi støtte og effektiv behandling i forhold til atferdsendring og dermed unngå plassering utenfor hjemmet.

MultifunC – Multifunksjonell Behandling i Institusjon og Nærmiljø, er en kombinasjon av institusjonsbehandling og nærmiljøbaserte tiltak for unge med svært alvorlige atferdsproblemer. Fem MultifunC-institusjoner er opprettet, en i hver av Barne-, ungdoms- og familieetatens regioner.

Mer informasjon

- www.bufetat.no
- www.home-start-norge.no
- www.atferdssenteret.no

Rundskriv, rutinehåndbøker og veiledere til bruk i den kommunale barneverntjenesten:

- *Barnevernets rolle ved mistanke om overgrep under samvær*, veileder Q-1121 B
- *Opplysningsplikt til barnevernet og barnevernets adgang til å gi opplysninger*, Q-1094 B
- *Barnevernet – til barnets beste*, Q-0801 B
- *Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten*, rundskriv Q-24/2005
- *Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene*, Q-1101
- *Rutinehåndbok for kommunenes arbeid med fosterhjem*, Q-1102
- *Tilsynsførere i fosterhjem*, veileder Q-1103
- *Tiltaksplaner og omsorgsplaner i barneverntjenesten*, veileder Q-1104
- *Internkontroll i barneverntjenesten i kommunene*, veileder Q-1105
- *Til barnets beste – samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten*, veileder Q-1162
- *Snakk med meg – om å snakke med barn i barnevernet*, veileder Q-1156
- *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon*, veileder Q-1157

HANDLINGSPLAN MOT FATTIGDOM

Arbeidsdepartementet

Regjeringens mål er at alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg, og at levekårene for de vanskeligst stilte skal bedres. Som et ledd i den særlige innsatsen mot fattigdom gis det tilskudd til kompetanse- og utviklingstiltak for å forebygge og redusere fattigdom blant barn og barnefamilier. Formålet er å forebygge og redusere fattigdom og sosial eksklusjon blant barn og unge ved å styrke det sosiale og forebyggende arbeidet i kommunene, utvikle nye tiltak overfor målgruppen, styrke samarbeid og samhandling lokalt og sentralt, og å styrke og utvikle kunnskap og kompetanse blant aktørene i lokalsamfunnet. Arbeids- og velferdsdirektoratet forvalter tilskuddsordningen.

Blant tiltak som det gis tilskudd til er fritidsaktiviteter til barn og ungdom (tilskudd til dekning av kontingenter, fritidsutstyr, turer, turneringer i ulike lag/foreninger, aktivitetshelger for ungdom mv.), aktiviteter knyttet til skolegang (tilskudd til dekning av turer/arrangementer i skolens regi, leksehjelp, aktivitetstilbud etter skoletid og åpen skole i sommerferien) og alternative aktiviteter til ungdom som dropper ut av videregående skole (praksisplasser, tett oppfølging). Det gis støtte til arbeid med å lage handlingsplaner for forebygging og bekjempelse av fattigdom blant barn og unge. Direktoratet vil i 2013 bidra med

midler og samarbeide med Fylkesmannen for å stimulere flere kommuner til å utarbeide handlingsplaner. Direktoratet vil styrke innsatsen når det gjelder kunnskapsformidling og erfaringsspredning ved å arrangere samlinger og konferanser i 2013. Tilskuddsmidlene videreføres i 2013. Tiltak for barn og unge med foreldre som deltar i kvalifiseringsprogram med sikte på å komme i arbeid er prioritert. Tilskudd til ferie og aktivitetstilbud i skolens ferier til barn og deres familier vil gis økt prioritet innenfor tilskuddsordningen i 2013. Se også om Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn og tiltak for å nå ungdom i risikozonen under 5.1.

Regjeringen presenterer i Meld. St. 30 (2010–2011) en bred politikk for en mer rettferdig fordeling. Den brede fordelingspolitikken omfatter virkemidler og innsatsområder som også er grunnleggende i en helhetlig og **langsiktig** innsats for å forebygge lavinntekt og fattigdom.

Mer informasjon

- www.nav.no/Sosiale+tjenester
- Meld. St. 30 (2010–2011) Fordelingsmeldingen

Tilskuddsordningen Barne- og ungdomstilskudd i sosiale tjenester. Det er en særlig innsats rettet direkte mot barn, unge og fritidsaktiviteter rettet mot barn, unge og familier. Inkludering blant annet gjennom etablering av alternative samordnende tiltak som motvirker marginalisering. Tiltak på å utvikle arbeidsformer og metoder som kan bidra til at barn og unge i 2013 bli forvaltet av Barne- og ungdoms- og familietjenesten. Se kap. 5.1.

Barn i familier som mottar sosialhjelp

Arbeidsdepartementet

Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen har som formål å bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til sosial og økonomisk trygghet, herunder at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig, og fremme overgang til arbeid, sosial inkludering og aktiv deltakelse i samfunnet. Loven skal bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud. Loven skal bidra til likeverd og likestilling og forebygge sosiale problemer.

Med lovens formålsbestemmelse er det understreket at barns særlige behov skal tillegges vekt ved tildeling av tjenester. Kommunene skal legge stor vekt på at barn og unge i sosialt og økonomisk vanskeligstilte familier har rett til en mest mulig normal oppvekst. Det innebærer blant annet at de får mulighet til å delta i fritidsaktiviteter på linje med andre barn og at det ved tildeling og utmåling av stønad til livsopphold tas høyde for dette.

Arbeids- og velferdsdirektoratet vil legge vekt på å øke kunnskapen om sosiale tjenester og hvordan bestemmelsene

i lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen kan anvendes og bidra til å forebygge og redusere fattigdom blant barn og unge.

Mer informasjon

- *Handlingsplan mot fattigdom*. Vedlegg til St.prp. nr. 1 (2006–2007) Arbeids- og inkluderingsdepartementet
- *Handlingsplan mot fattigdom – status 2008 og styrket innsats 2009*. Vedlegg til St.prp. nr. 1 (2008–2009) Arbeids- og inkluderingsdepartementet
- Prop. 1 S (2012-2013) for Arbeidsdepartementet
- Lov av 18. desember 2009 om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen
- *Rundskriv Hovednr. 35 - Lov om sosiale tjenester i NAV*
- *Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper 2011*, Statistisk sentralbyrå, Rapporter 8/2012
- *Barn i husholdninger med lav inntekt: Omfang, utvikling, årsaker*, Statistisk sentralbyrå, Rapporter 2001/9
- *Barn i lavinntektsfamilier 1996–2004*, Statistisk sentralbyrå, rapporter 2007/33
- *Aktivitet og deltakelse for fattige barn og unge. En evaluering av to statlige tilskuddsordninger*, Fafo-rapport 2009:50
- www.nav.no

Stønad til enslig mor eller far

Arbeidsdepartementet

kap. 2620 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
3 809 645	3 802 200	3 638 300

Formålet med stønadsordningene er å sikre inntekt i en overgangsperiode for personer som har aleneomsorg for barn, og midlertidig hjelp til selvhjelp slik at de kan bli i stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid. Det kan blant annet ytes overgangsstønad, utdanningsstønad, stønad til barnetilsyn og tilskudd til flytting for å komme i arbeid. Overgangsstønaden er inntektsprøvd, og det kan gis inntil 2 G. Overgangsstønad kan som hovedregel gis fra opptil to

måneder før fødselen, og fram til det yngste barnet fyller åtte år. Det kan ikke gis overgangsstønad i mer enn sammenlagt tre år etter at det yngste barnet ble født. Fra 1. januar 2013 innføres det begrenset varighet på nye perioder med overgangsstønad for enslige forsørgere som tidligere har mottatt en full periode, dvs. tre hele år, med overgangsstønad. Det innføres også krav om uforskyldt ledighet for rett til overgangsstønad når enslig mor eller far har hatt arbeid umiddelbart før han eller hun ble aleneforsørger.

Mer informasjon

- www.nav.no

Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Tilskuddsordningen *Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn* omfatter 23 større byer (og 8 prioriterte bydeler i Oslo). Det er en særlig innsats rettet direkte mot barn, unge og familier berørt av fattigdomsproblemer. Midlene benyttes til ferie- og fritidsaktiviteter rettet mot barn, unge og familier berørt av fattigdomsproblemer og til tiltak som bidrar til kvalifisering og inkludering blant annet gjennom etablering av alternative mestringsarenaer. Det gis også tilskudd til mer langsiktige og samordnende tiltak som motvirker marginalisering av barn og unge som berøres av fattigdomsproblemer. Tiltakene skal ta sikte på å utvikle arbeidsformer og metoder som bidrar til åpne og inkluderende sosiale arenaer for målgruppen. Ordningen vil fra 2013 bli forvaltet av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Se også kap. 5.1.

Mer informasjon

- *Støtte til barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn – søknad om støtte for 2013*, rundskriv, Q-10/2012
- *Tiltak for fattige barn og unge. Evalueringsrapport av fattigdomstiltakene innenfor tilskuddsordningen Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn*, Fafo-rapport 2010:19
- *Fattigdom blant barn, unge og familier – et kunnskaps- og erfaringshefte*, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2006
- *Ungdoms levekår*, Statistisk sentralbyrå, statistiske analyser 2007/93
- *Kompetanse- og utviklingstiltak for å forebygge og redusere barnefattigdom*, Fafo-notat 2009:21
- www.ssb.no

Tiltak for barn som pårørende

Helse- og omsorgsdepartementet

kap. 781 post 79 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
20 000	21 500	31 200

Regjeringen vil følge opp og gi hjelp til barn som pårørende når foreldrene har alvorlig sykdom. Formålet er å gi tidligere hjelp til barna, styrke veiledning og kompetanseheving i tjenestene, gi langsiktig oppfølging av barna, øke forskningsaktiviteten og spre erfaringer. Det legges vekt på tiltak som kommer barna direkte til gode.

Endringer i helsepersonelloven og spesialisthelsetjenesteloven om oppfølging av barn som pårørende fra 2010 har styrket barnas rettstilling og gjør at mindreårige barn av psykisk syke, rusmiddelavhengige, alvorlig somatisk syke eller skadde pasienter får bedre oppfølging når foreldrene mottar helsehjelp. Helsepersonell har fått plikt til å bidra til å ivareta mindreårige barn som pårørende, og helseinstitusjoner skal i nødvendig utstrekning ha barneansvarlig personell med ansvar for å fremme og koordinere helsepersonells oppfølging av barna. I løpet av 2010 og våren 2011 har alle helseinstitusjoner som behandler alvorlig syke voksne pasienter utnevnt barneansvarlig personell.

Sørlandet sykehus HF leder *Barns Beste* – Nasjonalt kompetansenettverk for barn som pårørende. Kompetansenettverket har blant annet utarbeidet opplæringsprogram for barneansvarlige og etablert forskernettverk og nettverk for brukerorganisasjoner. Helse Nord-Trøndelag HF

og Vestre Viken HF har etablert flerårige forsøk med lavterskeltilbud for langsiktig oppfølging av gravide mødre/foreldre med rus og/eller psykiske problemer og barnet fra fødsel til skolealder. Forsøkene gjøres permanente fra 2013. To nye tilsvarende tiltak opprettes i 2013. I 2011 ble det opprettet et nytt femårig strategisk forskningsområde under Norges forskningsråd om barn som pårørende.

Mer informasjon

- www.barnsbeste.no
- www.helsedirektoratet.no

Individuelle planer for barn med behov for langvarige helse- og sosialtjenester

Helse- og omsorgsdepartementet

Barn som har behov for koordinerte helse- og sosialtjenester over lang tid, samt alle barn innen det psykiske helsevernet, har rett til å få utarbeidet en individuell plan. En individuell plan skal være en helhetlig plan for å sikre brukermedvirkning og at de ulike tjenestene samordnes. Både kommunen og spesialisthelsetjenesten har plikt til å sørge for at individuell plan utarbeides. Erfaring viser at bruk av individuell plan styrker samarbeid mellom ulike deler av hjelpeapparatet.

Mer informasjon

- helsedirektoratet.no
- *Forskrift om individuell plan og forskrift om habilitering og rehabilitering* (www.lovdata.no)
- *Veileder til individuell plan*, IS-1253
- *Individuell plan*, Brosjyre, IS-1292 (finnes på flere språk)
- *Gjør det så enkelt som mulig – tipshefte om individuell plan*, IS-1544

MINDREÅRIGE ASYLSØKERE OG FLYKTNINGBARN

Barn og ungdom i asylmottak

Justis- og beredskapsdepartementet

Justis- og beredskapsdepartementet la i 2012 frem St. Meld nr. 27 (2011-2012) Barn på flukt. Formålet med meldingen er først og fremst å gi en oversikt over regelverket, praksis og den politikken som føres, og å fremheve særskilte utfordringer og dilemmaer. Meldingen ser på situasjonen både for enslige, mindreårige asylsøkere, og for barn som forlater hjemlandet sammen med sine foreldre eller andre omsorgspersoner. Meldingen synliggjør hvilke områder Regjeringen ønsker å prioritere når det gjelder barn på flukt.

En ny utlendingslov trådte i kraft i 2010, og barns rettsposisjon er styrket gjennom det nye regelverket. Flere bestemmelser presiserer nå det sentrale prinsippet i barnekonvensjonen om at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn.

For å sikre at barn skal kunne uttale seg fritt og at barn som søker asyl blir vurdert på selvstendig grunnlag, har Regjeringen fremmet forslag til lovendringer som gir uttrykkelig hjemmel for at utlendingsmyndighetene kan gjennomføre en samtale med barnet selv om foreldrene nekter, og uten at foreldrene tillates å være til stede, dersom barnet ønsker det og det er nødvendig for å ivareta barnets rett til å bli hørt.

Per 1. august 2012 bodde det 3 860 barn og unge i norske asylmottak. Mottakene skal være tilrettelagt etter barnas behov og livssituasjon. Barn som kommer alene får en annen type oppfølging enn barn som kommer sammen med foreldre. Alle barn fra to år og til grunnskolealder som bor i mottak får et aktivitetstilbud, enten i ordinære barnehager eller i barnebase på mottaket. Dette skal gi alle barn under skolepliktig alder et daglig aktivitetstilbud. Tilskudd til barne-

hagetilbud til 4 og 5 år gamle asylsøkerbarn inngår som en del av vertskommunetilskuddet for statlige asylmottak, som Justis- og beredskapsdepartementet forvalter. Tilskuddet dekker både drift og foreldrebetaling. Barn i skolepliktig alder har rett og plikt til grunnskoleundervisning når de skal være i Norge i tre måneder eller lenger. Det er ikke boplikt i mottak for asylsøkere.

Variasjoner i ankomsttallene for enslige mindreårige asylsøkere har gitt utfordringer for etablering av mottaksplasser for denne gruppen. Fra 2012 er Utlendingsdirektoratet gitt en egen fullmakt for etablering og drift av mottaksplasser for enslige mindreårige asylsøkere som vil bidra til at denne gruppen får et tilpasset botilbud mens de bor i mottak.

Beboere i mottak har generelt svak økonomi. Dette medfører at barn som bor i asylmottak ofte ikke får muligheten til å delta i aktiviteter utenfor mottaket. Siden 2006 er det bevilget øremerkede midler til aktivitetstilbud for barn og unge i mottak, og fra og med 2012 inngår dette i en egen tilskuddsordning for aktiviteter som har som formål å sikre at barn i mottak får en meningsfull hverdag og en så normalisert barndom som mulig innenfor rammene som gjelder for asylmottakene, jf. kap. 490 Utlendingsdirektoratet, post 71 Tilskudd til aktivitetstilbud for barn, med et bevilgningsforslag på 14,5 mill. kroner i 2013. Per august 2012 var det i underkant av 880 barn som hadde bodd i asylmottak i mer enn tre år.

Mer informasjon

- www.regjeringen.no
- www.udi.no

Enslige mindreårige asylsøkere

Justis- og beredskapsdepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

kap. 856 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
322 564	243 214	197 703

Enslige mindreårige asylsøkere er en fellesbetegnelse på asylsøkere under 18 år som kommer til landet uten foreldre eller andre med foreldreansvar. Dette inkluderer asylsøkende barn som kommer til landet i følge med andre voksne som kan være eldre – søsken, tante, onkel eller lignende. Fra 2008 overtok barnevernet omsorgen for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år. I 2009 opplevde vi rekordhøye ankomsttall i denne gruppen, men fra 2010 har vi hatt en nedgang på 65 prosent enslige mindreårige totalt.

Mens asylsøknaden er under behandling i Utlendingsdirektoratet, bor enslige mindreårige asylsøkere under 15 år i omsorgssentre under det statlige barnevernet. Omsorgsansvaret for denne gruppen er hjemlet i barnevernloven. Utlendingsforvaltningen har ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år. Disse tilbys innkvartering i asylmottak, og den daglige omsorgen delegeres til det enkelte mottak hvor ungdommene bor. Regjeringen ønsker i større grad å målrette mottakstilbudet til denne gruppen for bedre å ivareta ungdommenes spesielle behov.

Tross nedgangen i ankomster, er det et etterslep i bosettingsarbeidet. Hovedmålsettingen er en bosetting innen 3 måneder etter at positivt vedtak er fattet, men kun 39 prosent enslige mindreårige som bosettes fra omsorgssentre er innenfor denne tidsrammen. For barna mellom 15 og 18 år som bosettes fra mottak lykkes man derimot å bosette 67 prosent innen grensen på 3 måneder. Ved utgangen av september 2012 ble det bosatt til sammen 346 enslige mindreårige totalt.

Regjeringen vil innføre en representantordning for enslige mindreårige asylsøkere som erstatter dagens vergeordning fra 1. juli 2013. Representantordningen vil styrke enslige mindreåriges rettslige stilling, gjennom bl.a. klargjøring av representantens oppgaver og en mer enhetlig ordning hva gjelder rekruttering, opplæring, tilsyn mv.

Mer informasjon

- www.udi.no
- www.bufetat.no/barnevern/ema/
- *Barneverntjenestens ansvar for enslige mindreårige asylsøkere og andre mindreårige personer i mottak, omsorgssentre og kommuner*, Rundskriv Q-06/2010

ssituasjonen til og oppfølgingen av barn og ungdom som utsettes for
 klasive barn som er vitner til vold i nære relasjoner er et viktig mål for regjer
 et etablert fem regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selv
 ene er administrativt lagt under de regionale helse foretakene, og ett unde
 elaten, region sør. Sentrene har blant annet fått i oppgave å veilede hjelpeap
 ttwerk mellom relevante samarbeidsparter innenfor hver region.
 et vil bli lagt fram et tverrdepartementalt dokument om vold og seksuelle ove
 nen utgangen av juni 2013. Dokumentet omfatter både vold og seksuelle ove

Tilskudd ved bosetting av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger og statsrefusjon av kommunenes utgifter til barneverntiltak

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

kap. 821, post 61 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
303 072	334 262	314 268

kap. 854, post 65 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
714 113	539 000	1 100 000

Målet med de to økonomiske ordningene er å bidra til at enslige mindreårige kan bosettes så raskt som mulig i gode og individuelt tilpassede bo- og omsorgstilbud. Bevilgningen under post 61 (tidligere under kap. 854, post 64) skal dekke det særskilte tilskuddet som utbetales til kommuner som bosetter enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet utbetaler tilskuddet etter fullmakt fra departementet. Post 65 omfatter bevilgningen statsrefusjon for kommunenes utgifter til barneverntiltak. Barne-, ungdoms- og familieetaten har ansvaret for å administrere refusjonsordningen.

Andre grupper barn som omfattes av de to økonomiske ordningene er:

- Barn som blir etterlatt i Norge av sine foreldre etter endelig avslag på søknad om asyl
- Barn som kommer til Norge som turister og hvor foreldrene reiser fra Norge uten å ta med seg barna
- Barn av enslig forelder som søker asyl, dersom forelder dør i Norge før asylsøknaden er avklart

- Barn som kan være ofre for menneskehandel
- Barn som har fått oppholdstillatelse, men hvor foreldrene ikke har fått oppholdstillatelse

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har i 2011 gitt ut en håndbok til kommunene om bosetting av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger.

Mer informasjon

- imdi.no
- bufetat.no
- Rundskriv 3/12 *Særskilt kommunalt tilskudd for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger.*

Pilotprosjekt direkteplassering av enslige mindreårige

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) startet høsten 2011 et to-årig pilotprosjekt med direkteplassering av enslige mindreårige asylsøkere i utvalgte kommuner, slik at enslige barn og unge kan bli bosatt like etter at de kommer til landet, uten lange opphold i mottak, eller på omsorgssenter. Pilotprosjektet blir følgeevaluert for å blant annet få vurdert om dette kan være en god måte å sikre rask bosetting av enslige mindreårige på i fremtiden. Det vil bli lagt frem en evalueringsrapport i 2013.

vold, overgrep og utnyttning
ingen.
mordforebygging. Fire av
er Barne-, ungdoms- og familieetaten,
paratet direkte og å etablere
igrep mot barn og ungdom
grep i og utenfor hjemmet.

6.3 ARBEID MOT VOLD, OVERGREP OG UTNYTTING AV BARN OG UNGE

Å arbeide mot vold og overgrep har vært og er et prioritert område for regjeringen. Det må jobbes målrettet for å forebygge at det skjer, og sørge for best mulig hjelp til dem som likevel blir utsatt. Barn og unge er særlig sårbare. Noe av det viktigste regjeringen har gjort for barn er å etablere et landsdekkende tilbud med Barnehus. Det ble gjennomført en evaluering av barnehusene i 2012. Evalueringen viser blant annet at barn og unge opplever seg svært godt ivaretatt i barnehusene, og at det gis et helhetlig tilbud.

Justis- og beredskapsdepartementet la i januar 2012 frem en ny handlingsplan mot vold i nære relasjoner. Denne inneholder flere tiltak for å hjelpe og beskytte barn som er utsatt for vold i nære relasjoner. I juni 2012 la Justis- og beredskapsdepartementet fram en handlingsplan mot voldtekt, som inneholder flere tiltak rettet mot barn og ungdom. I tillegg videreføres innsatsen mot internettrelaterte overgrep mot barn og mot menneskehandel.

Voldsoffererstatning

Justis- og beredskapsdepartementet

Barn og unge som har blitt utsatt for vold kan få voldsoffererstatning fra staten. Det kan også barn som har vært vitne til vold mot en nærstående person. Disse kan få reaksjoner av samme art som barn som selv utsettes for vold. Videre vil barn og unge som har bistått voldsofre, for eksempel i redningsarbeidet 22. juli 2011, kunne få voldsoffererstatning. Det er innført en særskilt foreldelsesregel for barn og unge. Etter denne vil det alltid være tilstrekkelig at søknad om erstatning fremsettes til Kontoret for voldsoffererstatning før skadelidte fyller 21 år.

Mer informasjon

- www.voldsoffererstatning.no

Voldsutsatte barn

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Å bedre livssituasjonen til og oppfølgingen av barn og ungdom som utsettes for vold, overgrep og utnyttning, inklusive barn som er vitner til vold i nære relasjoner, er et viktig mål for regjeringen. Regjeringen har besluttet at det skal utarbeides et strategidokument om vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom for perioden 2014-2017. Dokumentet skal legges fram i slutten av juni 2013 samtidig som regjeringen legger fram en ny handlingsplan mot vold i nære relasjoner. Dokumentet skal omtale strategier og tiltak for å forebygge, avdekke og bekjempe vold, og løfte fram tverrfaglig samarbeid og helhetlig innsats.

Det er etablert fem regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging. Fire av sentrene er administrativt lagt under de regionale helseforetakene, og ett under Barne-, ungdoms- og familieetaten, region sør. Sentrene har blant annet fått i oppgave å veilede hjelpeapparatet direkte og å etablere nettverk mellom relevante samarbeidsparter innenfor hver region.

Mer informasjon

- www.ung.no
- www.rvts.no
- www.nkvts.no
- www.bufdir.no

Justis- og beredskapsdepartementet har på nordisk nivå hindret at de utsettes for internettrelaterte overgrep. Norge og Sverige har gjennomført en felles nordisk politipatruljeringsprosjekt mot barn. Politipatruljeringsprosjektet blir videreført også i 2013. Nettet skal ikke bli på nettet (også kalt «politistasjon på nett») og kartlegger og følger opp lovbrudd som relaterer seg til seksuelle overgrep. Det er videre lagt til rette for at internettbrukere skal kunne rapportere direkte til politiet ved bruk av en lett identifiserbar knapp på nettsiden - Rød knapp.

Krisesentertilbud og støttesentre mot incest

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet

I 2011 overnattet 1725 barn på et krisesenter, en nedgang fra 1994 i 2010. Halvparten av barna var fra 0 til 5 år. 37 av de 47 tilbudene hadde egne ansatte som jobbet med barn, to flere sentre enn i 2010. Flere sentre jobber med å få styrket sine tilbud til barn jf. lov om kommunale krisesentertilbud (Krisesenterlova). Gjennom Krisesenterlova, som trådte i kraft 1. januar 2010, er krisesentertilbudet for barn styrket. I loven presiseres det at barn er egne brukere av krisesentertilbudet. Loven skal sikre barn, kvinner og menn som er ofre for vold eller trusler om vold i nære relasjoner, et godt og helhetlig krisesentertilbud over hele landet.

Landets 20 støttesentre mot incest og seksuelle overgrep gir råd, støtte og veiledning til personer som tidligere har vært utsatt for incest eller seksuelle overgrep og pårørende til utsatte barn. Sentrene tilbyr blant annet deltakelse i selvhjelpsgrupper og er et viktig supplement til det offentlige hjelpeapparatet. Sentrene er lavterskeltilbud uten krav til henvisning. I 2010 var 15 prosent av brukerne under 18 år.

Departementet vil styrke familievern tjenestenes arbeid med voldsutsatte barn for 2013. Det vil blant annet innebære økt satsing på samtalegrupper og andre behandlingstilbud til utsatte barn.

Mer informasjon

- www.bufdir.no
- www.krisesenter.com
- www.norskkrisesenterforbund.no
- www.fmso.no
- *Retningslinjer for statstilskudd til incestsentre og voldtektssentre*, rundskriv Q-22/2012

Statens barnehus

Justis- og beredskapsdepartementet

Arbeidet med å beskytte barn har høy prioritet. Regjeringen vil sørge for en bedre koordinering av hjelpen til barn som utsettes for overgrep, mishandling og vold, eller er vitne

til slikt. Derfor besluttet regjeringen at tilbud om statlig barnehus skulle gis i hver helseregion. Statens barnehus er et tilbud som skal gi helhetlig hjelp og omsorg til barn som har vært utsatt for overgrep. Huset skal være utstyrt for gjennomføring av dommeravhør og medisinske undersøkelser av barn som har vært utsatt for overgrep. I tillegg skal det være rom for samtale og terapi. Statens barnehus er også viktige for å styrke kompetansen til dem som arbeider med barn. Det er et mål å bedre samarbeidet mellom etater i forbindelse med overgrepssaker samt gi råd og veiledning til foreldre og andre pårørende. Statens barnehus finnes i Bergen, Hamar, Kristiansand, Trondheim, Tromsø, Oslo og Stavanger. Landets åttende barnehus ble opprettet i Ålesund i november 2012.

Mer informasjon

- www.politi.no

Bedre beskyttelse av barn som bruker Internett

Justis- og beredskapsdepartementet

Justis- og beredskapsdepartementet har på nordisk plan tatt initiativ til å styrke vernet av barn og unge med sikte på å hindre at de utsettes for internettrelaterte overgrep. Det nordiske politisamarbeidet er styrket ved at Danmark, Finland, Norge og Sverige har gjennomført en felles nordisk aksjon rettet mot personer som via internett deler bilder og film som viser seksuelle overgrep mot barn.

Politipatruljering på nett: Satsingen for å forebygge internettrelaterte overgrep mot barn blir videreført også i 2013. Nettet skal ikke være noe «lovløst» område. Som et ledd i dette arbeidet, «patruljerer» politiet på nettet (også kalt «politistasjon på nett») og kartlegger og følger opp lovbrudd som relaterer seg til seksuelle overgrep. Det er videre lagt til rette for at internettbrukere skal kunne rapportere direkte til politiet ved bruk av en lett identifiserbar knapp på nettsiden - Rød knapp.

Interpols billedatabase over misbrukte barn: Regjeringen har tidligere bidratt økonomisk til Interpols arbeid for å forebygge og bekjempe seksuelle overgrep mot barn, herunder bidra til å identifisere barn som har vært utsatt

for slike overgrep, med sikte på at de kan få hjelp. Dette har gitt norsk politi tilgang til en database som inneholder store mengder bilder av ofre for overgrep, noe som gjør politiets arbeid enklere. Parallelt med at man lettere kan avsløre overgripere, kan man identifisere ofre for overgrep og hindre distribusjon av bilder og videoer.

Tipslinje ved Kripas: Kripas har en tipslinje der det kan gis opplysninger om seksuelle overgrep og bilder som viser slike overgrep mot barn. Kripas behandler tips og vurderer

om innholdet strider mot bestemmelsene i straffeloven. Det er innført en ordning med *Rød knapp* slik at barn og unge som kommer inn på nettsteder med antatt ulovlig materiale med et enkelt tastetrykk kan sende melding til politiet.

Mer informasjon

- www.politi.no
- www.tips.kripas.no

HANDLINGSPLAN MOT VOLD I NÆRE RELASJONER

Justis- og beredskapsdepartementet

Vold mot kvinner og barn i nære relasjoner er svært alvorlig kriminalitet, og et stort og omfattende samfunnsproblem. I Regjeringens politiske plattform for perioden 2009–2013 (Soria Moria II) fastholder Regjeringen at den vil fortsette å forbedre innsatsen mot vold mot kvinner og barn og «sørge for en bedre koordinering av hjelpeapparatet slik at mennesker som blir berørt av alvorlig kriminalitet lettere kan få den hjelpen de trenger». Videre fremgår det at «arbeidet med å beskytte barn skal gis høy prioritet, dette gjelder også når barn er vitner til vold og overgrep».

Regjeringens fjerde handlingsplan for å styrke arbeidet mot vold i nære relasjoner ble lagt frem i januar 2012. Det vil bli lagt frem en stortingsmelding om vold i nære relasjoner i løpet av våren 2013. I etterkant av meldingen vil det legges frem en ny handlingsplan om samme tema.

Mer informasjon

- *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012, handlingsplan G-0365 B*

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Artikkel 34:

SEKSUELL UTNYTTING

Barnet har rett til beskyttelse mot alle former for seksuell utnyttning og misbruk. For å verne barn mot slik utnyttning skal staten sette i verk alle nødvendige tiltak, nasjonalt og internasjonalt.

Handlingsplaner mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse
tidligere handlingsplaner – 10 fellestiltak, 11 tiltak
tiltakene som ikke er videreført, er gjennomført
IMDi har i 2012 hatt 30 minoritetsrådgivere på u
for press og tvang i forbindelse med ekteskapsin
behandlingen av familiesaker og øke kompetan
Fra andre halvår 2012 er disse stillingene gjort o
mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (Kom

TVANGSEKTESKAP OG KJØNNSLEMLESTELSE

Innsats mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Handlingsplaner mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2012) inneholder til sammen 27 videreførte tiltak fra tidligere handlingsplaner – 10 fellestiltak, 11 tiltak rettet mot tvangsekteskap og 6 tiltak rettet mot kjønnslemlestelse. De tiltakene som ikke er videreført, er gjennomført eller gått over i ordinær drift.

IMDi har i 2012 hatt 30 minoritetsrådgivere på ungdomsskoler og videregående skoler som hjelper ungdom som blir utsatt for press og tvang i forbindelse med ekteskapsinngåelse. IMDi har også hatt 4 integreringsrådgivere for å bidra til å styrke behandlingen av familiesaker og øke kompetansen på tvangsekteskap og kjønnslemlestelse ved aktuelle utenriksstasjoner. Fra andre halvår 2012 er disse stillingene gjort om til spesialutsendinger. Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (Kompetanseteamet) består fra og med 2012 av representanter fra UDI, Politidirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet,

Helsedirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet og IMDi.

Bo- og støttetilbudet til unge under og over 18 år som er utsatt for tvangsekteskap videreføres. Det blir også den nasjonale kompetansefunksjonen rettet mot kjønnslemlestelse etablert ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Den økonomiske innsatsen på dette området videreføres på samme nivå som tidligere.

Regjeringen vil videreføre og utvikle arbeidet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse gjennom en ny handlingsplan for perioden 2013-2016. Den nye handlingsplanen vil bygge på erfaringer fra tidligere handlingsplaner. Tiltakene skal også supplere innsatsen mot vold i nære relasjoner.

Mer informasjon

- www.tvangsekteskap.no
- www.imdi.no
- www.bufetat.no
- *Handlingsplaner mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2012)*, Q-1193-B

TILTAK MOT MENNESKEHANDEL

Justis- og beredskapsdepartementet

Regjeringens mål er å bekjempe alle former for menneskehandel. Barn som er ofre for menneskehandel har særskilte behov for beskyttelse og bistand, og de skal sikres tilrettelagt oppfølging. I Regjeringens handlingsplan *Sammen mot menneskehandel (2011–2014)*, er det lagt særlig vekt på å hindre menneskehandel med barn:

- Det skal sikres bedre samordning og klarere ansvarslinjer i oppfølging av enslige mindreårige asylsøkere/ mindreårige uten tilknytning til Norge som påtreffes i rusmiljøer
- Innsatsen fortsetter for å forebygge og oppklare at barn forsvinner fra asylmottak eller barnevernets omsorgssentre
- Omsorgstilbudet for barn utsatt for menneskehandel skal videreutvikles

- Norge skal delta aktivt i det regionale og internasjonale arbeidet for å beskytte barn mot menneskehandel
- Det skal innhentes forskningsbasert kunnskap om mindreårige ofre for menneskehandel

1. august 2012 trådte en ny bestemmelse i barnevernloven i kraft. Bestemmelsen åpner for midlertidig plassering av barn uten samtykke på institusjon i tilfeller der det er fare for at barnet utnyttes til menneskehandel. Formålet med høringsforslaget er å gi beskyttelse og omsorg til barn som kan være utsatt for menneskehandel.

Mer informasjon

- *Sammen mot menneskehandel (2011–2014)*, Publikasjonskode G-0421 B
- www.politi.no
- Prp. 43 L (2011-2012), Endringer i barnevernloven

6.4 STYRKING AV PSYKISK HELSEARBEID

Å styrke psykisk helsevern for barn og unge er et mål for regjeringen. Om lag 5 prosent av barn og unge i Norge får behandling i det psykiske helsevesenet for barn og unge (BUP). Hjelp til barn og unge med psykiske lidelser skal primært gis fra poliklinikker og gjennom ambulant virksomhet. Hjelpen kan bestå av utredning, behandling og tilrettelegging av støttetiltak i barnets eget miljø. Samarbeid med viktige aktører i barnets eller den unges liv vil alltid være viktig.

KOMMUNALE TJENESTER

Helse- og omsorgsdepartementet

Opptrappingsplanen for psykisk helse forutsatte en omfattende utbygging, kapasitetsøkning og effektivisering av spesialisthelsetjenesten, psykisk helsevern. For barn og unge innebærer dette en helhetlig tenkning og et bredt spekter av tiltak på tvers av sektorgrenser og forvaltningsnivåer. Målet med tjenestetilbudet er å fremme uavhengighet, selvstendighet og evne til å mestre eget liv. Regjeringen har i sitt budsjett for 2013 lagt opp til en videreføring av bevilgningen til statlige stimulerings tiltak over kap. 764 Psykisk helse på samme nivå som i 2012. Bevilgningen dekker en rekke viktige formål som bidrar til utvikling og kompetanseheving i de kommunale tjenestene til barn og unge med psykiske problemer og lidelser.

Innsatsen for barn og unges psykiske helse skal forankres i en strategi som vil omfatte aktører på kommunalt, fylkeskommunalt og statlig nivå. Strategiens primære mål er å fremme barn og unges psykiske helse, forebygge psykiske vansker og lidelser hos barn, unge og deres familier, og gi hjelp til de som står i fare for eller allerede har utviklet psykiske vansker. Strategien skal ta utgangspunkt i barn,

unge og familiers behov for støtte og hjelp til å mestre dagliglivet, og skal ha fokus på forebygging og lokalbaserte tiltak. Arbeidet med strategi for barn og unges psykiske helse skal bygge på intensjonene i St.meld. nr. 47 (2008–2009) og samhandlingsreformen, og ha fokus på å utvikle modeller for bedre samarbeid på tvers av nivåer og innad i kommunen. Som en del av strategien for barn og unges psykisk helse hører Kunnskapsdepartementets satsing for å forebygge fravall i skolen (Ny GIV), satsingen på psykisk helse i skolen, og arbeidet med Manifest mot mobbing. Det er etablert samarbeid med berørte departementer og direktorater gjennom en egen arbeidsgruppe.

Fylkesmennenes rådgivere innen kommunalt psykisk helsearbeid vil videreføre sitt arbeid med å følge opp sektoren også i 2013. Ordningen med lønnstilskudd til kommunene for å stimulere høyskoleutdannet personell til å ta tverrfaglig videreutdanning i psykososialt arbeid med barn og unge er viktig både for psykisk helse- og rusarbeidet. For å styrke kompetansen på barn og unges psykiske helse i kommunal sektor videreføres ordningen i 2013.

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Artikkel 35:

BORTFØRING, PROSTITUSJON OG SALG

Staten har plikt til å gjennomføre nasjonale og internasjonale tiltak for å hindre kidnapping, bortføring eller salg av barn til ethvert formål og i enhver form.

og omsorgsdepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet om sammenslåing av regionsentre for barn og unges psykisk helse og barnevern. Sammenslåingen skal styrke den tverrfaglige kompetansen i tjenestene, og samarbeid. Målet er felles regionalt forsknings-, kompetanse- og utviklingssenter knyttet til barn og unges utvikling og deres tjenestebehov i den enkelte region. Sentrene skal utvikle, kvalitetssikre og forvalte vitenskaplig og praksisnær tverrfaglig kunnskap og kompetanse innen alle sentrale områder i arbeid med barn og unges psykiske helse og barnevern. Slik kompetanse er tilgjengelig. Regionsentrene står for en betydelig utdanningstilbud.

TILTAK FOR KOMPETANSEHEVING OM PSYKISK HELSE

Helse- og omsorgsdepartementet

Helse- og omsorgsdepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet samarbeider om sammenslåing av regionsentre for barn og unges psykisk helse og barnevernets utviklingssentre. Sammenslåingen skal styrke den tverrfaglige kompetansen i tjenestene, og bedre tverrsektorielt samarbeid. Målet er felles regionalt forsknings-, kompetanse- og utviklingssenter som ivaretar temaer knyttet til barn og unges utvikling og deres tjenestebehov i den enkelte region. Sentrene skal bidra til å utvikle, kvalitetssikre og forvalte vitenskaplig og praksisnær tverrfaglig kunnskap og kompetanse innen alle sentrale områder i arbeid med barn og unges psykiske helse og barnevern, samt bidra til at slik kompetanse er tilgjengelig.

Regionsentrene står for en betydelig utdannings- og forskningsaktivitet som er av avgjørende betydning for den videre utviklingen av det psykiske helsetilbudet til barn og unge.

Regionsentrene lager nå nye utdanningstilbud spesielt rettet mot ansatte i kommunen i tråd med kommunenes kompetansebehov.

Brukermedvirkning er tema i utdanningene til regionsentrene. Kor (klient og resultatstyrt praksis) er tatt i bruk som verktøy for å styrke brukerinvolveringen innen psykisk helse og barne- og familievern. Sentrenes forskningsprosjekter inkluderer brukerperspektivet ved at både barn og foreldre blir hørt direkte og systematisk om sine erfaringer med helsetjenesten. Utvikling av kompetanse på brukermedvirkning skal prioriteres.

Mer informasjon

- www.rbup.no
- www.helse.uni.no

Ventetidsgaranti for barn og unge med psykiske lidelser eller rusmiddelavhengighet

Helse- og omsorgsdepartementet

Ventetidsgaranti i spesialisthelsetjenesten for barn og unge under 23 år med psykiske lidelser eller rusmiddelavhengighet innebærer at ingen skal vente mer enn 10 virkedager på vurdering av rett til nødvendig helsehjelp. Dersom slik rett blir gitt, skal ingen vente mer enn maksimalt 90 dager (65 virkedager) før behandling blir iverksatt.

Mer informasjon

- www.helsedirektoratet.no

Psykisk helsevern for barn og unge – veileder for poliklinikker

Helse- og omsorgsdepartementet

Helsedirektoratet har utarbeidet en veileder for poliklinikker i psykisk helsevern for barn og unge. I veilederen klargjøres muligheten til å beholde behandler i psykisk helsevern for barn og unge også etter fylte 18 år. De regionale helseforetakene skal legge til rette for at unge med tilbud innenfor psykisk helsevern for barn og unge kan beholde sin behandler inntil fylte 23 år.

Mer informasjon

- www.helsedirektoratet.no

INNSATS MOT SELVMORD

Helse- og omsorgsdepartementet

Det registreres årlig om lag 550 selvmord i Norge, et tall som har holdt seg stabilt de siste årene. Selvmord og selvskading er store samfunnsutfordringer som i tillegg til å berøre enkeltmennesker også berører mange arenaer og sektorer. Det prioriterte målet er å få ned selvmordsratene samt å redusere selvskading, som ofte er en viktig indikator i forhold til selvmordsatferd. Helsedirektoratet utarbeider forslag til en handlingsplan for forebygging av selvmord og selvskading, som skal være gjeldende fra 2013.

Veilederen *Etter selvmordet*, Veileder om ivaretagelse av etterlatte ved selvmord, ble lansert i 2012. Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) har fått midler og oppdrag med å bistå kommunene i deres arbeid med å implementere veilederen.

RVTSene har egne selvmordsforebyggende team som skal bistå tjenesteapparatet med undervisning, veiledning og konsultasjon i sin region; til undervisningsprogrammet VIVAT, som er et tilbud for førstelinjen som gir grunnleggende

kompetanse i risikovurdering av selvmord. Programmet ble i 2008 etablert som en permanent organisasjon med landsdekkende funksjon forankret ved RVTS Nord. VIVAT samarbeider med landets øvrige RVTSer. Implementeringen av nasjonale retningslinjer for selvmordsforebygging i psykisk helsevern (2008) har fortsatt.

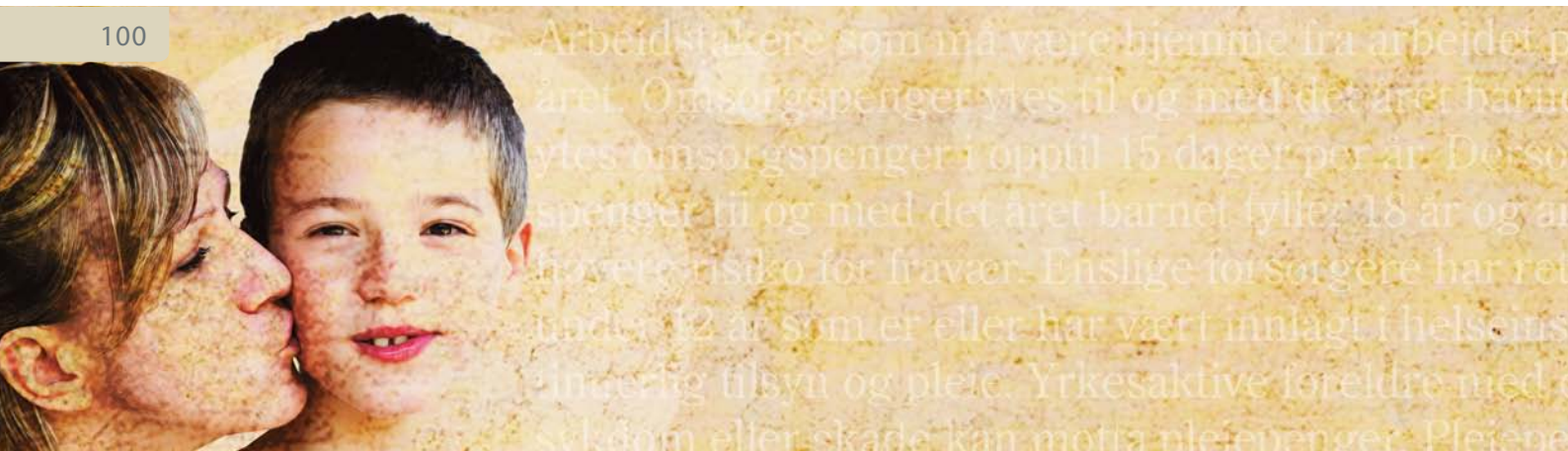
Nasjonalt senter for selvmordsforskning og -forebygging (NSSF) skal utvikle, vedlikeholde og spre ny kunnskap om forekomsten av, og årsaks og risikofaktorer for, suicidal adferd for å redusere antall selvmord og selvmordsforsøk i Norge. Foreningen for etterlatte ved selvmord (LEVE) får midler av Helsedirektoratet og har fokus på støtte, omsorg og informasjon til etterlatte etter selvmord.

Mer informasjon

- www.selvmondsforebygging.no
- www.helsedirektoratet.no
- www.fhi.no

6.5 BARN OG UNGDOM MED NEDSATT FUNKSJONSEVNE

Målet med *Strategiplan for familier med barn som har nedsatt funksjonsevne* er å gi en oversikt over strategier og tiltak som skal bedre barnas og familienes totale situasjon. Bedre koordinering av tjenester er et sentralt mål i planen. Planen er nå til revidering.

UNIVERSELL UTFORMING OG ØKT TILGJENGELIGHET

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Norge universelt utformet 2025 – regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009–2013 skal støtte gjennomføring av nytt lovverk på området og stimulere til nytenkning i utforming av produkter, tjenester, byggverk og uteområder slik at alle, uten hensyn til funksjonsevne kan benytte dem på en likestilt måte. Prioriterte innsatsområder er uteområder/planlegging, bygninger, transport og IKT. Tiltak i handlingsplanen er blant annet rettet mot å bedre barn og unges muligheter innenfor utdanning og i dagliglivet. Totalt ble det i 2012 bevilget 19,6 millioner kroner til stimulerings tiltak. For 2013 er det bevilget 20,2 millioner kroner.

Mer informasjon

- *Norge universelt utformet 2025 – regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet (2009–2013) Q–1159*
- www.universell-utforming.miljo.no
- www.ldo.no
- www.ungefunksjonshemmede.no

Tiltak for å bedre situasjonen for familier med barn med nedsatt funksjonsevne

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet

Helse- og omsorgsdepartementets andel av midler fra prosjekt Familieveiviser (2008–2010) er videreført som kompetansemidler i Kompetanseløftet 2015, kap. 761, post 21. Det er etablert lærings- og mestringssentre ved en rekke sykehus. Ved flere av sentrene er det etablert tilbud til familier som har barn med nedsatt funksjonsevne. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har fra 2010 overtatt driften av nettstedet familienettet.no. Kurstilbudet *Hva med oss?* er et landsdekkende tiltak for samlivsveiledning for foreldre med barn med nedsatt funksjonsevne.

Mer informasjon

- www.mestring.no
- www.familienettet.no

Omsorgs- og pleiepenger ved barns sykdom

Arbeidsdepartementet

kap. 2650, post 72 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
507 525	530 000	550 000

Arbeidstakere som må være hjemme fra arbeidet på grunn av omsorg for sykt barn har rett til omsorgspenger i opptil 10 dager i året. Omsorgspenger ytes til og med det året barnet fyller 12 år og beregnes som sykepenge. Hvis man har mer enn to barn, ytes omsorgspenger i opptil 15 dager per år. Dersom barnet er kronisk sykt eller funksjonshemmet, gjelder retten til omsorgspenger til og med det året barnet fyller 18 år og antall dager utvides med 10 dager for hvert barn hvor dette medfører markert høyere risiko for fravær. Enslige forsørgere har rett til dobbelt antall dager. Det ytes pleiepenger til den som har omsorg for barn under 12 år som er eller har vært innlagt i helseinstitusjon eller er behandlet poliklinisk i sykehus, dersom barnet trenger kontinuerlig tilsyn og pleie.

Yrkesaktive foreldre med omsorg for barn under 18 år som har en livstruende eller annen svært alvorlig sykdom eller skade kan motta pleiepenger. Pleiepenger kan også ytes når barnet er innlagt eller har vært innlagt i helseinstitusjon. Bortsett fra i startfasen av sykdommen eller i ustabile perioder, ytes ikke pleiepenger ved varig sykdom hos barnet. Dersom varig sykdom hos barnet fører til særlig tyngende omsorgsoppgaver, kan foreldrene kreve at kommunen treffer vedtak etter bestemmelse i sosialtjenesteloven, om at det settes i verk tiltak for å lette omsorgsbyrden. Ved pleie av barn med svært alvorlig fremadskridende sykdom kan foreldrene ha en kontinuerlig rett til pleiepenger fram til barnet fyller 18 år.

Mer informasjon

- www.nav.no

Tilskudd til ferie- og velferdstilbud for personer med nedsatt funksjonsevne

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Bevilgningen for 2013 på 10,1 millioner kroner tas over kap. 0847, post 70, og går til sommerleire for barn med særskilt

store hjelpebehov som arrangeres av funksjonshemmedes organisasjoner. 5,1 millioner rettes mot leire og idretts- og kulturarrangementer i regi av andre frivillige organisasjoner.

Mer informasjon

- www.buadir.no

GRUNN- OG HJELPESTØNAD, HJELPEMIDLER

Grunnstønad

Arbeidsdepartementet		
kap. 2661, post 70 (i 1000 kroner):		
Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
1 699 311	1 730 000	1 770 000

Det foreligger ikke regnskapstall for hvor mye av utgiftene over kap. 2661, post 70 Grunnstønad som går til barn og unge under 18 år. I beregningene av regnskapstall og budsjett for post 70, er det forutsatt at antall mottakere under 18 år som andel av samlet antall mottakere, samsvarer med utbetalingene til aldersgruppen som andel av samlede utbetalinger på posten. Med denne beregningen til grunn er det budsjettert med 202 mill. kroner til kap. 2661, post 70 i 2013.

Hjelpestønad

Arbeidsdepartementet		
kap. 2661, post 71 (i 1000 kroner):		
Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
1 720 018	1 740 000	1 740 000

Det foreligger ikke regnskapstall for hvor mye av utgiftene over kap. 2661, post 71 Hjelpestønad som går til barn og unge under 18 år. Det er stort sett bare personer i aldersgruppen under 18 år som kan motta forhøyet sats. Dette innebærer at hjelpestønadsutbetalingene til barn og unge er større enn deres andel av mottakerne av hjelpestønad skulle tilsi. Med en slik beregning lagt til grunn er det budsjettert med 741 mill. kroner til kap. 2661, post 71 i 2013.

Grunnstønad kan gis til ekstrapgifter til blant annet drift av tekniske hjelpemidler, transport, hold av førerhund og fordyret kosthold ved diett. Hjelpestønad gis kun når det foreligger et privat pleieforhold. Forhøyet hjelpestønad kan gis til barn under 18 år som har vesentlig større behov for tilsyn, pleie og annen hjelp enn det som dekkes av ordinær hjelpestønad.

Mer informasjon

- www.nav.no

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Artikkel 23:

FUNKSJONSHEMMEDE BARN

Psykisk og fysisk funksjonshemmede barn har rett til å leve et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer dets verdighet, fremmer selvtilitt, og letter barnets aktive deltakelse i samfunnet. Et funksjonshemmet barn har rett til særskilt omsorg. Barnet skal få undervisning, opplæring, helsetjenester, rehabiliteringstjenester, forberedelse til arbeidslivet og rekreasjonsmuligheter for å oppnå best mulig integrering og individuell utvikling. Staten skal samarbeide med andre land om dette, og ta spesielt hensyn til utviklingslandenes behov.

Personer som på grunn av sykdom, skade, eller lyte har vesentlig og varig innskrenket alminnelig funksjonsevne, kan ha rett til stønad. Til personer under 26 år kan det ytes stønad til hjelpemidler til trening, stimulering og aktivisering for å opprettholde eller bedre funksjonsevnen. Slik stønad kan også ytes til spesial- eller ekstrautstyr i forbindelse med lek eller sportsaktiviteter. Arbeids- og velferd

Hjelpemidler – bedring av funksjonsevnen

Arbeidsdepartementet

Personer som på grunn av sykdom, skade, eller lyte har vesentlig og varig innskrenket alminnelig funksjonsevne, kan ha rett til stønad til hjelpemidler. Til barn og unge under 26 år kan det ytes stønad til hjelpemidler til trening, stimulering, lek og sport for å bedre funksjonsevnen.

Arbeids- og velferdsetaten har et landsdekkende kompetansesenter på hjelpemiddel- og tilretteleggingsområdet. NAV Kompetansesenter for tilrettelegging og deltagelse gir blant annet støtte til familier med barn med nedsatt funksjonsevne. Kompetansesenteret gir veiledning til familier og hjelpeapparatet der barnet har kommunikasjons- og bevegelsesvansker på grunn av hjerne-skade eller kombinerte syns- og hørselshemninger.

Barn og unges deltakelse på ulike arenaer er viktig for oppvekst, lek og læring. Det gjelder ikke minst for barn med funksjonsnedsettelse som kan ha behov for hjelpemidler og tilrettelegging for å finne seg til rette både hjemme, i barnehage, skole og fritid.

Kommunale tjenester

Helse- og omsorgsdepartementet

Personlig assistanse (herunder praktisk bistand, opplæring og støttekontakt), avlastning, brukerstyrt personlig assistanse og hjemmesykepleie er en del av kommunenes hjelpe-tilbud til familier med barn med nedsatt funksjonsevne. Familieveiviserprosjektet ble avsluttet i 2010. Erfaringer og ressurser er videreført i Kompetanseløftet 2015 under Omsorgsplan 2015. NOU 2011:17, *Når sant skal sies om pårørendeomsorg – Fra usynlig til verdsatt og inkludert* har vært på høring. Utredningen vil bl.a. bli sett i sammenheng med NOU 2011: 11 Innvasjon i omsorg, og arbeidet med stortingsmelding som oppfølging av denne.

Mer informasjon

- www.helsedirektoratet.no

Habilitering

Helse- og omsorgsdepartementet

Habilitering skal bidra til at barn med nedsatt funksjonsevne får muligheter til deltagelse i samfunnet på egne premisser. Kommunen har et primæransvar for rehabiliterings- og habiliteringstilbudet til den enkelte. Spesialisthelsetjenesten skal fungere som et supplement, i tillegg til å yte spesialiserte tjenester. Helsedirektoratet utga i 2009 Handlingsplan for habilitering av barn og unge som skal bidra til å styrke helse- og omsorgstjenestens innsats overfor barn, unge og unge voksne med funksjonsnedsettelse. Direktoratet følger opp planen med en rekke tiltak. Likeverdighet i tilbudet skal stå sentralt, og både kommunen og spesialisthelsetjenesten er omfattet av handlingsplanen.

Mer informasjon

- *Forskrift om habilitering og rehabilitering*, www.lovdato.no
- *Habilitering av barn og unge*, handlingsplan IS-1692
- *Veileder i habilitering av barn og unge*, IS-2614
- *Knutepunkt for koordinering – koordinerende enhet for habilitering og rehabilitering i fem kommuner*, IS- 1841,
- www.helsedirektoratet.no

Individuell plan

Helse- og omsorgsdepartementet

Barn med nedsatt funksjonsevne har rett til individuell plan. Det vises til nærmere omtale under kap. 6.2.

Kapittel 7

ETABLERING, BOLIG OG ARBEID

Etableringsfasen er viktig for hvordan ungdom klarer seg senere i livet, både på bolig- og arbeidsmarkedet. De fleste ungdommer greier disse overgangene godt, men det er nødvendig at samfunnet tilrettelegger for støtte, oppfølging og hjelp til de som har behov for det.

Regjeringens visjon er at alle skal ha muligheten til å delta i arbeidslivet, og at ungdom ikke skal bli stående lenge utenfor arbeid eller utdanning. Regjeringen vil innføre en forsterket og mer målrettet innsats for å få unge i arbeid, og fra 2013 opprettes det egne kontaktpersoner for arbeidet med oppfølging av ungdom ved de største NAV-kontorene. Regjeringen vil også endre innretningen på garantiordningene for ungdom fra 20-24 år, slik at disse i større grad tar hensyn til den enkelte ungdoms individuelle behov for bistand.

Regjeringen prioriterer vanskeligstilte unge innenfor Husbankens låne- og tilskuddsordninger. I 2012 er lånerammen i Husbanken 20 mrd. kroner og startlån har førsteprioritet.

ENTREPRENØRSKAP OG ETABLERING

Ungt Entreprenørskap

Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Landbruks- og matdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet

Budsjetttramme for 2013:

KRD:	NHD:	KD:
13 mill. kroner	12,4 mill. kroner	1 mill. kroner

Ungt Entreprenørskap er en fri og uavhengig organisasjon som arbeider aktivt sammen med skoler og utdanningsinstitusjoner for å bidra til at alle elever og studenter får et tilbud om opplæring i entreprenørskap. Tilskuddet til Ungt Entreprenørskap (UE) skal bidra til å nå målet om å styrke kvaliteten på og omfanget av entreprenørskapsopplæring på alle nivåer og fagområder i utdanningssystemet. Aktivitetene UE tilbyr skal bidra til å utvikle barn og ungdoms kreativitet, skaperglede og tro på seg selv, gi forståelse for betydningen av verdiskaping og nyskaping i næringslivet og styrke samhandlingen mellom næringsliv og skole. De mest utbredte aktivitetene er gründercamp, elevbedrift for og ungdomsbedrift. I 2011 deltok over 158 307 elever og studenter i ulike aktiviteter i regi av Ungt Entreprenørskap. EU var til stede i 349 kommuner i landet. Kommunal- og regionaldepartementet øremerker også i 2013 1 mill. kr av budsjetttildelingen til å øke UEs aktivitet i Nord-Norge. Målet med bevilgningen er å stimulere til økt verdiskaping på land i Nord-Norge. Arbeidet inngår som en del av regjeringens nordområdestrategi.

Mer informasjon:

- www.ungdomsbedrift.no
- www.norge.no
- www.ue.no

Ung Gründer (inkludert mentorordning for unge)

Kommunal- og regionaldepartementet

Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
20,2 mill. kr + 5 mill. kr til Nord-Norge	20,2 mill. kr

Innovasjon Norge (IN) administrerer ordningen. Målgruppen er unge mellom 18 og 35 år. I 2011 ble det lansert en mentorordning for unge. Arbeidet med å etablere tilbudet i alle fylker fortsetter i 2013. I tillegg vil Ung Gründer gjennomføre og støtte enkelte nasjonale arrangementer som bidrar til å sette entreprenørskap på dagsorden blant unge. IN jobber også med å gjøre tjenester og programmer mer tilgjengelige for unge.

Rekruttering til utdanning og yrke i landbruket

Landbruks- og matdepartementet

kap. 1150, post 50 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
20 000	26 000	22 000

Landbruks- og matdepartementet jobber for å fremme rekrutteringen til landbruket. Kunnskap og kompetanse er en nøkkelfaktor for landbrukets framtidige konkurranseevne, og det er behov for å bedre rekrutteringen til mange yrker innen grønn sektor. Den samlede satsingen for å fremme rekruttering til landbruket innebærer økt tilskudd til generasjonsskifte til personer under 35 år.

Det er satt av 2 mill kr til evaluering av naturbruksutdanningen og kartlegging av behovet for landbruksutdanning i fagskoler. I samarbeid med Kunnskapsdepartementet skal det iverksettes forsøksordning med opplæring i bedrift (2+2 løp) i landbruks- og gartnerfag. Landbruks- og matministeren har etablert et ungdomsråd for landbruket som skal gi råd om tiltak for bedre rekruttering. Ungdom prioriteres ved kjøp av nyetableringskvote for melk.

Mer informasjon

- Prop. 122 S (2011-2012) *Jordbruksoppkjøret 2012*

er en nøkkelfaktor for landbrukets framtidige konkuransedyktighet. Det er mange yrker innen grunn sektor. Den samlede sektoren består av følgende elementer: Økt tilskudd til generasjonskutt, økt rekruttering, kompetanseheving, likestilling osv. (Statistikken 2011).

ningen og kartlegging av behovet for landbruksutdanning.

Slipp oss til – ungdom inn i landbruket

Landbruks- og matdepartementet

kap. 1138, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
250	250	250

Slipp oss til —ungdom inn i landbruket er et samarbeidsprosjekt mellom Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Natur og Ungdom og Norges Bygdeungdomslag. Prosjektet arbeider for å skape økt bosetting på bygdene med utgangspunkt i ledige gårdsbruk og småbruk. Dette gjør de gjennom å få ledige bruk ut på salg, og ved å drifte nettsiden gardsbruk.no. Landbruks- og matdepartementet støtter prosjektet gjennom organisasjonsstøtte.

Mer informasjon

- www.gardsbruk.no

Praktikantordningen i landbruket

Landbruks- og matdepartementet

Innenfor rammen til bygdeutviklingsmidler i fylkene kan fylkesmannen sette av midler til en praktikantordning.

Hovedmålsettingen med praktikantordningen er å fremme rekruttering, slik at man når landbrukspolitiske mål om et levedyktig og bærekraftig landbruk i hele landet. Hovedmålgruppen er ungdom som ellers ville ha hatt vansker med å skaffe seg praksis for videre arbeid eller utdanning innen landbruket. Nedre aldersgrense er 16 år.

Velg skog

Landbruks- og matdepartementet

kap. 1139, post 71 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
	500	*

* Midler til prosjektet tildeles etter søknad.

Velg skog er skognæringens kompetanse- og rekrutteringsprosjekt. Rekrutteringen til utdanninger innen skognæringen er for lav i forhold til behovet. Det er derfor nødvendig å øke søkerantallet til aktuelle utdanningsinstitusjoner gjennom aktive og målrettede tiltak. Prosjektansvarlige organisasjoner for det nasjonale prosjektet er Skoglauget, NHO Mat og Landbruk/SL og Landbruks- og matdepartementet.

BOLIGETABLERING

Studentboliger

Kunnskapsdepartementet

kap. 270, post 75 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
212 550	242 229	250 223

Tilskudd til studentboligbygging skal sikre at det bygges studentboliger og medvirke til å sikre en rimelig bolig-situasjon for studenter. Studentboliger skal være et supple-

ment til det private boligmarkedet. Husbanken forvalter tilskuddsordningen på vegne av departementet, samt gir samskipnadene råd og veiledning i forhold til studentboligprosjektene. I de siste årene er det gitt tilsagn om tilskudd til bygging av 1000 hybelenheter i året og Kunnskapsdepartementet legger opp til å fordele tilsagn om tilskudd til om lag 1 000 hybelenheter også i 2013.

Mer informasjon

- www.husbanken.no

Tilskudd til utleieboliger

Kommunal- og regionaldepartementet

kap. 581, post 76 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
315 429	425 600	433 800

Tilskudd til utleieboliger skal bidra til å skaffe egnede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet. Mange av boligene er til familier med barn. Tiltaket er viktig for å redusere ventetiden i mottak. I 2011 innvilget Husbanken tilskudd til 292 boliger til flyktninger. Totalt ble det i 2011 gitt tilskudd 1001 utleieboliger. I første halvår 2012 er det gitt tilsagn om tilskudd for 174 mill. kroner til totalt 423 utleieboliger for vanskeligstilte.

Startlån

Kommunal- og regionaldepartementet

Startlån tildeles kommuner for videreutlån. Det skal bidra til å skaffe og sikre egnede boliger for unge og vanskeligstilte på boligmarkedet. Lånet skal være et finansieringstilbud for boligtiltak som vanligvis ikke gis lån i ordinære kredittinstitusjoner. Startlån skal gå til personer som har problemer med å etablere seg i egen bolig eller som har problemer med å bli boende i boligen. Det er kommunene som tildeler lånet. Retningslinjer og praksis kan variere noe fra kommune til kommune. Startlån gis til kjøp, utbedring, oppføring og refinansiering av bolig. Lånet kan finansiere hele boligkjøpet eller være topplån der andre gir grunnfinansieringen. I 2012 var lånerammen 20 mrd. kroner, samme låneramme foreslås for 2013. I 2011 lånte kommunene 6,2 mrd. kroner i startlån av Husbanken, en økning på 700 mill. kroner fra 2010. Det ble totalt gitt 10 803 startlån i 2011, om lag 60 prosent av mottakerne var førstegangs-etablerere. Noe over 50 prosent av startlånene ble i 2011 gitt som topplån i kombinasjon med grunnfinansiering i en privat bank.

Mer informasjon

- husbanken.no

Innsats mot bostedsløshet blant unge

Kommunal- og regionaldepartementet

Bostedsløse defineres som personer som mangler tak over hodet kommende natt (uteliggere), eller som er henvist til akutt eller midlertidig boalternativ (inkludert hos venner, kjente eller slektninger) eller som er i institusjon eller under kriminalomsorgen og skal utskrives/løslates innen to måneder og ikke har egen eid eller leid bolig. Arbeidet med å forebygge bostedsløshet skal ta utgangspunkt i sårbare situasjoner for den enkelte. Unge bostedsløse står ofte uten utdanning og arbeid, og mange har psykiske problemer og rusproblemer. Den siste kartleggingen fra 2008 viste at rundt 1200 personer mellom 18 og 24 år var registrert som bostedsløse. Dette en fjerdedel av alle registrerte bostedsløse i Norge. Kartleggingen viste videre at 30 prosent har vært bostedsløs i over seks måneder. Over halvparten er avhengig av rusmidler og 30 prosent har en synlig eller kjent psykisk sykdom. En fjerdedel av bostedsløs ungdom har et udekket behov for oppfølging i bolig. Ny kartlegging vil bli foretatt i slutten av 2012 og resultatene vil foreligge i første halvdel av 2013. Ungdom i overgang fra barnevernstiltak og andre vanskeligstilte ungdommer skal få hjelp til å skaffe seg boliger med nødvendig oppfølging. Husbanken skal støtte opp om kommunene og deres samarbeidspartnere gjennom faglig støtte og økonomiske virkemidler. Ungdom og barnefamilier er et av Husbankens innsatsområder i arbeidet med å forebygge og bekjempe bostedsløshet i 2012. Husbanken samarbeider tett med andre velferdsdirektorater på dette området.

Mer informasjon

- www.husbanken.no

ALLE SKAL GIS MULIGHET TIL Å KOMME I ARBEID

Unge i aldersgruppen 20–24 år hadde ved utgangen av august 2012 en ledighet på 4,3 prosent. Dette er en reduksjon på 5 prosent i forhold til samme tid året før. 20–24 åringer har høyere ledighet enn andre aldersgrupper, men har opplevd en sterkere reduksjon i ledigheten det siste året enn arbeidsledige i alt. Ledigheten for personer under 20 år har også sunket, og er fortsatt lavere enn for arbeidsstyrken i alt. Ved utgangen av august 2012 var den registrerte ledigheten på 2,6 prosent for arbeidsstyrken i alt.

Arbeids- og velferdsetatens garantier og tilbud

Arbeidsdepartementet

Hovedtilbudet til ungdom under 20 år er videregående opplæring i fylkeskommunal regi. Arbeids- og velferdsetatens viktigste rolle overfor ungdom er å få til en rask overgang til arbeidslivet, ved å bistå i overgangen mellom skole og arbeid.

Ungdomsgarantien skal sikre tilbud om arbeidsmarkedstiltak for ungdom under 20 år som står uten skoleplass eller arbeid. Denne videreføres i 2013.

Oppfølgingsgarantien og tiltaksgarantien for ungdom 20–24 år har hatt til hensikt å sikre oppfølging for ungdom som har vært ledige i tre måneder, og tilbud om arbeidsmarkedstiltak for ungdom som har vært ledige i seks måneder. I 2013 vil Regjeringen endre innretningen på disse garantiene for å styrke fokuset på å tilby bistand etter individuelle behov, og målrette garantiene mot den delen av ungdomsgruppen som har behov for bistand for å komme i arbeid. Garantiene innebærer at ledig ungdom som har behov for bistand for å komme i arbeid, skal få en godkjent aktivitetsplan innen en måned. Denne planen kan inneholde tiltak og virkemidler fra NAV, men også tilbud innen skole, rus, helse og psykiatri dersom den enkelte har behov for det for å nå målet om arbeid. Blant ungdom som har nedsatt arbeidsevne, og som trenger bistand for å komme i arbeid, settes det et mål for Arbeids- og velferdsetaten om at 90 prosent til en hver tid skal ha en godkjent aktivitetsplan.

Samarbeidet med den fylkeskommunale Oppfølgings-tjenesten er viktig for Arbeids- og velferdsetatens tilbud til ungdom. Oppfølgingstjenesten koordinerer tiltak for å få ungdom som av ulike grunner faller ut av videregående skole, tilbake i opplæring. Arbeids- og velferdsetatens tilbud om tiltak og tjenester er basert på den enkeltes behov. Vurderingen av behov for tiltak skjer i samarbeid med ungdommen selv, eventuelt i samarbeid med oppfølgings-tjenesten eller opplæringsmyndighetene. Ungdom som ikke har fullført videregående opplæring skal i størst mulig grad tilbys kombinasjoner av arbeidsrettede tiltak og videregående opplæring.

I 2013 vil Arbeidsdepartementet og Kunnskapsdepartementet fortsette å arbeide for et styrket samarbeid mellom Oppfølgings-tjenesten og Arbeids- og velferdsetaten i oppfølgingen av ungdom i alderen 16–21 år, for i større grad å hindre at ungdom blir stående utenfor utdanning og arbeidsliv. Dette er en viktig del av Regjeringens satsing for økt fullføring i videregående opplæring, Ny GIV.

Arbeidsrettede tiltak

Arbeidsdepartementet

Arbeidsrettede tiltak nyttes for å fremme overgang til arbeid, redusere ledigheten og motvirke utstøting fra arbeidslivet gjennom å styrke deltakernes kompetanse, arbeidsevne og mulighet for ordinært arbeid. Arbeids- og velferdsetaten har et bredt spekter av arbeidsrettede tiltak som skal bidra til å styrke den enkeltes muligheter på arbeidsmarkedet. Nedenfor følger en oversikt over de tiltakene som er mest brukt for ungdom:

Avklaring: Tiltaket avklaring kan gis til personer med eller uten et eksisterende arbeidsforhold, som har behov for mer omfattende avklaringsbistand enn det NAV kan tilby. Arbeidssøker kan få veiledning og bistand til å kartlegge hvilke muligheter han eller hun har til å skaffe seg et passende arbeid, samt bistand til å prøve ut sin arbeidsevne.

Arbeidspraksis: Tiltaket skal gi tilrettelagt arbeidstrening med oppfølging. Tiltaket skal bidra til å prøve ut den enkeltes muligheter på arbeidsmarkedet, gi arbeidserfaring, og bidra til å styrke deltakernes muligheter til å komme i arbeid eller utdanning. Det skal utarbeides en plan for den enkelte deltaker. Arbeidspraksis foregår enten i ordinær eller skjermet virksomhet.

Opplæring-AMO: Opplæring organisert som arbeidsmarkeds-kurs er ofte korte, arbeidsrettede kurs, og skal bidra til å kvalifisere arbeidssøkere til ledige jobber. Målgruppen er arbeidssøkere som har behov for kvalifisering for å komme i jobb. Deltakere i opplæringstiltak skal være over 19 år.

Lønnstilskudd: Lønnstilskudd skal bidra til at utsatte grupper arbeidssøkere ansettes på ordinære lønns- og arbeidsvilkår. Dette skal oppnås ved å gi arbeidsgivere kompensasjon i form av tidsbegrenset lønnstilskudd dersom de ansetter personer i målgruppen på ordinære ansettelses- og arbeidsvilkår, med sikte på et varig arbeidsforhold. Tiltaksdeltakerne skal utføre ordinære oppgaver i en offentlig eller privat virksomhet. Det pågår også et forsøk med tidsubestemt lønnstilskudd for personer med varig og vesentlig nedsatt arbeidsevne.

Oppfølging: Tiltaket oppfølging kan gis til personer med eller uten et eksisterende arbeidsforhold, som har behov for mer omfattende formidlings- og oppfølgingsbistand enn det NAV kan tilby. Arbeidssøker kan få praktisk bistand og oppfølging både i jobbsøkningsfasen og i startfasen av ordinært arbeid, og om nødvendig få hjelp med tilrettelegging av arbeidssituasjonen.

Tiltak for ungdom med nedsatt arbeidsevne: Personer med nedsatt arbeidsevne som har behov for arbeidsrettet bistand, har i prinsippet tilgang til alle arbeidsrettede tiltak. Tiltakene *arbeid med bistand* og *arbeidspraksis i skjermet virksomhet* er aktuelle tiltak for ungdom med stort behov for personlig oppfølging.

Yrkesprøving: Yrkesprøving er en metode for vurdering og dokumentering av realkompetanse. Registrerte arbeidssøkere og nyankomne innvandrere uten rett til videregående opplæring vil få mulighet til yrkesprøving ved henvisning fra

henholdsvis Arbeids- og velferdsetaten, eller kommunen.

Mer informasjon

- www.nav.no

Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne

Arbeidsdepartementet

Mennesker med nedsatt funksjonsevne kan møte store utfordringer når de skal ut i arbeidslivet. Regjeringens jobbstrategi er en målrettet innsats for å få flere i jobb og færre på stønad. Strategien ble iverksatt i 2012 og videreføres og styrkes i 2013. Strategiens målgruppe er unge under 30 år med nedsatt funksjonsevne. Gjennom jobbstrategien velger regjeringen å rette innsatsen mot fire barrierer som kan gjøre det vanskelig for personer med nedsatt funksjonsevne å komme i arbeid: diskrimineringsbarrieren, kostnadsbarrieren, produktivitetsbarrieren og informasjons- og holdningsbarrieren

Viktige tiltak i 2013:

- Regjeringen foreslår at 900 tiltaksplasser knyttes til jobbstrategien i 2013, 400 flere plasser enn i 2012. Dette kommer i tillegg til at det vil skje en generell prioritering av målgruppen innenfor det totale tiltakstilbudet.
- Regjeringen foreslår å gjøre arbeids- og utdanningsreiser for personer med nedsatt funksjonsevne til en permanent og landsdekkende ordning fra 2013. Det foreslås å styrke ordningen med 33 mill. kroner, slik at det samlet avsettes 63 mill. kroner til arbeids- og utdanningsreiser i 2013.
- Forsøk med tilretteleggingstilskudd for arbeidssøkere og bruk av individuell oppfølging ved hjelp av mentorer og funksjonsassistenter videreføres.

Kapittel 8

INTERNASJONALT SAMARBEID, KONTAKT OG BISTAND

Dagens barn og unge må forholde seg til problemstillinger som strekker seg langt utover det lokale og nasjonale. Globaliseringen fører til at internasjonale temaer bringes nærmere, ikke minst gjennom utviklingen av informasjons- og kommunikasjonsteknologi, noe som i særlig grad påvirker barn og unge.

Norges internasjonale engasjement skal bidra til å gi barn og unge bedre muligheter til å utvikle seg selv og å forbedre sine omgivelser. Det er viktig at barn og unge gis muligheter for å delta aktivt i arbeidet med å definere og utføre det som skal gjøres, og ikke bare være mottakere av assistanse. Økt kunnskap blant barn og unge om globale utfordringer og situasjonen i andre land, er en forutsetning for slik aktiv deltakelse.

Regjeringen arbeider for å nå FNs tusenårsmål innen 2015 om å halvere ekstrem fattigdom, tilby alle barn grunnutdanning og redusere barnedødeligheten. Tusenårsmålene er sterkt knyttet til barn og unges rettigheter og levekår, og regjeringen har valgt å ta et særskilt ansvar for å bidra til oppfyllelsen av de helserelaterte målene. Regjeringen vil i 2013 støtte aktivt opp om FNs arbeid for barns rettigheter og beskyttelse av barn gjennom fattigdomsbekjempelse, politisk dialog og normativt arbeid. Også arbeid på andre internasjonale arenaer vil være sentralt.

8.1 INTERNASJONALT BARNE- OG UNGDOMSSAMARBEID

Det er viktig at barn og ungdom får erfaring fra internasjonalt samarbeid. Kunnskap og erfaringer fra forhold i andre land er nødvendig for å forstå og delta aktivt i et moderne samfunnsliv. Derfor er det nødvendig å legge til rette for at barn og ungdom får anledning til å delta i det internasjonale samarbeidet og at de får styrket sin forståelse for andre lands sosiale og økonomiske forhold, språk, kultur og tradisjoner. Ulike former for utvekslinger over landegrensener og andre former for internasjonalt samarbeid for barn og unge er viktige virkemidler for å oppnå disse målene. Barn og ungdom må være aktive deltakere i arbeidet med å definere og gjennomføre tiltakene på dette området.

INTERNASJONAL BARNEBORTFØRING

Arbeidsgruppe som skal gjennomgå regelverket og håndteringen av internasjonale barnebortføringssaker

Justis- og beredskapsdepartementet

Arbeidet med barnebortføring har høy prioritet, og det er viktig å ha et godt system for bistand og oppfølging for å få et bortført barn hjem.

Internasjonal barnebortføring omfatter tilfellene der et barn ulovlig tas ut av landet i strid med foreldreansvaret til gjenværende forelder, eller et barn blir ulovlig tilbakeholdt etter lovlig opphold i utlandet, for eksempel et ferieopphold. Tilfeller der barn blir tatt til utlandet av en eller begge foreldrene etter at barnevernet har overtatt omsorgen for det, omfattes også.

Det er mer enn 20 år siden Norge tiltrådte Haagkonvensjonen om internasjonal barnebortføring. Det er på tide å foreta en evaluering av hvordan konvensjonens forpliktelser etterleves av norske myndigheter og norske domstoler. Regjeringen har derfor besluttet å nedsette en ekstern arbeidsgruppe som skal se på det norske regelverket og vurdere den samlede bistanden som ytes av norske myndigheter i internasjonale barnebortføringssaker, for å styrke innsatsen der det er behov for det.

Arbeidsgruppen skal utarbeide en rapport med sine vurderinger og forslag til forbedringer. Rapporten skal etter planen legges frem i løpet av 2013.

Mer informasjon

- www.barnebortføring.no

SAMARBEID I NORDEN OG NÆROMRÅDENE

Nordisk samarbeid

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Generell barne- og ungdomspolitik

Nordisk Ministerråds strategi for barn og unge i Norden utgjør grunnlaget for den samlede aktiviteten ministerrådet har overfor barn og unge. Samarbeidsministrene (MR-SAM)

har det overordnede ansvaret for å koordinere det nordiske samarbeidet på barne- og ungdomsområdet. Ansvaret for det konkrete faginnholdet ligger hos de respektive fagministerådene. Nordisk barne- og ungdomskomite (NORDBUK) er Nordisk Ministerråds rådgivende og koordinerende organ i nordiske barne- og ungdomspolitiske spørsmål. Samarbeidet på tvers av sektorene for å ivareta et barne-

og ungdomsperspektiv i Ministerrådets arbeid er sentralt. NORDBUK vil i 2013 arbeide for at alle barn og unge skal ha gode oppvekst og levekår, at deltakelse og innflytelse skal fremmes på like vilkår.

Mer informasjon • www.norden.org

Østersjøregionen

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Østersjørådet (CBSS) har 11 medlemsland. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet deltar i *Expert group for cooperation on children at risk* (EGCC). Formålet med samarbeidet er å dele kunnskap om politikk, tiltak, forskning og annen kunnskapsbasert produksjon, samt initiere egne prosjekt. Det er utarbeidet en plan for prioriteringer i arbeidet for perioden 2011–2013, disse er:

- Vern mot all seksuell utnyttning av barn og alle former for seksuelle overgrep
- Sikre barns rettigheter ved migrasjon, samt beskyttelse av barn utsatt for menneskehandel
- Tidlig intervensjon for å sikre barns rett til beskyttelse fra alle former for vold og overgrep
- Rettigheter for barn og unge på institusjon

Det er i verksatt en rekke prosjekter innenfor de prioriterte områdene. Barn som er utsatt for overgrep generelt, og menneskehandel spesielt, inngår som viktige tema i EGCC sitt arbeid. På dette området er det blant annet initiert et samarbeid mellom Norge, Sverige, Polen og Litauen som involverer politi, barnevern, påtalemyndighet og frivillig sektor i de fire landene. Norge utviklet et opplegg for tilsyn med institusjoner for barn og unge kalt *AudTrain - System Based Audit of Alternative Care For Children*. Dette videreføres som kursopplegg i enkelte av medlemslandene for å bedre kompetansen om betydningen av tilsyn og hvordan dette kan utføres. EGCC har i samarbeid med flere eksterne partnere også initiert et større prosjekt om risiko på nett kalt ROBERT – Risktaking Online Behaviour Empowerment through Research and Training.

Mer informasjon

- www.balticsea-youth.org
- www.childcentre.info

Barentsregionen

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Samarbeidet i Barentsrådet utgjør Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets viktigste bidrag til oppfølgingen av regjeringens nordområdestrategi. Norge har formannskapet i Barentsrådet i perioden 2011 - 2013, hovedpunktene i arbeidet er:

- Bærekraftig næringsutvikling i en Barentsregion rik på ressurser
- En miljø- og klimavennlig utvikling basert på kunnskap
- Barentsinnbyggeren – en regional identitet
- Den menneskelige dimensjon

Barentsrådets arbeidsgruppe på det ungdomspolitiske området har blant annet etablert et kontor for informasjon og veiledning (Barents Youth Coordination Office – BYCO) i Murmansk. Kontorets hovedoppgave er å formidle kontakt mellom organisasjoner og ungdomsgrupper i regionen, informere om mulighetene til å finansiere felles prosjekter, aktiviteter og utvekslinger mellom landene, være behjelpelig med gjennomføringen av prosjekter og aktiviteter, spesielt med hensyn til visumsøknader. Departementets bevilgning til finansiering av flernasjonale tiltak og prosjekt på barne- og ungdomsområdet, som blir forvaltet av Barentssekretariatet. Ordninga blir videreført i 2013. Departementet er også med i Barentsrådets arbeidsgruppe for helse- og sosiale saker og Barents Helseprogram. Programmet for utsatte barn og unge i Barentsregionen (Children and Youth at Risk in the Barents region - CYAR II) vil videreføres i 2013 i regi av Bufetat region Nord. Dette på vegne av departementet og Barentsrådets arbeidsgruppe for helse – og sosialsaker.

I 2013 er det 20 år siden Barentsrådet ble etablert med grunnlag i Kirkenes-erklæringen. Norge planlegger et statsministtermøte i Kirkenes i juni 2013 hvor det legges opp til å vedta en fornyet Kirkenes-erklæring.

Mer informasjon

- www.barents.no

SAMARBEID I EU/EØS-OMRÅDET

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

EUs barne- og ungdomspolitik

Rammeverket for EUs ungdomspolitik (2010–2018) vektlegger en tverrsektoriell struktur. Rammeverket tar for seg områdene utdanning og opplæring, arbeid, kreativitet og entreprenørskap, deltaking, helse og idrett, frivillig arbeid og sosial inkludering. Det er lagt vekt på at ungdomspolitikken i EU og medlemslandene skal være kunnskapsbasert. I EU sin strategi, Europa 2020, er det fremmet forslag om ulike «flaggskip» som skal bidra til gjennomføringen av strategien. To av dem, «Youth on the move» og «An agenda for new skills and jobs» er særlig viktige for det ungdomspolitiske området.

EUs ungdomsprogram Aktiv ungdom er et viktig redskap for at barn og ungdom skal kunne ta del i internasjonalt samarbeid og påvirke internasjonale, nasjonale og lokale myndigheter. Programmet løper for perioden 2007–2013. Målgruppa er ungdom mellom 13 og 30 år og de som arbeider med ungdom. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) er nasjonalt kontor for programmet. De største delprogrammene gjelder utveksling av ungdomsgrupper og deltaking i volontørtjenesten.

Mer informasjon

- www.aktivungdom.eu
- www.europaportal.no

Andre EU programmer

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har også ansvaret for Norges deltakelse i EU-programmet *DAPHNE III*, som et ledd i arbeidet mot vold og seksuell utnyttning av barn, ungdom og kvinner. Norge deltar også i EU-programmet *Beskyttelse av barn ved bruk av Internett* og andre kommunikasjonsteknologier.

Samarbeid gjennom Europarådet

Europarådet er et viktig samarbeidsforum på det barne- og ungdomspolitiske området. Ut fra de rammene som Ministerkomiteen har vedtatt, styres samarbeidet på ungdomsområdet av en felles komité med representasjon fra medlemslandenes fagdepartementer og representanter fra de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene. Dette samstyret (co-management) mellom frivillig og offentlig sektor er en unik konstruksjon av Europarådet. Særlig viktige instrumenter for utviklingen av ungdomspolitik i europeiske land er Europarådets to ungdomssentre, i Strasbourg og Budapest. De benyttes til kurs, konferanser og ledertrening for nasjonale og internasjonale frivillige ungdomsorganisasjoner. Det europeiske ungdomsfondet gir tilskudd til barne- og ungdomsorganisasjonenes samarbeid. Europarådet har inngått et «partnerskap» med Europakommisjonen om enkelte forhold innenfor ungdomspolitikken. Det er særlig lagt vekt på å utvikle bedre kunnskap om ungdom og samarbeid om lederutvikling. Et annet viktig tiltak er etableringen av European Knowledge centre, en kunnskapsdatabase som omfatter de fleste landene som er medlem av Europarådet. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) bidrar i dette arbeidet.

Mer informasjon

- www.coe.int

INTERNASJONALT ORGANISASJONS- OG SOLIDARITETSARBEID

Operasjon dagsverk

Kunnskapsdepartementet

All opplæring skal ha et internasjonalt perspektiv. Operasjon Dagsverk (OD) arrangeres av Elevorganisasjonen. Hensikten med OD er å fremme global forståelse og solidaritet samt bidra til å heve kunnskapene om nord/sør problematikk. Hvert år jobber norske elever inn nærmere 30 millioner kroner for å gi ungdom i sør muligheten til utdanning. I forbindelse med Operasjon Dagsverk gjennomfører også mange ungdoms- og videregående skoler hver høst en Internasjonal uke. Internasjonal uke setter søkelyset på barn og ungdoms oppvekstvilkår i andre deler av verden, menneskerettigheter, miljø- og fattigdomsspørsmål.

Mer informasjon

- www.od.no

Fredskorpset – Fredskorpset Ung

Utenriksdepartementet

kap. 160, post 77 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
139 524	135 000	160 000

Fredskorpset er et statlig forvaltningsorgan underlagt Utenriksdepartementet som legger til rette for gjensidig personellutveksling mellom virksomheter i Norge og Afrika, Asia og Latin-Amerika. Hensikten er å overføre kunnskap, erfaringer og ferdigheter til hverandre. Fredskorpset har en klar ungdomsprofil ved at deltagerne hovedsakelig skal være mellom 18–35 år. Det er en egen programlinje, Fredskorpset Ung, som er særskilt rettet inn mot ungdom i aldersgruppen 18–25 år.

Mer informasjon

- www.fredskorpset.no

8.2 UTDANNINGSSAMARBEID

Internasjonalt og nasjonalt er kunnskapsutvikling viktig for å sikre fremtidig velferd og livskvalitet. Sammenhengen mellom utdanning, forskning og utvikling er i mange tilfeller synonymt med samfunnsutvikling generelt. Internasjonalisering av utdanning er ikke bare et mål i seg selv, men også som et virkemiddel til å fremme økt kvalitet og relevans i norsk utdanning. Internasjonalt utdanningssamarbeid på alle nivåer er derfor viktig; det skal både gi høyere faglig kvalitet og økt relevans for elever og studenter til å møte utfordringer i et flerkulturelt og internasjonalt orientert samfunns- og næringsliv. Både på grunnskolens øverste trinn og i videregående opplæring finnes ordninger gjennom utvekslingsorganisasjoner for enkeltelever og hele klasser. I tillegg har norske elever mulighet til å søke utvekslingsopphold gjennom EU og også gjennom andre nasjonale og nordiske aktører. Det er et uttalt mål at alle universitets- og høyskolestudenter som ønsker det, skal få anledning til å ta et studieopphold i utlandet som del av sin norske gradsutdanning.

NORDISK UTDANNINGSSAMARBEID

Kunnskapsdepartementet

Nordplus

Utdanningssektorens mobilitets- og nettverksprogram, Nordplus, er et viktig politisk instrument for å fremme det nordiske kultur-, språk- og verdifellesskapet. Programmet omfatter også de baltiske landene, som deltar på like fot med de nordiske landene.

Mer informasjon

- www.norden.org/no
- www.siu.no/nor/

EUROPEISK UTDANNINGSSAMARBEID

Kunnskapsdepartementet

Europarådets prosjekt *Demokrati og medborgerskap i grunnopplæringen* (Education for Democratic Citizenship and Human Rights) retter seg mot kunnskaper, holdninger og ferdigheter som setter ungdom i stand til å bli aktive og engasjerte samfunnsborgere. Innenfor språkopplæring er det utarbeidet et europeisk rammeverk for språkundervisning, *Common European Framework of Reference for Language Learning and Assessment*. Europarådssamarbeidet innen høyere utdanning er rettet mot å sikre studentrettigheter, institusjonell autonomi og godkjenning av kvalifikasjoner fra høyere utdanning. Lisboakonvensjonen, som er felles for Europarådet og UNESCO, skal gjøre det lettere å få høyere utdanning fra Norge godkjent i andre land og legge bedre til rette for godkjenning av utenlandske kvalifikasjoner i Norge. Lærere eller lærerutdannere som ønsker kunnskap om europeisk historie og samfunnsvitenskap tilbys *Pestalozzi-kurs*.

Mer informasjon

- www.europaportalen.no
- www.coe.int
- www.norway-coe.org
- www.nokut.no
- www.siu.no/nor/

Handlingsprogrammet for livslang læring og Erasmus Mundus

Kunnskapsdepartementet

EUs handlingsprogram for livslang læring omfatter fire sektorprogrammer; *Comenius*, *Erasmus*, *Grundtvig* og *Leonardo da Vinci*, og forvaltes av Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU). *Erasmus Mundus* er et samarbeidsprogram som støtter konsortier av universiteter og høyskoler som tilbyr felles master- og doktorgrader, stipendprogram for studenter og lærere utenfor EU/EØS-området og tiltak som fremmer det europeiske høyere utdanningsområdet.

Mer informasjon

- www.siu.no

Bilateralt samarbeid Norge – Frankrike og Norge – Tyskland

Kunnskapsdepartementet

Nesten alle norske institusjoner innen høyere utdanning har utvekslingsavtaler med universiteter og høyskoler i Frankrike, oftest som ledd i *Life long learning*-Erasmus-samarbeidet. I tillegg finnes det tilrettelagte kurs ved studiesenteret i Caen og egne avtaler for tilrettelegging av studier i økonomi- og ingeniørfag i Toulouse.

Tyskland er ett av de mest populære landene for norske Erasmusstudenter. Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD) tilbyr hver sommer gratis intensivkurs i tysk for innreisende Erasmusstudenter. Norge er ett av de landene som skal prioriteres.

Gjør det! er et gjensidig utvekslingsprogram mellom Norge og Tyskland for ungdom under yrkesfaglig utdanning. Utvekslingen skjer som regel mellom en norsk bedrift eller utdanningsinstitusjon og en tilsvarende tysk partner. I Norge kan videregående skoler, opplæringskontor, andre opplæringsinstitusjoner og bedrifter søke.

Mer informasjon

- www.siu.no
- www.fivai.no
- www.daad.de
- www.utdanningsdirektoratet.no
- www.fremmedspraksenteret.no
- www.europass.no
- www.etwinning.net
- www.siu.no/

INTERNASJONALT UTDANNINGSSAMARBEID GJENNOM FN

UNESCO og Den norske UNESCO-kommisjonen

Kunnskapsdepartementet

Utdanning for alle er UNESCOs hovedmål innen utdanningsfeltet, og organisasjonen arbeider for å fremme utdanning som en grunnleggende rettighet. Andre viktige mål er å sikre god kvalitet i alle typer utdanning, blant annet ved å stimulere til rekruttering og kvalifisering av flere lærere. Kvalifisering av ungdom for inntektsgivende arbeid blir et stadig viktigere arbeidsområde.

Gjennom det siste tiåret har stadig flere barn i fattige land fått tilgang til grunnutdanning, men fortsatt er det 60 – 70 millioner barn som faller utenfor, særlig i konfliktområder. Norge gir bred støtte til UNESCOs utdanningsprogrammer, og gir særlig prioritet til utdanning for jenter og for barn i konfliktområder, men en støtter blant annet også programmer for integrering av barn med nedsatt funksjonsevne i vanlig skole.

Norge deltar også i UNESCO Associated Schools Project Network (ASPnet). ASPnet gir norske skoler mulighet til samarbeid og kontakt med skoler i alle deler av verden. Prioriterte samarbeidsområder for internasjonalisering i skolen er utvikling for fred, FNs rolle i verden, menneskerettigheter, demokrati og toleranse, interkulturell dialog,

samt utdanning for bærekraftig utvikling og forbruk. Utdanningsdirektoratet koordinerer UNESCOs skolenettverk i Norge.

FNs generalforsamling har gitt UNESCO ansvar for FNs tiår for utdanning for bærekraftig utvikling (2005–2014). Utdanningsdirektoratet følger opp tiåret gjennom kampanjer og gjennom utvikling av en plan for utdanning for bærekraftig utvikling.

Mer informasjon

- www.unesco.org
- www.unesco.no
- www.udir.no

Utenriksdepartementet har ansvaret for det langsiktige samarbeidet med land i Afrika, Asia, Mellom-Amerika og Midt-Østen. Norad forvalter støtten til det langsiktige samarbeidet med partnere i det sivile samfunn og i det lokale næringsliv. Gjennom samarbeidslandenes myndigheter, frivillige organisasjoner, bedrifter, fagforeninger og kultur- og forskningsmiljøer arbeides det for en bedring av befolkningenes livsvilkår.

8.3 BISTAND TIL BARN I NORSK UTVIKLINGSSAMARBEID

Norsk utenrikspolitikk har som mål å ivareta norske interesser og verdier i en verden i rask forandring. Samtidig skal Norge bidra til å fremme internasjonale fellesgoder og bygge en bedre organisert verdensorden, hvor FN spiller en viktig rolle. Arbeidet for fred og forsoning, for menneskerettigheter, likestilling og den humanitære innsatsen utgjør viktige hovedområder. Norge øker dessuten den utenrikspolitiske innsatsen knyttet til miljø og klima.

Barn og unges rettigheter, helse og velferd har alltid stått sentralt i norsk utviklingssamarbeid. Det gjelder ikke minst satsinger innen utdanning og helse, men satsingen på barn og unge går langt utover dette. Overordnede utenrikspolitiske og utviklingspolitiske mål inkluderer økt innsats for fattigdomsbekjempelse, mer rettferdig fordeling og en mer demokratisk verdensorden, både globalt og regionalt. Regjeringens støtte til ambisjonene i FNs tusenårsmål er av overordnet betydning.

Bilateralt samarbeid

Utenriksdepartementet

Utenriksdepartementet har ansvaret for det langsiktige samarbeidet med land i Afrika, Asia, Mellom-Amerika og Midt-Østen. Norad forvalter støtten til det langsiktige samarbeidet med partnere i det sivile samfunn og i det lokale næringsliv. Gjennom samarbeidslandenes myndigheter, frivillige organisasjoner, bedrifter, fagforeninger og kultur- og forskningsmiljøer arbeides det for en bedring av levekårene for barn og unge. Å bidra til oppnåelse av FNs tusenårsmål er en sentral målsetting for dette samarbeidet.

Mer informasjon

- www.norad.no

Tusenårsmålene

Utenriksdepartementet

Det legges stor vekt på bistand til barn innenfor regjeringens satsingsområder og særlig i arbeidet med Tusenårsmålene. Denne satsingen understreker verdien av å bidra til internasjonale fellesløft innen utdanning og helse, samt vern av fattige mødre og barn fra de negative virkningene av klima- og finanskrisen.

Følgende målsettinger fram mot 2015 fra FNs Tusenårstoppmøte ligger til grunn for prioriteringer av norsk bistand:

- Grunnutdanning for alle
- Reduksjon av analfabetismen hos voksne, spesielt blant kvinner
- Reduksjon av barnedødelighet med 2/3
- Reduksjon av mødredødeligheten med 3/4
- Allmenn tilgang til trygt drikkevann og sanitære forhold
- Beskyttelse av barn i spesielt vanskelige omstendigheter

BARN OG UNGDOMS RETTIGHETER

Utenriksdepartementet

Strategien for barn og unge i Sør er et referansedokument for den norske innsatsen fram mot 2015 og samarbeidet med aktører nasjonalt og internasjonalt. Den har som mål å fremme barn og ungdoms rettigheter og levekår i fattige land gjennom norsk utviklingssamarbeid, og fremhever en satsing på barn og ungdom som et sentralt virkemiddel i kampen mot fattigdom og for menneskelig utvikling.

Strategien legger særlig vekt på følgende hovedområder:

- Støttetilpassede utdanningstilbud til barn og unge i

flyktningssituasjoner, inkludert internt fordrevne, samt støtte til reintegreringsprogrammer for barn som har vært assosiert med militære styrker

- Bekjempelse av vold mot barn, herunder handel med barn
- Sikring av barn og unges deltakelse
- Støtte til nettverk som arbeider for barn og unges deltakelse, institusjoner for barns rettigheter og menneskerettighetsopplæring

FNs barnefond – UNICEF

Utenriksdepartementet, Unicef kjernebidrag og programsamarbeidsavtale

kap. 170, post 72 (i 1000 kroner):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
1 020 000	1 070 000 *	1 020 000 *

* Fra 2012 er tilleggsmidlene til Unicef tatt inn i kap. 170, post 72

Unicefs mandat er å fremme barns grunnleggende rettigheter til overlevelse, utvikling, beskyttelse og deltakelse. Unicef har et særskilt ansvar for barn i spesielt vanskelige situasjoner, inkludert barn i væpnet konflikt, og barn som lever i ekstrem fattigdom og nød. Unicef er aktive i 190 land

over hele verden. Unicef spiller en svært betydningsfull rolle som talerør for barns rettigheter, ikke minst overfor nasjonale myndigheter. Kjernebidragene (NOK 450 mill) fra Norge går til gjennomføring av Unicefs strategiske plan, og er ikke øremerket. I tillegg har Norge gjennom mange år vært en aktiv pådriver for å styrke Unicefs arbeid med grunnutdanning, spesielt jenters utdanning. Unicef er også en viktig samarbeidspartner for Norge med hensyn til vaksineringsarbeid, beskyttelse av barn mot vold og overgrep, tiltak og omsorg rettet mot barn som er rammet av aidsepidemien, samt tiltak for barns tilgang til rent vann.

Mer informasjon

- www.unicef.org
- www.unicef.no

UTDANNING

Nær 90 prosent av alle barn i utviklingsland begynner på skole. De siste ti årene er antallet som står uten tilbud om grunnskole redusert fra over 100 til omkring 60 millioner (2011). Nesten halvparten av de som står utenfor bor i områder preget av konflikt og krig. Til tross for en klar framgang er det ikke sannsynlig at målsetningen om å sikre grunnskoleutdanning for alle barn innen 2015 vil nås uten en ekstra innsats.

At mange barn aldri får noen utdanning er problematisk

spesielt fordi det har en langvarig negativ effekt også på en rekke andre forhold. Foreldre med utdanning har for eksempel sjeldnere underernærte barn, og mødredødeligheten går ned for kvinner med skolegang.

Hovedvekten av den norske bistanden til utdanning er rettet mot grunnskolen. Norge har satset spesielt på å nå fram til grupper som ofte faller utenfor: for eksempel jenter og barn i krig og konfliktområder. I budsjettet for 2013 er det satt av midler spesielt til tiltak for å støtte utdanning i krise-

og konfliktområder, og til utdanningsprosjekter innenfor humanitære satsninger, slik at marginaliserte grupper også kan nås.

I tillegg til å få flere barn inn i skolen, er det et stort behov for å heve kvaliteten på den utdanningen som tilbys. Dette arbeidet gjøres blant annet i Unesco, som mottar støtte fra Norge til arbeid med kvalitet og innhold i skolen.

Norge har lagt vekt på å styrke multilaterale aktører innen utdanning, for at den norske støtten kan bidra mest mulig effektivt i den globale satsningen. Unicef er den viktigste partneren. Norge er også en stor bidragsyter til det Globale Partnerskapet for Utdanning. Utdanningsstøtte gis også i form av stat-til-stat-bistand direkte til mottakerlands myndigheter, og gjennom prosjekter i regi av frivillige organisasjoner.

Til sammen utgjør støtten til utdanning i bistanden ca. 1,6 mrd. kroner.

Mer informasjon

- www.norad.no

Global kampanje for de helserelaterte tusenårsmålene

Utenriksdepartementet

kap. 169, post 70 (i 1000 kroner) (til globale tiltak):

Regnskap 2011:	Saldert budsjett 2012:	Saldert budsjett 2013:
1 121 596	1 190 000	1 690 000

Den Globale kampanjen for FNs helserelaterte tusenårsmål skal bidra til fleksibel og økt støtte som tillater nasjonale og lokale forvaltere å angripe flaskehalser som hindrer oppnåelsen av resultater. *Network of Global Leaders* er initiert av Norge og ledes av statsministeren for å bidra til politisk støtte og drakraft for de helserelaterte tusenårsmålene. Målet er å mobilisere stats- og regjeringssjefer i andre land i et politisk nettverk for økt forpliktelse og klarere politisk ledelse for mødre- og barnehelseinnsatser. Kvinner og barn har få organisasjoner som taler deres sak, og det er behov for å fremme organisasjoner og sterke talspersoner

for å bedre tilgangen til helse og styrke kvinner og barns rettigheter.

Norge har bidratt aktiv til å utvikle generalsekretær Ban-ki Moons *Global Strategy For Women's and Children's Health*, som ble lansert i New York i forbindelse med toppmøtet om Tusenårsmålene høsten 2010. Strategien har som mål å redusere mødredødelighet med 3/4 og barnedødelighet med 2/3 innen 2015.

Norge samarbeider med andre givere og internasjonale organisasjoner følge opp Generalsekretærens strategi med mål om å bidra til å utvikle robuste, langsiktige nasjonale finansieringssystemer for de helserelaterte tusenårsmålene, med særlig vekt på utprøving av resultatbaserte elementer innen barne- og mødre helse. Viktig i 2013 vil være oppfølging av anbefalinger fra FNs kommisjon for livsviktige medisiner for kvinner og barn. Rapporten fra kommisjonen ble overlevert FNs generalsekretær i september 2012. Norge støtter også flere FN-organisasjoner over andre budsjettposter som retter stor del av virksomheten sin mot helse, som UNICEF, UNFPA, og UNDP. Det gis også helsestøtte fra bevilgninger til humanitære formål, bevilgninger til norske og internasjonale frivillige organisasjoner, og fra land- og regionbevilgninger.

Mer informasjon

- www.norad.no

Tillegg til å få flere barn i skolen. Dette vil øke kvaliteten på den utdanningen som tilbys. Dette er blant annet i Unesco, som jobber for å øke kvaliteten og innhold i skolen. Norge har lagt vekt på faktorer innen utdanning, og at den kan være mulig effektivt i den globale sammenheng.

BESKYTTELSE AV BARN

Barn i krig og væpnet konflikt

Utenriksdepartementet

FNs Sikkerhetsråd har et sterkt fokus på å stanse væpnede gruppers rekruttering og bruk av barnesoldater, samt overgrep og alvorlige brudd på barns rettigheter i situasjoner med væpnet konflikt. Norge støttet aktivt opp om Sikkerhetsrådets i resolusjon 1882 fra 2009 som åpner for listeføring av parter i konflikt som begår drap, lemlestelse eller seksuell vold mot barn, og resolusjon 1998 fra 2011 som gjør det samme for parter som står bak angrep mot skoler eller sykehus. Fra tidligere åpner resolusjon 1612 for å listeføre parter som benytter barnesoldater. Oppfølging av Sikkerhetsrådets resolusjoner 1612, 1882 og 1998 samt Barnekonvensjonens tilleggsprotokoll om barn i væpnet konflikt, står sentralt i det videre arbeidet for beskyttelse av barn i væpnet konflikt.

Barn og barns rettigheter vil også inngå i oppfølgingen av den humanitære strategien som ble fremlagt høsten 2008. Gjennom Norges engasjement i fredsprosesser legges det vekt på å følge FNs anbefalinger i spørsmål som berører barn, særlig med hensyn til rekruttering av barnesoldater. Videre legges det vekt på aspekter som økt deltakelse og bevissthet blant barn om deres rettigheter, og behovet for rask tilgang til utdanning, blant annet for å forhindre militær mobilisering.

Mer informasjon

- www.un.org/children/conflict

FNs studie om vold mot barn

Utenriksdepartementet

FNs Generalsekretærs rapport om vold mot barn, ble lansert høsten 2006. Dens anbefalinger og konklusjoner er et resultat av en prosess med bred deltakelse der også barn og unge har vært direkte involvert på en unik måte. Et hovedbudskap i rapporten er at ingen vold kan rettferdiggjøres, og at all vold kan forebygges. Volden skjer i alle land uavhengig av kultur, inntekt og status og utøves ofte av dem som står

barn og unge nærmest. Norge har fra starten av støttet prosessen og vil medvirke til at anbefalingene fra FNs Generalforsamling også følges opp gjennom multilateralt og bilateralt samarbeid. Som ledd i oppfølgingen av rapportens anbefalinger bidrar Norge med finansiell støtte til kontoret til FNs Generalsekretærs spesialrepresentant for å bekjempe vold mot barn.

Mer informasjon

- www.crin.org
- www.violencestudy.org

Barn og migrasjon

Utenriksdepartementet

Migrasjon berører svært mange barn på flere måter, og barn påvirker også i stor grad migrasjonsbildet. Mange av migrantene er barn – enten ved at de følger med sine foreldre, blir født «underveis» eller i mottakerlandet, eller er selvstendige migranter som reiser på egen hånd. Mange barn blir igjen i opprinnelseslandet etter at en eller begge av deres foreldre migrerer. Enda flere lever i omgivelser som er sterkt preget av migrasjon – dette gjelder ikke minst barn på landsbygda i mange av utviklingslandene.

Fra norsk side er målet å utvikle politikk som beskytter barn fra negative effekter av migrasjon, som barnearbeid, trafficking, vold, kriminalitet, manglende statsborgerskap eller formell identitet og tidlig ekteskap, og ikke fra migrasjon i seg selv. Barnekonvensjonens tilnærming, med vekt på ikke-diskriminering, hensynet til barnets beste og barnets rett til å bli hørt, vil tillegges stor vekt i videre politikkutvikling fra norsk side.

Handlingsplan mot kjønnslemlestelse av jenter

Utenriksdepartementet

Regjeringens handlingsplan for Norges internasjonale arbeid mot kjønnslemlestelse av jenter fokuserer på tre innsatsområder:

- Forebygging av og bidrag til sosial mobilisering mot kjønnslemlestelse
- Behandling og rehabilitering av jenter og kvinner som har gjennomgått inngrepet
- Styrking av kompetansen på alle nivåer i arbeidet mot kjønnslemlestelse

Etiopia er valgt ut som pilotland i Norges arbeid. Norge støtter også arbeid mot kjønnslemlestelse i øst- og nordafrikanske land, og et fond i regi av FNs befolkningsfond (UNFPA) og FNs barnefond (UNICEF) for bekjempelse av kjønnslemlestelse.

Tiltak for å forebygge handel med barn i opprinnelsesland

Utenriksdepartementet

I følge regjeringens handlingsplan *Sammen mot menneskehandel 2011-2014* skal den norske innsatsen ha et særlig fokus på bl.a. barn og skal bidra til å styrke det internasjonale rammeverket og drive forebyggende arbeid i aktuelle opprinnelsesland.

For å oppnå disse mål jobber Norge innenfor FN, ILO, OSSE, Europarådet, Østersjørådet og Nordisk råd. Vi bidrar til etablering av en gjennomføringsmekanisme for FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet (og dens underprotokoll mot menneskehandel) og i Europarådet støtter vi Greta (overvåkningsorganet for Europaråtskonvensjonen mot menneskehandel). Vi tar også opp spørsmål om menneskehandel i bilaterale konsultasjoner og dialoger om menneskerettigheter.

På utviklingssiden skal innsatsen konsentreres om land som er opprinnelsesland for ofre i Norge og land med særlige utfordringer. Samarbeid med Den arabiske liga mot menneskehandel er en del av dette. Menneskehan-

Norge er en stor finansiell og politisk aktør i det internasjonale humanitære hjelpearbeidet ved konfliktsituasjoner og naturkatastrofer. Beskyttelse og fokus på barn og unge er en viktig del av norsk humanitær politikk. Flere organisasjoner

del er også et prioritert felt innenfor EØS-finansieringsordningen.

Humanitær bistand

Norge er en stor finansiell og politisk aktør i det internasjonale humanitære hjelpearbeidet ved konfliktsituasjoner og naturkatastrofer. Beskyttelse og fokus på barn og unge er en viktig del av norsk humanitær politikk. Flere organisasjoner med barns behov som hovedfokus er store mottakere av norsk humanitær støtte. Dette inkluderer blant annet FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), FNs barnefond (UNICEF), Redd barna, Norsk folkehjelp, Leger uten grenser og Flyktninghjelpen. UNICEFs humanitære arbeid bygger på internasjonale menneskerettighetskonvensjoner, inkludert FNs barnekonvensjon, og internasjonal humanitærrett i land i konflikt. Som tredje største giver til UNICEF bidrar Norge til at organisasjonen får gjennomført sitt viktige arbeid med å beskytte barn. Totalbidraget til UNICEFs humanitære arbeid i 2011 lå på 95,9 millioner kroner.

I tillegg til den tradisjonelle humanitære støtten anser Norge det som viktig å sikre rask tilgang til utdanning, blant annet for å forhindre militær mobilisering. Utdanning under humanitære kriser er blant annet en nødvendig satsing for å oppnå tusenårsmål 2 om utdanning for alle barn innen 2015. Det er viktig at planlegging av utdanning under humanitære kriser er med i forebyggings- og beredskapsplaner. Norsk innsats for humanitær nedrustning er en viktig del av den forebyggende innsatsen for beskyttelse av barn. I tillegg til den forebyggende effekten av forbud mot slike våpen støtter Norge arbeid for ryddig av miner og andre eksplosiver og gir støtte til rehabilitering av ofre.

Mer informasjon

- www.norad.no

Vedlegg

KORTVERSJON AV FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

1 • ALDER 18 ÅR

Alle under 18 år er barn, dersom ikke en tidligere alder er lovfestet av staten.

2 • INGEN DISKRIMINERING

Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.

3 • TIL BARNETS BESTE

Ved alle handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Staten skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller beskyttelsen av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.

4 • STATENS ANSVAR

Det er statens ansvar å sette barnerettighetene ut i livet.

5 • FORELDREANSVARET

Staten skal respektere de rettigheter og plikter foreldrene og andre foresatte har for å gi barnet veiledning og støtte slik at barnet skal kunne utøve konvensjonens rettigheter.

6 • RETT TIL LIV

Staten plikter så langt som mulig å sørge for at barn overlever og får utvikle seg.

7 • NAVN OG STATSBOGERSKAP

Barnet har, umiddelbart etter fødselen, rett til navn og nasjonalitet, og så langt det er mulig, å kjenne til sine foreldre og få omsorg av dem.

8 • IDENTITET

Staten skal respektere barnets rett til å bevare sin identitet, herunder nasjonalitet, navn og familieforhold. Dersom et barn ulovlig blir fratatt en slik identitet skal staten hurtig bistå med gjenopprettelse.

9 • HOLDE FAMILIEN SAMMEN

Barnet skal ikke atskilles fra sine foreldre mot sin vilje, unntatt når dette er nødvendig av hensyn til barnets beste.

10 • GJENFORENE FAMILIEN

Søknader om familiegjenforening over landegrenser skal behandles på en positiv, human og rask måte. Barnet har rett til regelmessig kontakt med begge foreldre.

11 • ULOVLIG BORTFØRING OG TILBAKEHOLD

Staten skal bekjempe at barn blir tatt ulovlig ut av et land eller hindret fra å vende tilbake, og skal inngå avtaler med andre land for å få til dette.

12 • Å SI SIN MENING OG BLI HØRT

Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.

13 • FÅ OG GI INFORMASJON

Barnet har rett til ytringsfrihet, til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer av alle slag og på alle måter.

14 • TANKE-, SAMVITTIGHETS- OG RELIGIONSFRIHET

Barnet har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Staten skal respektere foreldrenes retter og plikter til å opplyse barnet om dets rettigheter i slike spørsmål.

15 • ORGANISASJONSFRIHET

Barnet har rett til organisasjons- og forsamlingsfrihet.

16 • RETT TIL PRIVATLIV

Barnet skal ikke utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv, i familien, i hjemmet eller i korrespondansen sin. Det skal beskyttes mot ulovlig angrep mot ære og omdømme.

17 • MASSEMEDIA

Staten skal sikre barn tilgang til informasjon fra et mangfold av nasjonale og internasjonale kilder. Staten skal oppmuntre massemedia og forleggere til å spre informasjon som skaper forståelse, kunnskap, sosiale ferdigheter og velvære, og til å lage eget barnestoff, også for minoritetsbarn. Staten skal beskytte barna mot skadelig informasjon.

18 • FORELDREANSVARET

Begge foreldrene har et hovedansvar for barnets omsorg og utvikling etter hva som er best for barnet. Staten skal gi støtte og sikre utvikling av institusjoner, tjenester og tiltak for omsorg for barn, herunder også tatt hensyn til utarbeidende foreldre.

19 • BESKYTTELSE MOT MISBRUK

Staten skal beskytte barnet mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner.

20 • BARN UTEN OMSORG FRA FAMILIEN

Barn som er uten familiemiljø, har særlig rett på beskyttelse og omsorg, for eksempel ved plassering i fosterhjem, eller om nødvendig, ved egnet institusjon eller ved adopsjon.

21 • ADOPSJON

Nasjonal og internasjonal adopsjon skal bare finne sted i samsvar med loven, og skal være autorisert av myndighetene. Adopsjon utenlands skal ikke resultere i urettmessig økonomisk fortjeneste, og bør betraktes som et alternativ til omsorgstiltak i barnets opprinnelsesland.

22 • FLYKTNINGEBARN

Barn som søker flyktningestatus eller som anses som flyktninger, skal få behørig beskyttelse og humanitær hjelp. Staten skal i samarbeid med internasjonale organer hjelpe et barn som er alene til å bli gjenforent med sine foreldre.

23 • FUNKSJONSHEMMEDE BARN

Psykisk og fysisk funksjonshemmede barn har rett til å leve et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer dets verdighet, fremmer selvtilit, og letter barnets aktive deltakelse i samfunnet. Et funksjonshemmet barn har rett til særskilt omsorg. Barnet skal få undervisning, opplæring, helsetjenester, rehabiliteringstjenester, forberedelse til arbeidslivet og rekreasjonsmuligheter for å oppnå best mulig integrering og individuell utvikling. Staten skal samarbeide med andre land om dette, og ta spesielt hensyn til utviklingslandenes behov.

24 • HELSE

Barnet har rett til å få den best mulige medisinske behandling og hjelp til å komme seg etter sykdom. Staten skal arbeide for å redusere spedbarns- og barnedødelighet, sikre at alle barn får nødvendig legehjelp, gi god helsemessig omsorg til mødre etter fødselen, bekjempe sykdom og gi orientering og utdanning om helse og riktig ernæring. Staten skal også avskaffe helsefarlige tradisjoner, samarbeide med andre land og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

25 • BARN UNDER OFFENTLIG OMSORG

Barn plassert i omsorgstiltak utenfor familiemiljøet har krav på periodisk vurdering av behandlingen og oppholdet der.

26 • SOSIALTJENESTER

Staten skal sikre at barnet får den sosiale hjelpen og den økonomiske støtten det har krav på etter landets lover.

27 • LEVESTANDARD

Barnet har rett til en levestandard som er tilstrekkelig på alle områder. Foreldrene, eller andre som har ansvar for barnet, har det grunnleggende ansvaret for å sikre de levevilkår som er nødvendig for barnets utvikling. Staten har plikt til å støtte de foresatte.

28 • UTDANNING

Barnet har rett til utdanning. Staten skal gjøre grunnskoleutdanningen gratis og obligatorisk og gjøre ulike former for videregående utdanning tilgjengelig for alle barn, samt sette i verk tiltak for å redusere tallet på de som ikke fullfører skolegangen. Disiplin i skolen skal utøves på en måte som er forenlig med barnets menneskeverd. Staten skal også fremme internasjonalt samarbeid om utdanning, og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

29 • MÅLET MED UTDANNING

Utdanningen skal fremme utvikling av barnets personlighet, og teoretiske og praktiske ferdigheter. Den skal skape respekt for menneskerettighetene og fremme holdninger om fred, toleranse, og vennskap mellom folk. Utdanningen skal skape respekt for naturen, og for barnets egen og andres kultur.

30 • MINORITETER OG URBEBOLKNING

Barn som tilhører en minoritet eller urbefolkningen, har rett til sammen med andre i sin gruppe, å leve i pakt med sin kultur, religion og eget språk.

31 • LEK OG FRITID

Barnet har rett til hvile, fritid og lek, og til å delta i kunst og kulturliv.

32 • BARNEARBEID

Barnet har rett til å bli beskyttet mot økonomisk utnyttning i arbeid, og mot å utføre arbeid som kan svekke utdannings- eller utviklingsmulighetene.

33 • NARKOTIKA

Barnet har rett til å bli beskyttet mot ulovlig bruk, omsetting og produksjon av narkotiske stoffer.

34 • SEKSUELL UTNYTTING

Barnet har rett til beskyttelse mot alle former for seksuell utnyttning og misbruk. For å verne barn mot slik utnyttning skal staten sette i verk alle nødvendige tiltak, nasjonalt og internasjonalt.

35 • BORTFØRING, PROSTITUSJON OG SALG

Staten har plikt til å gjennomføre nasjonale og internasjonale tiltak for å hindre kidnapping, bortføring eller salg av barn til ethvert formål og i enhver form.

36 • ANNEN UTNYTTING

Staten har plikt til å beskytte barnet mot alle former for utnyttning som på noen måte kan være skadelig for barnets ve og vel.

37 • FENGSEL, DØDSSTRAFF OG TORTUR

Barn skal ikke utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Dødsstraff eller fengsel på livstid uten mulighet for løslatelse er ikke tillatt hvis forbrytelsen ble utført før fylte 18 år. Barn som er i fengsel, skal holdes atskilt fra voksne, om ikke det motsatte anses å være best for barnet. Fengsling skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom. Pågrepelse og fengsling skal skje på lovlig måte, og barnet har rett til juridisk og annen egnet bistand og til å få en rask og uavhengig overprøving av sin sak.

38 • BARN I KRIG

Staten skal sette i verk tiltak for å hindre at barn som ikke er fylt 15 år, tar direkte del i krigføring.

39 • REHABILITERING OG REINTEGRERING

Staten er forpliktet til å iverksette alle hensiktsmessige tiltak for å sikre rehabilitering og sosial reintegrering av barn som er offer for misbruk, utnyttning, forsømmelse, tortur, væpnede konflikter eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

40 • BEHANDLING I SAKER OM STRAFF

Barn som er anklaget eller dømt for straffbare handlinger har rett til en behandling som fremmer dets følelse av verdighet og egenverd og styrker dets respekt for menneskerettighetene. Målet er at barnet påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet. Staten skal fastsette en kriminell lavalder. Det skal være mulighet til å få overprøvet en straffedom av en høyere myndighet eller domstol. Barnet skal få gratis bistand av tolk hvis barnet ikke snakker det språket som blir brukt.

41 • NÅR ANDRE LOVER ER BEDRE

Hvis annen nasjonal lovgivning eller folkeretten sikrer barnet bedre enn med denne konvensjonen, gjelder disse lovene, og ikke konvensjonen.

42 • KJENNSKAP TIL KONVENSJONEN SKAL SPRES

Staten er forpliktet til å gjøre konvensjonens innhold kjent for barn og voksne.

Stavanger

- årets barne- og ungdomskommune 2012

Stavanger utmerker seg som en kommune som tar barn og ungdom på alvor.

Årets barne- og ungdomskommune utmerker seg som en by som er god å vokse opp i og som viser et tydelig engasjement overfor sine unge innbyggere. Dialog med barn og ungdom er ofte kjernen i kommunens tiltak for barn og ungdom. Stavanger viser en imponerende vilje til å satse på et inkluderende oppvekstmiljø for barn og ungdom, og en stor evne til å kartlegge og handle raskt når det oppstår behov. Kommunen kan vise til flere godt fungerende strukturer mellom ulike etater og tjenester, og mellom offentlig og frivillig sektor.

Kommunen består av ca. 30.000 barn og unge og har visjonen *"Sammen for en levende by"*. Satsing på barn og ungdom fremstår som en viktig forutsetning for å få dette til. Kommunen har flere strukturer som sikrer barn og ungdom et helhetlig tilbud og virker forebyggende. De har et godt fungerende SLT-arbeid som i tillegg til vanlige funksjoner, leder såkalte "utvidet ressursteam" i alle bydelene og samarbeider med foreldreutvalget og uteseksjonen om foreldrenettverk på de fleste ungdomsskolene. Flere ungdomstjenester er samorganisert og samlokalisert under virksomheten "Ungdom og Fritid".

Kommunen var også med i prøveordningen for 16-årig stemmerett ved lokalvalget i 2011 og har fått spesielt positive til-

Årets barne- og ungdomskommune

Barne-, likestillings- og inkluderingsministeren sender hver vår en invitasjon til alle landets kommuner til nominering av Årets barne- og ungdomskommune. Ungdomsråd og andre innflytelsesorgan for barn og ungdom oppfordres også til å komme med forslag. En jury nedsatt av departementet står for utvelgelsen.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet ønsker gjennom ordningen å stimulere flere kommuner til å utvikle god barne- og ungdomspolitik. Kommunen må være god på samspill lokalt; mellom ulike etater og tjenester, og mellom offentlig og frivillig sektor. Kommunens arbeid for å gi barn og ungdom reell innflytelse er særskilt viktig.

Årets barne- og ungdomskommune kåres på departementets årlige Barne- og ungdomskonferanse.

Mer informasjon:

- www.regjeringen.no/bld

Tidligere vinnere:

- 2011: Kåfjord
- 2010: Trondheim
- 2009: Lørenskog
- 2008: Skien
- 2007: Kristiansand
- 2006: Vågå
- 2005: Ski
- 2004: Bjugn
- 2003: Eidskog

bakemeldinger for gjennomføringen. Ungdommens Bystyre (UB) fikk en fornyelse i 2010 og arbeider aktivt for å være et sentralt rådgivende organ for kommunen. De har status som råd og skal slippe til i alle saker som vedrører barn og ungdom. UB har møte-, forslag- talerett i alle bydelsutvalgene, de inviteres tidlig inn av saksbehandlerne og tar initiativ til egne saker, bl.a. småjobbsentral, trygg skolevei og STOPP-kampanjen.

Stavanger utmerker seg som en kommune som tar barn og ungdom på alvor!

Mer informasjon

- www.stavanger.kommune.no

BILDEKREDITERING:

Side 128-129: Foto - Kjell Helle Olsen / Flickr.com med CC BY-NC-SA 2.0

Utgitt av:
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Publikasjonskode: Q-1205 B
Design/illustrasjon: Gjerholm Design AS, Anne Leela
Trykk: Merkur-Trykk AS
02/2013 – opplag 6 500

